



มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๑๗๙ ตอนที่ ๑๗๘๑ – ๑๗๙๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์



แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๗๘๑

สนทนาธรรมที่โรงพยาบาลจังหวัดเลย

วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๑



ส. ทุกคนอยู่ในโลกของความคิดของตัวเอง เมื่อก็ไม่ได้คิดถึงใครที่บ้าน
ใช่ไหม ถ้าเดี๋ยวนี้คิด มีไหม

ผู้ฟัง มี

ส. ถ้าไม่คิดจะมีไหม

ผู้ฟัง ไม่มี

ส. เพราะฉะนั้น แสดงว่าตลอดชีวิตของเรา เราอยู่กับความคิด ยึดมั่นใน
ความคิด จึงรู้สึกว่าเป็นคน เป็นสัตว์ ตลอดเวลา

สมพร กิเลสเกิดตอนที่เห็นเป็นคน เป็นสัตว์ เป็นคนดี คนไม่ดี
สิ่งของนั้นดี ไม่ดี ถ้าเห็นเป็นของดี กิเลสโลภะก็เกิด ถ้าเห็นเป็นของไม่ดี กิเลสโทสะ
ก็เกิด กิเลส ๒ อย่างนี้ป่วนเปื้อนอยู่ใกล้ตัวเรา คือ โลภะ ความยินดีติดใจ และ
โทสะ ความไม่สบายใจ เพราะเกิดจากการเห็น การได้ยิน การรู้กลิ่น รู้รส หรือ
สิ่งใดสิ่งหนึ่งมากระทบกาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้เรียกว่าเป็นชีวิตประจำวัน ที่ท่านอาจารย์สอน
อยู่ทุกวันนี้

ส. เรื่องผู้รู้ ยังมีข้อสงสัยอีกไหม ไม่มีเราอีกต่างหากเลย ถ้าแยก
ชีวิตประจำวันออก มีเห็น ซึ่งจิตเป็นสภาพรู้ มีจิตหลายประเภท และมีความรู้
หลายชั้น มีปัญญาหลายชั้น ปัญญาชั้นการฟังดับกิเลสไม่ได้ อย่างที่กล่าวเมื่อก็
รู้สารพัดรู้ รู้ดีชั่วทุกอย่าง แต่ไม่หมดกิเลส เพราะว่าเป็นเพียงปัญญาชั้นฟัง ยังไม่ใช่
ขั้นโลกุตตระที่เจริญอบรมจนกระทั่งประจักษ์ชัดลักษณะของนามธรรมโดยสภาพที่
ไม่ใช่ตัวตน จนถึงขั้นโลกุตตรปัญญาที่ประจักษ์แจ้งลักษณะนิพพานจึงดับกิเลสได้



เพราะฉะนั้น ปัญญามีหลายชั้น แต่ต้องเริ่มจากชั้นฟังให้เข้าใจ ถ้ายังไม่เข้าใจอะไรเลยก็ไม่มีทางที่ปัญญาจะคมกล้าขึ้นถึงขั้นโลกุตระได้ ข้อสำคัญ คือ เข้าใจเรื่องอะไรเป็นสภาพรู้หรือยัง

ผู้ฟัง ยังไม่เข้าใจ

ส. ยังไม่เข้าใจนี้ถูก เพราะว่าเป็นเรื่องที่เข้าใจยาก แต่ค่อย ๆ ฟัง ค่อย ๆ พิจารณาว่า เห็นมีแน่ ๆ ขณะนี้กำลังเห็น เห็นเสียงได้ไหม เห็นกลิ่นได้ไหม เห็นคว้นได้ไหม เห็นรสได้ไหม รสก็ไม่เห็น เห็นคนนั้นคนนี้ได้ไหม

อย่าลืม ทางตาเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา เป็นสีสันต่าง ๆ เท่านั้น ขอให้ทราบความจริงว่า เมื่อไรเห็นอย่างนี้จึงจะรู้ว่า ไม่ใช่คนเลยสักคนเดียวที่กำลังปรากฏทางตา คิดถึงคนได้หลังจากที่เห็นแล้ว แต่ต้องเห็นก่อนจึงจะคิดได้

ถ. จากการบรรยายธรรมของท่านอาจารย์ในวันนี้ ผมคิดว่าผู้ฟังอาจจะมีความรู้ไม่เท่ากัน ผมอยากให้อาจารย์ให้รายละเอียดเกี่ยวกับธรรมในชีวิตประจำวัน และประโยชน์ คือ บางครั้งทำงานมีปัญหาต้องแก้ไข จะทำงานให้มีความสุขได้อย่างไร

ส. ต้องขอขอบพระคุณ เพราะว่าปัญหานี้เริ่มจากชีวิตประจำวันคือธรรม และขอให้เข้าใจจริง ๆ ว่า ไม่ปราศจากธรรมเลยในชีวิตประจำวัน แม้แต่กำลังเห็น กำลังได้ยิน เป็นต้น และก้าวต่อไปถึงความสุขความทุกข์ในชีวิตประจำวัน ขอเรียนถามว่า กำลังมีปัญหาอะไรหรือเปล่า ปัญหาเป็นอย่างไร

ถ. อย่างเราตั้งเป้าหมายงานไว้ แต่ทำแล้วไม่ถึงตามเป้าหมาย ก็กังวลใจ

ส. ทำจนเต็มความสามารถหรือยัง

ถ. เราทำเต็มความสามารถ แต่ ...

ส. เราทำอย่างดีที่สุดหรือยัง ถ้าเราทำอย่างดีที่สุดแล้วและผลเป็นอย่างนั้น เราจะช่วยอะไรอีกได้ไหมในเมื่อเราทำดีที่สุดแล้ว

ถ. แต่ก็มีส่วนอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย



ส. ถ้าเราทำดีที่สุดในทุก ๆ ทางและผลคืออย่างนี้ เราก็ต้องยอมรับตามความเป็นจริงว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา เราแก้ไขเพียงตัวเราคนเดียวได้ แต่เราไม่สามารถแก้ไขคนอื่นได้ นอกจากแนะนำเขาเท่าที่เขาสงสัย แต่เป็นไปไม่ได้ที่เราจะไปแก้ไขให้ทุกคนดีอย่างที่เราราวรณาดังการ หรืออยากให้เขาเก่งอย่างที่เราดังการ ถ้าเราได้ทำหน้าที่ของเราอย่างดีที่สุดแล้ว เราต้องยอมรับผลที่เกิดขึ้นว่า เราจะแก้ไขเฉพาะตัวเรายิ่งขึ้น

ไม่ใช่เฉพาะท่านผู้นี้ท่านเดียว ทุกท่านจะตอบเหมือนกันหมดว่า ไม่มีใครได้อะไรอย่างใจ เพราะฉะนั้น ทุกคนจึงต่างเป็นทุกข์ เพราะว่าปารรณาสังโดแล้วไม่ได้ สิ่งนั้นก็ทุกข์ แต่ถ้าเราคิดว่า เราทำดีที่สุดทุก ๆ ทางแล้ว ก็ต้องยอมรับสภาพตามความเป็นจริงว่า เราแก้ไขคนอื่นไม่ได้ เราแก้ไขเศรษฐกิจของประเทศไม่ได้ เราแก้ไขเศรษฐกิจของโลกไม่ได้

เมื่อเราทำสิ่งที่ดีที่สุดแล้ว เต็มที่แล้ว ผลก็คืออย่างนี้ เพราะว่าธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา นี่เห็นได้ชัด เพราะฉะนั้น อย่าเป็นทุกข์ไปเลยในเมื่อแก้ไขไม่ได้ เพราะว่า เป็นทุกข์ก็เท่านั้น ไม่ทุกข์ก็เท่านั้น ผลคือเท่าเดิม เพราะฉะนั้น อยู่เป็นสุขดีกว่า โดยที่ผลเท่าเดิม ไม่ต้องไปกังวล ซึ่งจะเพิ่มความทุกข์ขึ้น

ถ. กินหมากถือว่าเป็นกิเลสอย่างหนึ่งไหม

ส. ความพอใจมีหลายทาง ทางตาที่ชอบสิ่งที่สวย ๆ ทางหูที่ชอบเสียงเพราะ ๆ ทางจมูกก็ชอบกลิ่นหอม ๆ ทางลิ้นก็ชอบรสอร่อย ทางกายก็ชอบสัมผัสสิ่งที่ดีสบาย ผู้ที่จะละความยินดีพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะได้ ต้องเป็นพระอริยบุคคลชั้นพระอนาคามีบุคคล เหลืออีกเพียงขั้นเดียวจะถึงความเป็นพระอรหันต์

ถ. ... ไม่มีคนเคารพทั่วประเทศ แต่ทำไมเรามาครุ่นคิดคนเดียว

ส. ไม่ใช่เกี่ยวกับส่วนมาก เกี่ยวกับตัวเองที่จะเคารพใครหรือไม่เคารพใคร ต้องเป็นผู้ที่มีเหตุผลด้วยว่า เคารพในลักษณะใด



สมพร ตามธรรมดา อย่างพระโดยมากจะไม่ค่อยพูดถึงท่าน เพราะว่าท่านพ้นจากทางโลกไปแล้ว การที่ท่านจะสูบบุหรี่หรือกินหมากอะไรเหล่านี้ ถือว่าเป็นเรื่องเล็กๆ น้อยๆ เรื่องกิเลสนี้ละยาก ใครๆ ก็ละยาก พระก็ละยาก ฆราวาสก็ละยาก

สุ. ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน เวลาที่มีผู้ไปเฝ้าฟังพระธรรม และได้เข้าใจพระธรรมแล้ว ก็น้อมประพฤติปฏิบัติตาม

พุทธบริษัทแบ่งออกเป็น ๔ คือ ภิกษุ ๑ ภิกษุณี ๑ อุบาสก ๑ อุบาสิกา ๑ ผู้ที่เป็นพระอริยบุคคลเมื่อได้ฟังพระธรรมแล้วมีเป็นจำนวนมากที่ไม่บวชเป็นบรรพชิต เพราะรู้จักตัวเองตามความเป็นจริงว่า ไม่มีคุณธรรมของจิตระดับขั้นที่จะออกบรรพชา อุปสมบทเจริญปัญญาในเพศของบรรพชิต เช่น ท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี หรือ ท่านอุบาสกาวิสสา ท่านก็ยังคงเรือน โดยที่ท่านก็ยังเป็นพระโสดาบันบุคคล และพวกคฤหัสถ์ที่เป็นพระสกคามีนุคคล พระอนาคามีนุคคลก็มี โดยไม่บวช

แต่ก็มีหลายท่านที่พิจารณาเห็นว่า ชีวิตของท่านที่จะอบรมเจริญปัญญารู้แจ้ง อริยสัจธรรมนั้น ท่านใคร่ที่จะบำเพ็ญในเพศสมณะ เพราะฉะนั้น ท่านเหล่านั้นก็บวช และอบรมเจริญปัญญา แต่กิเลสที่มีอยู่ของแต่ละบุคคลทำให้มีการประพฤตินิสัยที่ไม่เหมาะสมไม่ควร จนกระทั่งพระผู้มีพระภาคต้องทรงบัญญัติเป็นสิกขาบทเพื่อให้เห็นว่าเพศของบรรพชิตนั้นต่างกับคฤหัสถ์อย่างมากทีเดียว เพราะฉะนั้น สิ่งใดที่คฤหัสถ์จะติเตียนได้ สิ่งนั้นทรงบัญญัติ และสิ่งใดที่ไม่เกื้อกูลต่อการที่จะให้กิเลสลดลง พระผู้มีพระภาคก็ทรงบัญญัติ เพราะฉะนั้น พระวินัยบัญญัติสำหรับบรรพชิตจึงมีมากถึง ๒๒๗ ข้อ

เมื่อกาลสมัยล่วงมาจนกระทั่งถึงสมัยนี้ ชาวพุทธจะเห็นว่า การบวชเปลี่ยนแปลงไปจากการที่ฟังพระธรรมแล้วเข้าใจจึงบวชเพราะรู้จักตนเองว่า จะบำเพ็ญชีวิตที่จะขัดเกลากิเลสในเพศบรรพชิต แต่ในสมัยนี้บวชก่อนที่จะเข้าใจพระธรรม บางท่านไม่ได้ฟังเรื่องของอริยสัจ ๔ เรื่องของอนัตตา เรื่องของการขัดเกลากิเลสเลย



แต่มีศรัทธา อาจจะเป็นศรัทธาของตนเอง หรือศรัทธาของมารดาบิดาก็ได้ ที่ใครจะให้ผู้นั้นได้บวช แม้ว่าเพียง ๑๕ วัน หรือ ๑ พรรษาก็ตามแต่

นี่ก็เป็นสมัยที่ต่างกัน ในสมัยที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน จนกระทั่งกาลสมัยที่ล่วงมาถึง ๒,๕๐๐ ปี เพราะฉะนั้น ผู้ที่ยังไม่เข้าใจพระธรรมและบวชย่อมน้อมไม่มีเครื่องผูกมัดที่จะให้ดำรงอยู่ในเพศบรรพชิตเท่ากับผู้ที่ฟังแล้วเข้าใจ รู้จักตัวเองพร้อมที่จะสละเพศคฤหัสถ์จริง ๆ

ด้วยเหตุนี้แม้คฤหัสถ์เองก็ไม่ทราบพระวินัยบัญญัติ และแม้พระภิกษุที่ท่านบวชก็ยังไม่ได้อบรมศึกษาธรรม ท่านเพียงแต่ท่องข้อที่ท่านจะต้องกล่าวขานเวลาที่ท่านบวชได้ และหลังจากที่ท่านบวชแล้ว ท่านก็มีครูบาอาจารย์ที่เป็นผู้แนะนำว่า สำหรับเพศบรรพชิตแล้วจะต้องนั่งห่มอย่างไร จะต้องใช้อาจาระ กิริยามารยาทอย่างไร แต่สำหรับพระธรรมจริง ๆ มีการศึกษาน้อยมาก เพราะว่ามักจะนิยมศึกษาภาษาบาลีถูกต้องไหม

สมพร ใช่ เพราะว่าภาษาบาลีเป็นภาษาธรรมของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นภาษาที่เราคนไทยเข้าใจยาก ที่ท่านอาจารย์พูดภาษาง่าย ๆ อย่างทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ นี่ก็มาจากภาษาบาลีนั่นเอง





๑๗๘๒

สนทนารธรรมที่โรงพยาบาลจังหวัดเลย

วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๑



ส. กาลสมัยต่อมา พุทธศาสนาก็ไปสู่ประเทศต่าง ๆ และอย่างประเทศไทย เราก็ไม่ได้ใช้ภาษาบาลี เพราะฉะนั้น จุดมุ่งของพระภิกษุเวลาที่ท่านบวชแล้วก็คือ จะศึกษาภาษาบาลีเพื่อรักษาพระศาสนาไว้ เพราะว่าพระศาสนาเป็นภาษาบาลี ที่มีข้อความชัดเจน และกระชับมาก ไม่ทำให้เคลื่อนไปตามภาษาต่าง ๆ ซึ่งเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ ไม่ว่าจะแปลจากบาลีเป็นไทย หรือเป็นจีน หรือเป็นอังกฤษ หรือเป็นลาว เป็นเขมรต่าง ๆ ความหมายก็ยังคงกลับมาสู่ภาษาบาลีซึ่งเป็นหลักยึดไว้

ด้วยเหตุนี้พระภิกษุส่วนใหญ่จึงมุ่งศึกษาภาษาบาลีเพื่อรักษาพระธรรม แต่ภาษาบาลีเป็นภาษาที่ยากมาก จะใช้เวลาเพียง ๕ ปี ๑๐ ปี ก็ไม่พอ ถ้าจะศึกษาจริง ๆ ให้เก่งอย่างท่านอาจารย์สมพรที่สามารถแปลอรรถกถาเป็นเล่ม ๆ ออกมาเกือบทุกต่อการที่จะเข้าใจพระไตรปิฎกได้ ซึ่งไม่ใช่ง่ายเลย เพราะนอกจากพระไตรปิฎกแล้วยังต้องมีคำอธิบายซึ่งเป็นอรรถกถาด้วย ต้องใช้เวลานานมากทีเดียว

เมื่อชีวิตของบรรพชิตส่วนใหญ่มุ่งไปศึกษาภาษาบาลีแล้ว การที่จะศึกษาพระธรรมวินัยก็น้อยกว่าการศึกษาบาลี นี่เป็นสิ่งที่ปรากฏในแต่ละสมัย แม้ในสมัยนี้ โดยเฉพาะสำหรับการศึกษาพระอภิธรรมสำหรับบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ก็เริ่มไม่นานนี้เอง ประมาณสัก ๓๐ – ๔๐ ปี คงจะได้

เพราะฉะนั้น ก็เป็นที่น่าเห็นใจ ถ้าท่านผู้ใดก็ตามได้ศึกษาพระวินัยปิฎก จะเห็นได้ว่า พระภิกษุแม้ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน ก็เป็นผู้ที่ยังมีกิเลสอยู่ ทำให้เกิดการกระทำที่ไม่เหมาะสมด้วยกำลังของกิเลส แม้ในสมัยนั้นยังมิได้ เพราะฉะนั้น เมื่อกาลเวลาผ่านมาจนถึงสมัยนี้ และพระภิกษุท่านมุ่งที่จะศึกษาทางด้านภาษาบาลี กิเลสจึงยังคงมีเหมือนชาวบ้านธรรมดาที่เป็นปุถุชน สิ่งใดซึ่งท่านเคยติด เคยคุ้นเคย เช่น หมากบ้าง บุหรี่บ้าง ท่านจะละได้อย่างไร ในเมื่อ



จุดประสงค์ของการบวชในครั้งนั้น บวชหลังจากที่ได้ฟังพระธรรมและรู้จักตนเองว่า จะเจริญปัญญาในเพศบรรพชิต แต่ในครั้งนั้นบวชเพราะเห็นว่าเป็นสิ่งที่ควรจะทำ บวชเพื่อจะบวชฝึกฝนตนชั่วระยะหนึ่ง หรือจะตลอดชีวิตก็แล้วแต่บางท่าน แต่การที่ข้อประพฤติปฏิบัติ จะสมบูรณ์ยิ่งขึ้นได้ ก็ด้วยการเข้าใจพระธรรมละเอียดขึ้น ตราบใดที่ยังไม่เข้าใจ พระธรรมโดยละเอียด ทุกคนก็ยังมีกิเลสมาก ๆ ยังเป็นสภาพของปุถุชนอยู่ จนกว่า จะศึกษาพระธรรมและเข้าใจ และเห็นโทษของอกุศล และรู้ว่าเพศบรรพชิตต่างจาก เพศคฤหัสถ์อย่างมากทีเดียว

ด้วยเหตุนี้เมื่อกาลสมัยผ่านมานานจนกระทั่งเกือบจะหมดสิ้น คือ ถึงครึ่งหนึ่งแล้ว ๒,๕๐๐ ปี ครึ่งหนึ่งของพุทธกาล การศึกษาก็ห่างไปตามลำดับ จนกระทั่งเกือบจะ ไม่เข้าใจว่าธรรมจริง ๆ คืออะไร อริยสัจธรรมหรือหนทางที่จะดำเนินไปสู่การรู้แจ้ง อริยสัจธรรมคืออะไร เพราะฉะนั้น ปฏิปทาอาจารย์ของพระภิกษุท่านก็ห่างจาก พระวินัยมาโดยลำดับ แต่ก็คงจะไม่ทุกรูป แล้วแต่ท่านผู้ฟังจะเห็นส่วนมากส่วนน้อย อย่างไร นั่นก็เป็นเรื่องของพระภิกษุท่าน ซึ่งทำให้ผู้เป็นคฤหัสถ์บางท่านอาจจะกังวลใจ เหลือเกิน เพราะเห็นว่าท่านไม่ได้เป็นพระภิกษุอย่างที่หวัง อย่างที่คิด อย่างที่พระวินัย บัญญัติกล่าวไว้

ทุกคนเกิดมาแล้วมีชีวิตสั้นมาก แทนที่จะไปมุ่งจัดระเบียบคนอื่น หรือคำนึงถึง กิจของคนอื่นซึ่งเราไม่สามารถแก้ไขได้ ควรคิดว่ามีทางใดที่คฤหัสถ์จะเกื้อกูลบรรพชิต แม้ในทางวินัย และบรรพชิตมีอะไรที่จะเกื้อกูลต่อคฤหัสถ์ได้ มีเมตตาจิตต่อกันที่จะ เกื้อกูลกัน ถ้าท่านเป็นผู้ขาดโอกาสในการจะศึกษาพระธรรม คฤหัสถ์ที่เข้าใจพระธรรม ก็เกื้อกูลท่านโดยการให้ออกาส ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของหนังสือ ตำรับตำรา หรือเทพ หรือการสนทนาธรรม เพราะแม้ในครั้งพุทธกาล ท่านจิตตคฤหบดี ท่านเป็น พระอนาคามีบุคคล เวลาที่พระภิกษุทั้งหลายไม่ได้สนทนาธรรมกับท่าน ท่านก็ สนทนาธรรมกับพระภิกษุนั้น คือ ท่านขอโอกาสที่จะเรียนถามปัญหา และพระภิกษุ ในครั้งนั้นท่านก็เป็นผู้ที่ตรง ปัญหาใดที่ท่านตอบไม่ได้ แต่ท่านรู้ว่าจิตตคฤหบดีเป็นผู้ที่



เป็นธรรมกถึกสามารถที่จะตอบได้ ท่านก็ย้อนถามจิตตคฤหบดีเพื่อที่จะได้ฟังพระธรรมนี้ก็เป็นการศึกษาเกี่ยวกันระหว่างบรรพชิตกับคฤหัสถ์

เพราะฉะนั้น กิจของคฤหัสถ์ที่จะพึงมีต่อบรรพชิต นอกจากจะมีเมตตาจิตที่จะเกื้อกูลต่อท่านทั้งในด้านธรรมและด้านวินัยแล้ว ก็ควรที่จะนอบน้อมต่อเพศบรรพชิต ใช้คำว่า ต่อเพศบรรพชิต ไม่ใช่ต่อบุคคล เพราะถ้าจะพิจารณาถึงปฏิปทาอาจารย์ของภิกษุบุคคล จะเห็นว่าบางรูปมีอาจารย์ที่ไม่น่าเลื่อมใส เราก็ไม่ส่งเสริม แต่ไม่ใช่โดยการดูหมิ่น เพราะในขณะนั้นจิตใครเป็นอกุศล ขณะที่กำลังดูหมิ่นบุคคลหนึ่งบุคคลใดก็ตาม

ที่ใช้คำว่า สังฆะ หรือพระสงฆ์ก็ตาม หมายถึงหมู่คณะของเพศบรรพชิต ไม่ใช่หมายความว่าถึงพระภิกษุแต่ละรูป เพราะฉะนั้น บุคคลใดก็ตามเห็นพระภิกษุรูปใดมีความนอบน้อมในเพศบรรพชิตเสมอกับท่านเป็นพระอรหันต์หรือท่านมีข้อปฏิบัติสืบเนื่องมาจากพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ประทานอนุญาตให้คฤหัสถ์ได้บวชเป็นเพศบรรพชิต และก็มีบรรพชิตที่เป็นพระอรหันต์ผู้เลิศในทางต่าง ๆ เช่น ท่านพระสารีบุตร ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ท่านพระอานนท์ ท่านพระกัสสปะ ท่านพระอนนฺตฤทธะ ก็ล้วนครองเพศบรรพชิตอย่างนี้ให้เราได้น้อมระลึกถึงพระผู้มีพระภาคและพระภิกษุสงฆ์ในครั้งอดีต ก็จะทำให้จิตใจของเราอ่อนโยน

แต่ถ้าพระภิกษุบุคคลรูปใดมีการกระทำใดที่ไม่เหมาะสม เราก็อย่าส่งเสริม เพราะมีชาวพุทธหลายท่านที่กำลังคำนึงถึงว่า ขณะนี้ชาวพุทธส่วนใหญ่มุ่งที่จะส่งเสริมทางด้านวัตถุ มีการสร้างวัด หรือสถานใด ๆ ก็ตามที่ใหญ่ที่สุด กว้างที่สุด สูงที่สุด หรืออะไร ๆ ที่สุดอยู่เสมอ ซึ่งดิฉันก็ได้เรียนท่านผู้นั้นว่า บรรพชิตรูปหนึ่งรูปใดท่านไม่สามารถสร้างได้ ถ้าคฤหัสถ์ไม่มอบปัจจัยถวายท่าน

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ความผิดของท่าน แต่เป็นความผิดของคฤหัสถ์ ถ้าคฤหัสถ์ไม่ต้องการให้มีการส่งเสริมทางด้านวัตถุ คฤหัสถ์ไม่ถวายปัจจัย ท่านจะสร้างได้อย่างไร แต่เวลาที่ท่านสร้างแล้วก็ขึ้นชื่อติเตียนว่า ท่านสร้างสิ่งที่เป็นแต่วัตถุ เหมือนกับการแข่งว่า สูงที่สุดบ้าง ใหญ่ที่สุดบ้าง



ผู้ฟัง ผมเป็นกรรมการพุทธสมาคม ศาสนาเสื่อมเพราะบุคคล ๓ เหล่า เมื่อครั้งก่อน ๔ เหล่า คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา แต่ปัจจุบันภิกษุณีไม่มีแล้ว มีแต่ภิกษุ อุบาสก อุบาสิกา ศาสนาไม่ได้เสื่อม เสื่อมอยู่ที่เรา

ส. ธรรมที่ได้ฟัง จะมีประโยชน์เมื่อปฏิบัติ ไม่ว่าเรื่องของศีล เรื่องของท่าน

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. บุญอยู่ที่ไหน ถ้าไม่รู้ว่าบุญอยู่ที่ไหน อาจจะได้ไม่ได้ด้วย เพราะไม่รู้ว่าบุญอยู่ที่ไหน เพราะฉะนั้น ก่อนอื่นต้องทราบก่อนว่า บุญอยู่ที่ไหน ถ้าใครตอบได้ คนนั้นจึงจะรู้ว่า บุญมากหรือบุญน้อย ถ้าตอบไม่ได้ ไม่ได้บุญ ถ้าจะได้บุญเดี๋ยวนี้ หมายความว่าต้องเกิดความเข้าใจถูกต้องว่าบุญอยู่ที่ไหนก่อน มีท่านผู้ใดจะตอบบ้างไหม บุญอยู่ที่ไหน

รู้สึกว่าคุณคนมุ่งหวังบุญ เพราะฉะนั้น ต้องคิด จึงจะรู้ว่าเป็นบุญจริง ๆ หรือไม่ มีคำตอบว่า บุญอยู่ที่ตัวเรา ไม่ผิดเลย ตอบให้ชัดไปกว่านั้นอีกว่า ที่ไหนในตัวเรา

ผู้ฟัง อยู่ที่จิตใจ

ส. ที่จิต เพราะฉะนั้น บุญ คือ จิตที่ไม่มีโลภะ ไม่มีโทสะ ไม่มีโมहनั่นเอง ขณะใดที่จิตมีเมตตา ไม่มีโทสะ ไม่มีโมหะ ขณะนั้นเป็นบุญแล้ว ขณะที่สละวัตถุให้บุคคลอื่น เพราะว่าเป็นโลกนี้มีทั้งผู้ที่มีมากมายล้นเหลือ และผู้ที่ขาดแคลนยากไร้ ลำบากมาก เพราะฉะนั้น ขณะใดประสบกับผู้ที่กำลังทุกข์ยากเดือดร้อน และมีจิตใจอ่อนโยน มีความเป็นมิตรต้องการที่จะเกื้อกูล ขณะนั้นจิตปราศจากโลภะไม่ตระหนี่ และสละวัตถุเพื่อประโยชน์สุขของคนอื่น ขณะนั้นเป็นบุญ

นี่คือธรรมปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ที่ว่าจะได้บุญ ไม่ใช่ว่าจะไปได้เมื่อไร แต่ขณะที่กุศลจิตเกิด ขณะนั้นเป็นบุญ ขอไหมบุญอย่างนี้ ต้องการบุญมาก ๆ ใช่มั้ย เวลาที่เห็นคนกำลังเดือดร้อนทุกข์ยาก ช่วยทันทีขณะใด ขณะนั้นเป็นบุญ แต่ต้องโดยไม่หวัง ไม่ใช่หวังว่าจะได้บุญมาก ๆ ทำไปเพื่อจะได้บุญมาก ๆ แต่ขณะที่กุศลจิตเกิด ขณะนั้นเป็นบุญ จะมากหรือน้อยอยู่ที่กุศลจิตเกิดมากหรือเกิดน้อย ไม่ใช่ทำไปแล้ว ช่วยไปแล้วก็หวังบุญ ขณะที่กำลังหวังบุญหรือต้องการบุญ ขณะนั้น



ไม่ใช่บุญ ขอให้ทราบว่า ที่จะได้บุญมากหรือบุญน้อย ก็คือกุศลจิตเกิดมาก หรือ กุศลจิตเกิดน้อย

เวลาใดที่โกรธใครก็ตาม ขณะนั้นเป็นบุญหรือเปล่า ไม่เป็น เวลาที่ให้ภัย และเข้าใจว่า ไม่มีประโยชน์อะไรที่จะโกรธ การโกรธนั้นไม่ได้ช่วยให้อะไรดีขึ้นเลย ทั้งเขาทั้งเรา เวลาที่เราโกรธก็ไม่ได้ทำให้คนที่เราโกรธดีขึ้น และใจของเราในขณะนั้น ก็ร้อนรน ขณะนั้นไม่ใช่บุญ เพราะฉะนั้น ถ้ามีเมตตาและไม่โกรธ ขณะนั้นเป็นบุญ ใหม

ผู้ฟัง ไม่โกรธเป็นบุญ

ส. ไม่โกรธเป็นบุญ เพราะฉะนั้น รู้แล้วว่าบุญอยู่ที่ไหน วันหนึ่ง ๆ อยากจะได้บุญมากสักเท่าไร หาเองได้ คือ ไม่ต้องไปทำอะไรให้ลำบากสักนิดเดียว ขณะใดที่ไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง ขณะนั้นเป็นบุญ

ไม่ใช่ถามว่า ทำอย่างนี้แล้วจะได้บุญมากไหม ทำอย่างนั้นแล้วจะได้บุญมากไหม นั่นคือความหวังผลบุญ ซึ่งไม่ใช่บุญ ความหวังผลนั้นต้องเป็นโลกะ เป็นความต้องการ

ถ. ... ที่ว่าพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมไพเราะในเบื้องต้น ไพเราะในท่ามกลาง ไพเราะในที่สุดนั้น หมายความว่าอย่างไร

ส. ไพเราะเพราะว่าเป็นสังฆธรรมที่พิสูจน์ได้ทุกกาลสมัยแม้ในขณะนี้ อย่างเรื่องการเห็น ก็เป็นสิ่งที่จริง และเป็นอนัตตาด้วย เพราะฉะนั้น คำที่ไพเราะ คือ คำจริง ถ้าเป็นคำไม่จริง เป็นคำเท็จ แม้ฟังดูเหมือนจะไพเราะ แต่เมื่อไม่จริงแล้ว ย่อมไม่ใช่ความไพเราะ

ถ. อยากจะรักษาศีล

ส. อยากจะรักษาศีลเพราะอะไร ทุกอย่างจะสมบูรณ์เมื่อรู้และเข้าใจ เหตุผล แต่ถ้าทำ ๆ ไปโดยไม่เข้าใจจะไม่ได้ประโยชน์อะไรเลย เพราะฉะนั้น แม้แต่จะรักษาศีล ก็ควรที่จะทราบว่าเพื่ออะไร หรือเพราะอะไร ทำไมจะรักษาศีล ถ้าตอบได้ ก็เป็นกุศล ถ้าตอบไม่ได้ ก็อยากได้ผลของศีล อยากได้บุญอีก



ศีล คือ การวิริยอุตสาหะ ผู้ที่จะไม่มีกิเลสเลยคือพระอรหันต์เท่านั้น เพราะฉะนั้น
เมื่อยังไม่ใช่พระอรหันต์ก็ต้องมีกิเลสเล็กน้อยตามลำดับขั้น ขณะใดที่กุศลจิตไม่เกิด
ขณะนั้นเป็นอกุศล นี่คือความหนาแน่นของปฏิกิริยา เมื่อรู้อย่างนี้แล้วจะเห็นกิเลสเป็น
ขั้น ๆ ว่า กิเลสมีถึง ๓ ขั้น คือ ขั้นละเอียด ขั้นกลาง และขั้นหยาบ

กิเลสขั้นหยาบ คือ ในขณะที่กระทำทุจริตกรรมทางกาย ทางวาจา ซึ่งได้แก่ออกุศลกรรมบถ ๑๐ นั่นคือกิเลสหยาบ

กิเลสอย่างกลาง คือ ความยินดีพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ทุกคนมีโลภะเสมอ ตั้งแต่ลืมตาตื่นจนหลับ ทันทึที่ลืมตาต้องการอะไร
แม้แต่การที่จะลุกขึ้นบริหารร่างกาย รักษาสุขภาพร่างกาย แปรงฟัน ล้างหน้า
บริโภคอาหาร ทุกขณะขอให้ทราบว่าเป็นโลภมูลจิตทั้งนั้น ขณะที่ยังไม่ชุ่มเคื่องใจ

แต่ถ้าขณะใดเห็นสิ่งใด แม้ฝุ่นสักเล็กน้อยตามชอกเก้าอี้ เครื่องเรือน เครื่องใช้
และเกิดความไม่พอใจขึ้น นั่นก็คือลักษณะของอกุศลประเภทหนึ่ง คือ โทสมูลจิต

เพราะฉะนั้น วันหนึ่ง ๆ เต็มไปด้วยโลภะบ้าง โทสะบ้าง แต่ส่วนใหญ่แล้ว
โลภะเป็นสมุทัยของสังสารวัฏฏ์ที่จะทำให้ไม่มีการสิ้นสุดการเกิดขึ้นเลย เพราะว่า
ยังมีความพอใจที่จะเห็น มีความพอใจที่จะได้ยิน ที่จะได้กลิ่น ที่จะลิ้มรส ที่จะกระทบ
สัมผัส มีความต้องการสิ่งที่เห็น กลับไปบ้าน ทุกสิ่งในบ้านเป็นสิ่งที่พอใจทั้งนั้น
ถ้าสิ่งไหนไม่พอใจ สิ่งนั้นจะทิ้งไป ไม่ให้อยู่ในบ้านอีกต่อไป เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะเป็น
เสื้อผ้า ถ้วยแก้ว ภาชนะใด ๆ ทั้งสิ้นในบ้านทั้งหมดเป็นที่ตั้งของความยินดีพอใจ นี่คือ
สมโลภะ คือ ความพอใจที่เป็นโลภะตามธรรมดา ปกติ ที่ยังไม่ใช้ลวงเป็นทุจริต

สมพร ที่อาจารย์พูดนั้นถูกแล้ว เพราะว่าทุจริตถ้าเกิดทางกาย เช่น
เราเบียดเบียนเขา ตีเขา ทำร้ายด้วยมือ เป็นต้น เรียกว่าเป็นกิเลสอย่างหยาบ
ออกมาทางกายมีกำลังแล้ว ถ้าเพียงเกิดอยู่แต่ในจิตใจ ทำจิตใจเรารุ่มร้อนเรียกว่า
ปริยฐานะ คือ กลุ่มรุ่มจิต

ปริยฐานะ แปลว่า กลุ่มรุ่มจิตไม่ให้เป็นตัวของตัวเอง เป็นไปตามอำนาจของ
กิเลส กิเลสอย่างกลางนี้เป็นเรื่องที่ยาก มีปัจจัยจึงเกิดขึ้น ไม่มีปัจจัยก็ไม่เกิดขึ้น



ส. ขณะนี้ก็จะทราบได้ว่า เป็นกุศล หรือเป็นอกุศล เรื่องของจิตเป็นเรื่องพิสูจน์ทันที ขณะที่ไม่มีโลภะ ไม่มีโทสะ ไม่มีโมหะ เป็นกุศล ขณะใดที่ไม่ใช่กุศล ขณะนั้นเป็นอกุศล เพราะฉะนั้น การรักษาศีลก็เพื่อวิรัติอกุศลที่มีกำลังแรงที่เบียดเบียนบุคคลอื่นให้เดือดร้อน

เวลาที่เกิดโลภะมาก ๆ เกิดสภาพปกติ เพราะว่าทุกคนมีโลภะ ทุกคนแสวงหาทรัพย์สินเพื่อที่จะได้สิ่งที่พอใจได้ตามปกติ ไม่ได้ทำให้คนอื่นเดือดร้อน นั่นเป็นเรื่องของสมโลภะ แต่เวลาที่ความโลภเกิดมากจนกระทั่งกระทำทุจริตเพื่อให้ได้สิ่งนั้น ๆ มา นั่นก็ทำให้คนอื่นเดือดร้อนแล้ว

เพราะฉะนั้น การรักษาศีล คือ การเห็นโทษของกิเลสอย่างหยาบ และวิริติ คือ ละเว้นทุจริตกรรม นั่นคือการรักษาศีล

พอที่จะเข้าใจแล้วว่า รักษาศีลเพราะอะไร ก็เพราะเห็นโทษของอกุศลอย่างหยาบ ที่จะทำให้ผู้อื่นและตนเองเดือดร้อน

ถ. การรักษาศีลอุโบสถให้บริสุทธิ์ทำอย่างไร

ส. รักษาอุโบสถศีล เพราะต้องการอะไร

ถ. ต้องการบุญ

ส. ก็ไม่พ้นจากความต้องการบุญ แต่ถ้าคิดหรือเข้าใจว่า ศีล ๕ ยังไม่พอควรที่จะขัดเกลากิเลส คือ ความติดในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ให้ยิ่งกว่านั้นถ้าสามารถจะกระทำได้ แม้ว่าเพียงวันหนึ่งหรือคืนหนึ่งก็ยิ่งดีที่จะสะสมเป็นอุปนิสัย ถ้าเข้าใจอย่างนี้จึงจะถูก แต่ไม่ใช่ไปเพราะได้ยินได้ฟังว่า ผู้ที่รักษาอุโบสถศีลแล้วได้ผลของบุญมาก นั่นคือความต้องการผลของบุญ แต่ถ้าเป็นผู้ที่มีปัญญา ต้องเห็นกิเลสของตนเองและรู้ว่า วันหนึ่ง ๆ ตลอดชีวิตมีความติดความพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เพราะฉะนั้น การรักษาศีลอุโบสถศีลเป็นการขัดเกลายิ่งกว่าขั้นของศีล ๕ แม้ว่าเพียงชั่วคืนหนึ่งหรือวันหนึ่ง ถ้าจะกระทำได้นั้นจึงควรเป็นจุดประสงค์ของการรักษาศีลอุโบสถศีล



แต่บางคนจะรักษาศีล ก็นอนเสีย จะได้ไม่ไปล่วงศีล อย่างนี้ไม่ถูกต้อง เพราะต้องเข้าใจจุดประสงค์จริง ๆ ว่า เพื่อขัดเกลากิเลส

ยังมีศีลมากเท่าไร ก็ยังเป็นการขัดเกลากิเลสมากเท่านั้น เพราะฉะนั้น สำหรับ ผู้ที่ยังเป็นคฤหัสถ์อยู่ ถ้าสามารถรักษาศีลเพียง ๕ ข้อให้สมบูรณ์ นั่นก็เรียกว่า เป็นการกระทำที่กระทำได้ยากแล้ว แม้การเป็นคฤหัสถ์ที่ดีก็ไม่ง่ายเลย ถ้าจะพิจารณา ว่ามีศีล ๕ เป็นนิจครบถ้วนหรือไม่ เพราะว่าตามความเป็นจริงผู้ที่รักษาศีล ๕ ได้สมบูรณ์นั้น คือ พระอริยบุคคลชั้นพระโสดาบันเป็นต้นไป





๑๗๘๓

สนทนาธรรมที่โรงพยาบาลจังหวัดเลย

วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๑



ถ. คีลบางข้อ เช่น มุสา ห้ามพูดปด ถ้ามีคนมาข่มเงินเรา เรารู้ว่าเรามีหนี้สินมาก ถ้าให้ไปเราก็ไม่ได้คืน เรามีกับบอกว่าไม่มี โกหกไปอย่างนี้จะผิดศีลไหม

สุ. สำหรับผู้ที่พยายามจะรักษาศีล ๕ เป็นผู้ที่รู้สึกตัวในขณะที่พูดว่าพูดสิ่งที่จริงหรือพูดสิ่งที่ไม่จริง เพราะฉะนั้น เวลาที่มีคนมาข่มเงิน และเราไม่ให้ เราก็บอกว่าไม่มีที่จะให้ยืม หรือไม่มีพอที่จะให้ยืม มีพอสำหรับอย่างอื่นทั้งนั้น แต่ไม่มีพอที่จะให้ยืม

มีคำถามว่า ในสมัยพุทธกาลมีการกล่าวถึงการเหาะเหินเดินอากาศของสาวกพระพุทธเจ้า มีการกล่าวถึงนาค ครุฑ เทวดา แม้กระทั่งการเทศน์สั่งสอนของพระในสมัยปัจจุบันว่า อดีตมีจริง แต่อาจารย์จะให้ข้อคิดเห็นในเรื่องนี้อย่างใดว่ามีจริงหรือไม่ หรือเป็นอุบายสอนคนรุ่นหลังให้มีความเชื่อศรัทธาเท่านั้น เพื่อจะได้ใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตกับธรรมต่อไปในแนวทางที่ถูกต้อง

ก็เป็นที่น่าสงสัยจริง ๆ เพราะว่าต่างยุคต่างสมัย คนในสมัยนี้คงจะนึกภาพพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ได้แน่ ๆ แม้ว่าจะแสดงมหาปรีดีลักษณะไว้ถึง ๓๒ ประการ และอนุพยัญชนะอีก ๘๐ ก็ไม่มีใครสามารถคิดและเทียบเคียงได้ว่าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าจะมีรูปร่างหน้าตาอย่างไร นี่ก็เป็นความสงสัยอย่างหนึ่ง เพราะว่าต่างกาล ต่างสมัย เพราะฉะนั้น เมื่อมาถึงเรื่องของกรเหาะเหินเดินอากาศทั้งของพระผู้มีพระภาคเองและของสาวกเอง ต่างกาลสมัยมาจนถึงสมัยนี้ จะเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ไหม

สมัยนี้ทุกคนไปต่างประเทศได้ทั้ง ๆ ที่ยังมีกิเลสทางเครื่องบิน และใช้จรวดไปถึงโลกอื่นก็ได้ด้วย ซึ่งเราอาจจะคิดว่าในสมัยก่อนนั้นจะเป็นไปได้ไหม ถ้าคิดว่า



สมัยนี้มีได้ ก็สงสัยต่อไปว่า สมัยก่อน ๆ ไฉนเมื่อ ๗,๐๐๐ กว่าปี หรือแสนปีก่อน จะมีอย่างนี้หรือไม่

ถ้าเป็นเรื่องของความสงสัย จะมีความสงสัยหลายอย่าง สมัยนี้ไม่เคยเห็นใครเหาะ ไม่เคยเห็นใครเดินบนน้ำ หรือไม่เห็นมีใครจะทะลุกำแพงล่องหนออกไปได้เลย เพราะฉะนั้น จะมีได้ไหม

เหตุต้องสมควรแก่ผล แต่ขอให้คิดเปรียบเทียบเพียงว่า แม้ยุคนี้คนที่มิกิเลส มาก ๆ ก็ยังข้ามประเทศไปได้อย่างรวดเร็ว แต่โดยวิธีต่างกัน เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นยุคสมัยของการเจริญทางด้านจิตใจ เพราะว่าเป็นกาลสมบัติ มีพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งได้ทรงบำเพ็ญพระบารมีถึง ๔ อสงไขยแสนกัป ก่อนที่จะได้ทรงตรัสรู้ลักษณะของจิตของแต่ละคนในขณะนี้ว่าเป็นสังขารธรรม

เพียงจิตขณะเดียวที่เกิดขึ้นมีอะไรเป็นปัจจัย หลายปัจจัยที่ทำให้จิตชั่วขณะนี้เกิดขึ้นทำกิจรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้วดับ คือ เห็นบ้าง ได้ยินบ้างเหล่านี้ และทรงแสดงสภาพของรูปไว้ละเอียดยิบจนกระทั่งยากที่คนอื่นแม้แต่นักวิทยาศาสตร์ก็ไม่สามารถที่จะแสดงถึงสมุฏฐานของรูปแต่ละรูปได้ว่า รูปบางกลุ่มซึ่งเล็กที่สุดนั้น ซึ่งมีอากาศธาตุช่องว่างคั่นอยู่ทั่วตัว บางรูปเกิดขึ้นเพราะกรรม บางรูปเกิดขึ้นเพราะจิต บางรูปเกิดขึ้นเพราะอาหาร บางรูปเกิดขึ้นเพราะอตุ คือ ความเย็นความร้อน

ผู้ที่สะสมบารมีมาถึงความเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ใช่สิ่งที่ง่ายดายในแสนโกฏิกัป แล้วแต่ว่าจะถึงกาลสมัยของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าอีกพระองค์หนึ่งเมื่อไร และพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ ก่อนพระองค์นี้ ก็ได้ทรงบำเพ็ญพระบารมีที่จะทรงตรัสรู้อริยสัจธรรมซึ่งแสนที่จะรู้ยาก เพราะฉะนั้น ก็ต้องเก่งกว่าพวกนักวิทยาศาสตร์มากมายที่สามารถพาคนหลาย ๆ คนเหาะไปพร้อม ๆ กัน แต่เป็นเรื่องความเจริญทางด้านจิตใจ

พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ วิชา คือ วิชา ๓ วิชา ๔ หมายความว่านอกจากการตรัสรู้อริยสัจธรรมแล้ว



ยังทรงสามารถระลึกชาติ หรือเหาะเหินเดินอากาศ ทำสิ่งที่เป็นอิทธิปาฏิหาริย์ต่าง ๆ ได้ เพราะสมบูรณ์ด้วยเหตุ

เพราะฉะนั้น แสดงให้เห็นว่า ที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้ ทรงแสดงจิตจำแนกออกเป็น ๘๙ ประเภท หรือ ๑๒๑ ประเภทโดยละเอียด จิตบางประเภทไม่ใช่จิตที่ทุกคนมีในชีวิตประจำวันอย่างจิตเห็น จิตได้ยิน จิตได้กลิ่น จิตลิ้มรส จิตรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส จิตคิดนึก ซึ่งเป็นกามาวจรจิต มีจำนวน ๕๔ ประเภท เป็นจิตที่วนเวียนอยู่ในรูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ แต่เป็นจิตที่สูงกว่า คือ เป็นรูปาวจรจิต อรูปาวจรจิต

แต่แม้เพียงกามาวจรจิต ๕๔ ประเภท ในขณะนี้ทุกคนก็มีไม่ครบ เพราะว่ารวมถึงจิตของพระอรหันต์ด้วย ซึ่งแม้ว่าเป็นจิตที่ดับกิเลสหมด แต่ยังเห็น ยังได้ยิน ยังเป็นไปในรูปทางตา ในเสียงทางหู ในกลิ่นทางจมูก ในรสทางลิ้น ในโสภณูปะทางกาย เพราะฉะนั้น ถ้าศึกษาโดยละเอียด มีจิตระดับสูงอีกหลายชั้นซึ่งเป็นจิตที่มีพลัง หรือมีกำลัง ซึ่งถ้าได้ฝึกหัดอย่างยอดเยี่ยมแล้วจะทำให้สามารถกระทำอิทธิปาฏิหาริย์ต่าง ๆ ได้ แต่ไม่ใช่ของหลอกลวง หรือไม่ใช่สิ่งที่จะเชื่อง่าย ๆ ว่าแม้คนยุคนี้ทำได้ เพราะว่าคนยุคนี้ไม่ได้มีความเข้าใจในเรื่องเหตุที่จะทำให้เกิดผลอย่างนั้น เพียงแต่อ้างอิงว่าสามารถจะกระทำได้

ถ้าพิจารณาถึงลักษณะของจิตซึ่งมีพลัง คือ มีกำลังของสมาธิชั้นต่าง ๆ แม้มีจณาสมาธิก็ยังสามารถทำให้เกิดรูปเพียงเล็ก ๆ น้อย ๆ ได้ เช่น บางคนอาจจะพยายามรักษาโรคด้วยกำลังของสมาธิ แต่ขณะนั้นเป็นมีจณาสมาธิ ไม่ใช่สัมมาสมาธิ ก็ยังมีพลังที่จะเป็นอย่างนั้นได้ เพราะฉะนั้น ถ้าจิตนั้นระงับจากอกุศลหรือดับอกุศลได้ตามลำดับขั้น และเป็นผู้ที่มีจิตสงบมั่นคงมาก จะสามารถฝึกหัดจิตนั้นในทางหนึ่งทางใด ทำให้มีจักขุทิพย์จริง ๆ ได้ โสตทิพย์จริง ๆ ได้ ละเอียดจริง ๆ ได้ แสดงอิทธิปาฏิหาริย์จริง ๆ ได้

ถ้าคนสมัยนี้จะกล่าวว่า ไม่เชื่อ ก็หมายความว่ายังไม่ได้พิจารณาว่า เหตุที่จะทำให้เกิดสามารถเกิดสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นได้ มีได้ไหม แต่ก็คิดว่าไม่มี ซึ่งถ้าศึกษาจะรู้ได้ว่า



แม้มีก็ยากแสนยากที่จะเป็นไปได้ เพราะฉะนั้น ไม่ควรเป็นผู้ที่เชื่อง่าย โดยเพียงใครบอกอย่างไรก็เชื่ออย่างนั้น

ผู้ที่เป็นพุทธศาสนิกชนที่ศึกษาพระธรรม เป็นผู้ที่มีเหตุผล และรู้ด้วยว่า ผลที่กล่าวนั้นมาจากเหตุอะไร เพราะทรงแสดงไว้โดยตลอด ไม่เป็นผู้ที่เชื่อใครง่าย ๆ ถ้ามีใครบอกว่าบุคคลนี้เป็นพระอรหันต์ พุทธศาสนิกชนจะไม่เชื่อเพียงคำบอกเล่าว่านี่เป็นพระอรหันต์ แต่จะต้องรู้ว่าปัญญาที่เป็นวิปัสสนาญาณก่อนที่จะเป็นพระโสดาบันนั้นต้องรู้อย่างไร และโดยข้อปฏิบัติอย่างไรที่จะอบรมเจริญได้ถูกต้อง เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ผู้ที่ตื่นเต้น หรือว่าเชื่อง่าย ไม่ว่าเรื่องใด ๆ ทั้งสิ้น

และสิ่งใดที่มีกล่าวไว้ เช่น นาค หรือครุฑ หรือเทวดา ก็แสดงให้เห็นถึงกำเนิดที่ต่างกันเพราะกรรม ขณะนี้มนุษย์ในโลกนี้จะมีสักกี่แสนกี่พันล้านคนก็ตาม ไม่มีหน้าตาที่เหมือนกัน อาจจะมีส่วนคล้าย แต่กรรมก็จำแนกส่วนละเอียด ซึ่งทางวิทยาศาสตร์ก็ได้พิสูจน์แล้วว่า แม้แต่หัวแม่มือ ไม่มีทางที่จะเหมือนกันเลย หัวแม่มือนี้เล็กนิดเดียว แต่เขาก็สามารถขยายให้เห็นความต่างกันของลายนิ้วมือของหัวแม่มือได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ส่วนอื่นก็ต้องต่างกันด้วย แม้แต่รูปร่างกาย และจิตใจ

เพราะฉะนั้น นาค หรือครุฑ หรือเทวดา ก็ต้องมีได้ ในเมื่อสัตว์บกสัตว์น้ำก็ยังมีรูปร่างที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ถึงอย่างนั้นเลย ถ้าจะมีปากอย่างครุฑ มีปีกอย่างครุฑ หรืออะไร ก็ไม่ใช่เป็นความน่าอัศจรรย์ ในเมื่อเป็นเรื่องของกรรม เพียงแต่ว่าต่างกาลต่างสมัย สมัยนี้ไม่มีใครเห็นไดโนเสาร์ แต่จะบอกได้ไหมว่า ไม่เคยมี เพียงสัตว์ชนิดเดียว เพราะฉะนั้น ย้อนไปอีก ไกลกว่านั้นอีก จะมีผู้ที่เป็นนาค เป็นครุฑได้ไหม ถ้ามีเหตุที่จะให้เป็นได้ ก็ต้องเป็นได้

สำหรับเทวดานั้น มีแน่นอน เพราะว่ากุศลกรรมมีทั้งที่ประณีตและไม่ประณีต การเกิดเป็นมนุษย์เป็นผลของกุศล แต่มนุษย์ก็ต้องรับผลของอกุศลกรรมยามเจ็บไข้ได้ป่วย หรือถูกภัยพิบัติต่าง ๆ น้ำท่วม ไฟไหม้ บางคนก็อัศจรรย์ใจในกรรมของแต่ละคน อาจจะอยู่ในห้องเล็กๆ ที่แคบและมีไฟไหม้ ออกมาไม่ได้ หรือติดอยู่ในห้อง



ที่มีลูกกรง เวลาที่เกิดไฟไหม้แต่ละครั้ง เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นอย่างนั้นสัก ๑๐ วัน ๒๐ วัน ๑๐๐ วัน ด้วยอำนาจของกรรมก็ยอมเป็นไปได้

ในภุมิมนุษยซึ่งเป็นผลของกุศลยังได้รับผลของกรรมอย่างนี้ ถ้าเป็นผลของกรรมที่ทำให้เกิดในภูมิซึ่งเราร้อนด้วยไฟ หรือด้วยอารมณ์ที่ไม่น่าพอใจทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ฉนใด ถ้าเป็นผลของกุศลที่ประณีตกว่าภุมิมนุษย์ สิ่งปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ก็ยอมประณีตกว่า

ตราบไต่ยังมีสังสารวัฏฏ์ ก็ยังต้องมีเหตุให้เกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานบ้าง เกิดเป็นเปรต เกิดในนรก หรือเกิดเป็นมนุษย์ หรือเกิดในสวรรค์ หรือแม้แต่จะเป็นพรหมก็ต้องมีเหตุ คือ ต้องเป็นระดับจิตอีกชั้นหนึ่ง คือ ชั้นที่กุศลสงบมั่นคงถึงฌานจิตซึ่งไม่ใช่ง่าย

ถ. จิตได้สำนึกสามารถสั่งการให้ร่างกายของผู้้นทำอย่างหนึ่งอย่างใดได้หรือไม่ เช่น นอนหลับแล้วละเมอทำสิ่งต่าง ๆ เพราะอะไรจิตได้สำนึกจึงสั่งการได้

ส. ธรรมเป็นเรื่องละเอียด และเป็นเรื่องที่จะต้องเข้าใจถูก แม้ในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เคยชินหู เช่น คำว่า จิตสั่งรูป แต่ขอให้ทราบ ว่า จิตสั่งไม่ได้เลย

จิตเป็นเพียงสภาพรู้ คือ เห็น หรือได้ยิน หรือคิดนึก ซึ่งเกิดขึ้นและดับไป มีกลุ่มของรูปที่เกิดขึ้นเพราะจิตเป็นสมุฏฐาน แต่ไม่ใช่เพราะจิตสั่ง จิตไม่มีเวลาจะสั่งอะไรเลย จิตเป็นสภาพที่รู้อย่างเดียว ไม่ว่าจิตประเภทใดเกิด จิตประเภทนั้นกำลังรู้ อารมณ์หนึ่งอารมณ์ใด

คำว่า อารมณ์ ขอเรียนให้ทราบสั้น ๆ ย่อ ๆ ว่า หมายความว่า ถึงสิ่งที่จิตกำลังรู้ เมื่อมีจิตซึ่งเป็นสภาพรู้ ก็ต้องมีสิ่งที่จิตกำลังรู้ และสิ่งที่จิตกำลังรู้นั้นเรียกว่า อารมณ์

เพราะฉะนั้น อารมณ์กว้างขวางมาก เพราะจิตสามารถรู้ทุกสิ่งทุกอย่างได้ แม้นิพพานก็เป็นอารมณ์ของจิตด้วย เป็นอารมณ์ของโลกุตตรจิตซึ่งจะทำให้เป็นพระอริยบุคคลดับกิเลสได้



ขอให้ทราบว่า จิตสั่งไม่ได้ เพราะจิตเป็นสภาพที่เพียงเกิดขึ้นรู้และดับไป แต่มีรูปที่เกิดเพราะจิตเป็นสมุฏฐานได้

เวลาที่ทุกคนนั่ง และลุกขึ้นยืน จิตสั่งอะไรไหม จิตสั่งรูปให้ยืนหรือเปล่า

ถ. จิตสั่ง

ส. สั่งว่าอย่างไร

ถ. สั่งให้ยืน

ส. นี่เป็นคำ หรือนึกอย่างไร เพราะโลภมูลจิตซึ่งต้องการจะยืนเกิดขึ้น จึงเป็นปัจจัยให้รูปยืนขึ้น เพราะมีความต้องการ แม้แต่จะยืนมือออกไปก็ไม่ใช่สั่งมือว่ายืนไป ไม่ใช่อย่างนั้น แต่เพราะความต้องการที่จะหยิบ เมื่อมีความต้องการอย่างนี้เกิดขึ้น ก็มีรูปซึ่งเกิดเพราะจิตที่ทำให้มีการเคลื่อนไหวไปจับต้องสิ่งหนึ่งสิ่งใด แต่ไม่มีการนึกว่า หยิบน้ำส้ม หยิบแก้ว ลุกขึ้น ไม่มีการสั่งอย่างนั้น หรือไม่มีแม้การนึก แต่เป็นการที่เมื่อจิตประสงค์หรือต้องการ โลภมูลจิตอย่างใดเกิด ก็ทำให้รูปเป็นไปอย่างนั้นตามที่ต้องการ

คงจะเข้าใจแล้วว่าจิตไม่สั่ง แต่เพราะจิตมีความต้องการ อย่างเมื่อสักครู่นี้ ลุกขึ้นยืน ก็เพราะต้องการยืนจึงมีรูปที่ยืนขึ้น มีจิตที่ต้องการจะยืนเป็นปัจจัยให้รูปนี้ยืนขึ้น แต่ไม่ใช่สั่งว่า ยืนขึ้น ไม่ได้นึกเป็นคำอะไรเลย หรือคิดว่าจิตสั่งที่ยืนเมื่อก็

ถ. ก็โดยอัตโนมัติ

ส. เพราะว่าจิตต้องการอย่างใด ก็ทำให้อาการของรูปอย่างนั้นเป็นไปตามความต้องการของจิต

ถ้าพูดถึงจิตที่ขาดความรู้สึกตัว พวกละเมอต่าง ๆ หมายความว่า มีโลภมูลจิต มีโมหมูลจิต เกิดสลับกัน และโมหะซึ่งเป็นสภาพที่ไม่รู้สึกตัวมีมากจึงทำให้แม้ว่าจะมีกิริยาอาการเคลื่อนไหวไปด้วยกำลังของโลภมูลจิต แต่เพราะโมหะแทรกคั่นมาก ก็ทำให้ไม่รู้ตัว

ถ. เรื่องกาลามสูตรมีอยู่ ๑๐ ข้อ ข้อ ๑ อย่าเชื่อถือโดยการฟังตามกันมา ข้อ ๒ อย่าเชื่อถือโดยเห็นตามกันมา ข้อ ๓ อย่าเชื่อถือโดยเล่าลือกันมา ข้อ ๔



อย่าเชื่อถือโดยอ้างตำรา ข้อ ๕ อย่าเชื่อถือโดยนึกเดาเอาเอง ข้อ ๖ อย่าเชื่อถือโดยคิดติดตามอาการเป็นไป ข้อ ๗ อย่าเชื่อถือโดยชอบใจว่าถูกต้องตามหลักของตน ข้อ ๘ อย่าเชื่อถือโดยเห็นว่าเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือ ข้อ ๙ อย่าเชื่อถือโดยการคาดคะเนเอาเอง ข้อ ๑๐ อย่าเชื่อถือโดยเห็นว่าเป็นครูบาอาจารย์ของเรา

คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าในเรื่องกาลามสูตรนี้จะไม่ขัดต่อคำสั่งสอนของท่านที่มีต่อคนทั่ว ๆ ไปหรือ

สมพร ตามที่กล่าวมา คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นสัจจวาจา เมื่อตรัสสิ่งใดแล้ว สิ่งนั้นจะไม่ขัดกันทั้งเบื้องต้น เบื้องปลาย เบื้องต้นตรัสอย่างไร เบื้องปลายก็ตรัสอย่างนั้น

แต่มีข้อโต้แย้งอย่างที่ว่า ไม่ให้เชื่อโดยอาการ ๑๐ อย่าง ถ้าเราพิจารณาให้ดี อ่านให้ตลอดจะเห็นว่า การที่ไม่ให้เชื่อ ๑๐ อย่าง ไม่ให้เชื่อโดยความมกมาย คือ ต้องพิจารณาก่อนว่า สิ่งนี้เป็นกุศลจริงหรือไม่ สิ่งใดทำจิตให้เศร้าหมอง สิ่งนั้นเป็นอกุศลจริงหรือไม่ สิ่งใดทำจิตให้ผ่องแผ้ว สิ่งนั้นเป็นกุศลจริงหรือไม่ คนไม่มีโลภะเป็นกุศลหรือไม่ คนไม่มีโทสะเป็นกุศลหรือไม่ เมื่อพิจารณาโดยเหตุผลแล้ว จึงให้เชื่อ แต่ไม่ให้เชื่อโดยมกมาย โดยลักษณะ ๑๐ อย่างนั้น

ถ. จุดมุ่งหมายที่เป็นสุดยอดปรารถนาของแต่ละสังคม มนุษย์แต่ละบุคคล คือ ความสงบสุขของบุคคลและสันติภาพของสังคม เพราะฉะนั้น เราจะอาศัยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาทำให้เกิดประโยชน์กับสังคม และให้มนุษย์แต่ละคนมีความสงบสุขได้อย่างไร โดยอาศัยหลักธรรมในแง่ไหน หมวดไหน

สุ. ก่อนอื่นต้องเข้าใจว่า สังคม คือ แต่ละบุคคลรวมกันเป็นสังคมหนึ่งสังคมใด เพราะถ้าใช้คำว่า สังคม ก็ไม่ได้หมายถึงเฉพาะคนเดียว สังคมหนึ่งจะต้องประกอบด้วยบุคคลหลายคน เพราะฉะนั้น การที่จะแก้สังคม ช่วยสังคม หรือทำให้สังคมดีขึ้น จะเป็นไปไม่ได้เลยถ้าแต่ละบุคคลไม่แก้ตัวเอง ซึ่งแต่ละบุคคลมารวมกันเป็นสังคม เพราะฉะนั้น ถ้ามีอริยา คือ ความไม่รู้สภาพธรรมที่มีจริง ๆ โดยความ



ถูกต้อง เช่น ไม่เข้าใจเรื่องของกุศลและอกุศล ไม่เข้าใจเรื่องผลของกุศลและผลของอกุศล ไม่มีทางใดเลยที่จะทำให้ตัวเองและสังคมดีขึ้น

ถ้าทุกคนยังมีอวิชชา คือ ความไม่รู้จักตัวเอง ก็คือไม่รู้จักโลก ที่กล่าวว่าไม่รู้จักตัวเอง ไม่รู้จักโลก ก็เพราะว่าตัวเองมีตา มีหู มีจมูก มีลิ้น มีกาย มีใจ และสิ่งที่เราเรียกว่า โลก ก็ไม่พ้นไปจากสิ่งที่ตาเห็น เสียงที่หูได้ยิน กลิ่นที่รู้ทางจมูก เป็นต้น หรือการคิดนึกเรื่องราวต่าง ๆ ก็ไม่พ้นจากโลกย่อย ๆ ๖ โลกนี้เลย ที่รวมกันเป็นโลกใหญ่ ที่เข้าใจว่าเป็นโลกที่วุ่นวาย ก็ต้องมาจากตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ถ้าอวิชชาไม่รู้ความจริงของโลกทั้ง ๖ ทางนี้ ไม่มีทางที่จะสงบได้ แต่ถ้ามีปัญญาเกิดขึ้นทีละเล็กทีละน้อย จะทำให้เข้าใจโลกถูกต้องขึ้นว่า สิ่งใดเป็นประโยชน์ที่แท้จริง และสิ่งใดยังไม่ใช่ประโยชน์ที่แท้จริง

เพราะฉะนั้น ประโยชน์จริง ๆ คือ แต่ละคนแก้ไขตัวเอง และในขณะเดียวกันก็ช่วยเหลือเกื้อกูลให้คนอื่นได้เข้าใจหนทางวิธีที่จะแก้ไขตัวของเขาด้วย ถ้าสามารถเป็นไปได้ แต่ถ้าไม่มีการรู้จักตัวเอง ไม่มีการแก้ไขตัวเอง ก็แก้ไขสังคมไม่ได้





๑๗๘๔

สนทนาธรรมที่โรงพยาบาลจังหวัดเลย

วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๑



ถ. ตาเห็นรูป ก็เพียงว่าเห็นรูป หูได้ยินเสียง ก็เพียงแต่ว่าได้ยิน จมูกได้กลิ่นก็เพียงแต่ได้กลิ่น วันทั้งวันเป็นอย่างนั้น ซึ่งเราเข้าใจว่าเป็นตัวตน สัตว์ บุคคล ที่ว่าทำใจไว้ว่า เราไม่ใช่มัน มันไม่ใช่เรา มันก็ไม่ใช่ของเรา โดยการไม่ยึดมั่น ถือมั่นว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน เราทำใจให้ว่าง ว่างในที่นี้เรียนตามอาจารย์ ว่า ว่างในแง่ไหน

สุ. ถ้ามีเรา ว่างไม่ได้เลย เพราะยังมีสิ่งที่ยึดถือว่าเป็นเรา ยังมีความเป็น ตัวตนอยู่จะว่างไม่ได้ ว่างในที่นี้หมายความว่า ว่างจากการยึดถือว่าเป็นตัวตน

สภาพธรรมมีจริง และเคยยึดถืออย่างเหนียวแน่นว่าเป็นเรา ว่างจากความ เห็นผิดที่ยึดถือสภาพธรรมนั้น เพราะว่าสภาพธรรมนั้นต้องเกิดขึ้นเมื่อมีเหตุปัจจัย เช่น ได้ยิน เมื่อมีหูและมีจิต มีเสียงมากกระทบก็ต้องได้ยิน แต่ยึดถือว่าเป็นเราที่ได้ยิน ชื่อว่าไม่ว่าง แต่เวลาที่รู้ว่ ได้ยินเป็นเพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นเพราะ เหตุปัจจัย คือ เมื่อเสียงมากกระทบแล้วรู้เสียง ทั้งเสียงก็ดับ ได้ยินก็ดับ ว่างจากการที่จะยึดถือได้ยินว่าเป็นเราอีกต่อไป นั่นคือความหมายของว่าง

เพราะฉะนั้น โดยมากที่เป็นปัญหาอยู่ๆ กันอยู่เสมอ เพราะว่าพยายามจะแก้ไข คนอื่น ขอถามจริง ๆ ว่า จะแก้ไขคนอื่น หรือจะแก้ไขเฉพาะตัวเอง จะแก้ไขสังคม คิดจะแก้ไขใคร

ถ. แก้ไขที่ตัวเราก่อน

สุ. นี่ถูกต้อง เพราะฉะนั้น ที่ว่าว่าง คงจะเข้าใจแล้วว่า เพียงแต่บอกว่า อย่ายึดถือ ใครก็ทำไม่ได้ถ้าปัญญาไม่เกิด ปัญญาต่างหากที่ละความยึดถือ ไม่ใช่ว่า เราจะไม่ยึดถือ



ถ้ามีคนบอกว่า อย่ายึดถือ กำลังเห็นนี่ก็อย่ายึดถือว่าเป็นเรา กำลังได้ยินก็อย่ายึดถือว่าเป็นเรา โลก โกรธ หลง ก็อย่ายึดถือว่าเป็นเรา ใครทำได้

ทำไม่ได้ จะบอกสักเท่าไรก็ทำไม่ได้ บอกเรื่องผล แต่ไม่แสดงเหตุว่า ปัญญารู้อย่างไรจึงจะละการยึดถือว่าเป็นตัวตนได้ เพราะฉะนั้น จะเห็นประโยชน์ของการฟังพระธรรมว่า เมื่อมีความเข้าใจเรื่องของสภาพธรรมในขั้นฟังยังไม่พอ ยังละกิเลสไม่ได้ ต้องมีปัญญาที่เจริญกว่านั้นอีกถึงจะละกิเลสได้ และปัญญาขั้นนั้นจะเกิดได้ก็ต่อเมื่อฟังพระธรรมให้เข้าใจยิ่งขึ้น เป็นสังขารขั้นที่จะปรุงแต่งให้สติปัญญาเกิดระลึกได้ตรงลักษณะของสภาพที่เคยได้ยินได้ฟัง เช่น ลักษณะของจิต

เวลานี้กำลังมีจิต ถ้าไม่ได้ฟังเลยจะไม่รู้ว่า กำลังเห็นเป็นจิตชนิดหนึ่ง กำลังได้ยินเป็นจิตชนิดหนึ่ง แต่เมื่อฟังแล้วจะรู้ว่าจิตคือสภาพรู้ เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง แม้ในขณะที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ก็จะมีการระลึกได้และรู้ว่า ที่กำลังเห็นเป็นอาการรู้สิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้น ไม่ใช่ในขณะที่เสียงปรากฏ

ต้องฟังบ่อย ๆ จนกระทั่งชิน จนกระทั่งเป็นสังขารขั้นที่จะทำให้สติปัญญาและปัญญาเจริญขึ้น

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. เป็นคำถามที่ดี เพราะว่าชาวพุทธได้ยินคำว่า ขั้น ๕ บ่อย ๆ ซึ่งขั้น ๕ คือ รูปขั้น เวทนาขั้น สัญญาขั้น สังขารขั้น และวิญญาณขั้น

ขณะนี้กำลังครบทั้ง ๕ ขั้น ไม่ได้อยู่ที่อื่นเลย ทุกขณะที่จิตเกิดขึ้นครั้งหนึ่ง ๆ มีรูป เช่น จิตได้ยินก็ต้องอาศัยรูป จะปราศจากรูปไม่ได้ เพราะฉะนั้น ภาพภุมินีซึ่งเป็นมนุษย์ จึงเป็นภูมิของขั้น ๕ จะขาดขั้นหนึ่งขั้นใดไม่ได้เลย

ถ. เป็นการปรุงแต่งของจิต ใช่ไหม

ส. ใช่ แต่ไม่ง่ายอย่างนี้ ไม่ใช่เพียงเท่านั้น จะต้องทราบลักษณะของปรมาตมธรรม คือ สภาพธรรมที่มีจริง แม้เราจะไม่เรียกชื่ออะไรเลยทั้งสิ้น ไม่ต้องใช้ภาษาหนึ่งภาษาใด ลักษณะของสภาพธรรมนั้นก็เกิดขึ้นเป็นไปอย่างนั้น เช่น ลักษณะที่แข็ง ภาษาไทยก็ต้องใช้ว่าแข็ง ภาษาอังกฤษก็ต้องใช้ ภาษาจีนก็ต้องใช้



แต่จะรู้แข็งเมื่อกระทบสัมผัส และไม่จำเป็นต้องเรียกชื่อ นั่นคือสภาพของปรมาัตถธรรม คือ ธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นสภาพธรรมที่มีจริง ๆ มีลักษณะเฉพาะของสภาพธรรมนั้น ๆ เช่น เสียงก็ไม่ต้องเรียกว่าเสียง ไม่ต้องเรียกว่าอะไรเลย แต่เสียงก็เป็นสภาพธรรมที่มีจริง

ธรรมที่ทรงแสดง ทรงแสดงปรมาัตถธรรม คือ ลักษณะของปรมาัตถธรรมที่มีจริง ๆ ซึ่งมี ๔ อย่าง ถ้าจะเริ่มต้นศึกษาพระพุทธศาสนา อย่างน้อยควรเข้าใจความหมายของปรมาัตถธรรม คือ ธรรมที่มีลักษณะจริง ๆ แม้ไม่เรียกชื่อใด ๆ ทั้งสิ้น

ปรมาัตถธรรมมี ๔ อย่าง คือ ๑. จิต ๒. เจตสิก ๓. รูป ๔. นิพพาน ซึ่งในสมัยโบราณท่านใช้คำย่อ ๆ เรียกเฉพาะพยางค์หน้าว่า จิ เจ รุ นิ แต่ถ้าเราไม่รู้จักจิต เจตสิก รูป นิพพาน จะมาบอกเราว่า จิ เราก็ไม่รู้ว่าจะอะไร เจ ก็ไม่รู้ว่าจะอะไร รุ ก็ไม่รู้ว่าจะอะไร นิ ก็ไม่รู้ว่าจะอะไร แต่ถ้าจำได้ จิต ก็เข้าใจกันอยู่แล้ว เจตสิก ก็เพิ่มขึ้นมามีคำเดียวเท่านั้นเอง รูป ก็เข้าใจกันอยู่ และนิพพาน ก็ชินหู

เพราะฉะนั้น ปรมาัตถธรรมมีเพียง ๔ อย่าง คือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน ไม่ใช่เรื่องผิวเผิน เป็นเรื่องที่ต้องศึกษาตลอดชีวิตและทุกภพทุกชาติ จนกว่าจะประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมทั้ง ๔ นี้ได้

สำหรับจิต ทุกคนเข้าใจแล้ว ทุกคนมีจิตจึงได้นั่งอยู่ที่นี้ ไม่ใช่คนที่สิ้นชีวิตแล้ว และควรจะเข้าใจว่า ลักษณะของจิตนั้นเป็นสภาพที่เป็นใหญ่ เป็นประธานในการรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใด เช่น ในขณะที่เห็น จิตกำลังเห็น ขณะที่ได้ยิน จิตกำลังได้ยิน

ถามว่า จิตอยู่ที่ไหน ถ้าไม่ศึกษาจะตอบไม่ได้เลย แต่เมื่อเข้าใจแล้วตอบได้ จิตมีจริง อยู่ที่ไหน กำลังเห็นเป็นจิต กำลังได้ยินเป็นจิต กำลังคิดเป็นจิต กำลังลิ้มรสเป็นจิต กำลังได้กลิ่นเป็นจิต กำลังรู้เย็นร้อนอ่อนแข็งเป็นจิต นี่คือลักษณะของจิตโดยย่อ ๆ แค่นี้

ต่อไปสภาพธรรมอีกอย่างหนึ่งซึ่งเป็นปรมาัตถธรรม คือ เจตสิก

จิตเป็นนามธรรม ไม่มีรูปร่างลักษณะเลย เจตสิกก็เป็นนามธรรมเช่นเดียวกัน คือ ไม่มีรูปร่างลักษณะ ไม่ใช่รูป แต่เจตสิกมีถึง ๕๒ ประเภท หรือ ๕๒ ชนิด



ซึ่งเจตสิกแต่ละชนิดมีลักษณะเฉพาะของตน เช่น ความรู้สึก ความเสียใจ ก็เป็นความรู้สึกอย่างหนึ่ง ความดีใจก็เป็นความรู้สึกอีกอย่างหนึ่ง เพราะฉะนั้น ขณะใดก็ตามที่มีการรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใด จะขาดความรู้สึกต่อสิ่งนั้นไม่ได้เลย เพราะว่า บางครั้งเห็นก็ดีใจ บางครั้งเห็นก็ไม่ชอบใจ บางครั้งเห็นก็เฉย ๆ

สภาพธรรมที่เป็นความรู้สึก มีความสำคัญต่อชีวิตมากเหลือเกิน จึงแยกเป็น ขันธ์หนึ่ง คือ เวทนาขันธ์ เป็นเจตสิก เป็นสภาพธรรมที่เกิดกับจิต ดับพร้อมจิต รู้อารมณ์เดียวกับจิต และในภูมิที่มีขันธ์ ๕ มีที่ตั้งที่เกิดที่เดียวกับจิต จิตเกิดที่ไหน เจตสิกเกิดที่นั่น ไม่แยกกันเลย

เพราะฉะนั้น ปรมัตถธรรมที่เป็นนามธรรมมี ๒ อย่าง คือ ๑. จิต ๒. เจตสิก

ถ้าบอกว่า จำได้ จำได้จริง ๆ หรือเปล่า ความจำมีจริงหรือเปล่า สิ่งใดก็ตามที่มีจริง ๆ เป็นปรมัตถธรรม เพราะฉะนั้น ความจำเป็นเจตสิกชนิดหนึ่ง เพราะว่าเกิดกับจิต

ความเกียจคร้านมีจริง ๆ หรือเปล่า มี เป็นเจตสิกอีกชนิดหนึ่ง ถ้าจะพูดถึง สภาพธรรมหนึ่งสภาพธรรมใด แสดงให้เห็นว่าเป็นเจตสิกแต่ละชนิด เช่น ความขยัน ความเมตตา ความโกรธ พวกนี้เป็นเจตสิกแต่ละชนิดทั้งนั้น

ถ. เรื่องราวเก่า ๆ ที่เราไม่ได้คิด โผล่ขึ้นมาเอง เป็นสัญญาไหม

ส. เป็นความจำ ขณะใดที่จำขณะนั้นไม่ใช่เรา เป็นเจตสิกชนิดหนึ่ง ที่เกิดขึ้นและก็จำ

ถ. หลายสิบปีแล้วก็ตาม ซึ่งเราไม่ได้คิดถึง แต่ก็เกิดขึ้นมาในความคิดของเรา เป็นความจำ ใช่ไหม

ส. เป็นสัญญาเจตสิกที่จำ แต่จริง ๆ แล้วเรื่องของจิต เจตสิก รูป นิพพาน ซึ่งเป็นปรมัตถธรรม ๔ ละเอียดกว่านี้มาก นี่เพียงแต่ย่อ ๆ

ถ. ทำไมท่านเป็นคนที่ยึดมั่นในพระพุทธศาสนา ...

ส. สำหรับดิฉันเอง การที่เริ่มต้นศึกษาพระพุทธศาสนา เพราะยังไม่รู้ว่า พระพุทธศาสนาคืออะไร เคยกราบไหว้บูชาพระรัตนตรัย แต่เมื่อไม่เข้าใจว่า



พระพุทธเจ้าทรงสอนอะไร ทำให้เข้าใจในความเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ได้ เพราะฉะนั้น เมื่อได้ชื่อนับถือพุทธ ก็ควรที่จะได้รู้ว่าพระพุทธเจ้าสอนอะไรด้วย นี่เป็นเหตุที่ทำให้ศึกษาพระพุทธศาสนา

เมื่อศึกษาพระพุทธศาสนาแล้วก็รู้ว่า พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงนั้น เป็นสัจจธรรม เป็นธรรมที่มีจริงที่พิสูจน์ได้ทุกขณะ นี่เป็นสิ่งที่ประเสริฐกว่าคำสอนอื่น เพราะว่าคำสอนอื่นไม่ได้กล่าวถึงเรื่องของสภาพธรรมที่มีจริง ๆ ที่พิสูจน์ได้ทุกขณะ

และคำสอนของพระผู้มีพระภาคนั้น ทำให้ผู้ศึกษารู้จักตัวเอง มีใครบ้างที่จะสอนคนอื่นให้รู้จักตัวเองโดยต้องแท้ทุกขณะจิตได้ ไม่ว่าจะเห็น จะได้ยิน จะได้กลิ่น จะลิ้มรส จะคิดนึก จะเกิดความโลภ จะเกิดความโกรธ หรือจะเกิดความเมตตากฎาต่าง ๆ ไม่มีผู้ใดสามารถแสดงความจริงที่แทงตลอดไปถึงการสะสมของจิตของแต่ละบุคคลได้ และยังชี้ให้เห็นถึงโทษของอกุศล ประโยชน์ของกุศล ทำให้ปัญญาเจริญขึ้นที่จะรู้ว่ากิเลสคืออะไร และมีมากน้อยแค่ไหน จนกระทั่งสามารถให้ปัญญาความรู้ถูกที่เพิ่มขึ้นนั้น ละคลายกิเลสได้

การศึกษาพระธรรมจะทำให้เป็นผู้ที่เข้าใจธรรมโดยละเอียด โดยถูกต้อง และเห็นกิเลสของตนเอง แม้ใครจะชื่นชมโสมนัสสักเท่าไรก็ตาม ผู้ที่ยังมีกิเลสก็รู้จักตนเองตามความเป็นจริงว่า ยังมีกิเลสอยู่ ไม่ได้หลงไปตามคำชม หรือสักการะ หรือสรรเสริญ เพราะารู้ตามความเป็นจริงว่า ขณะใดอกุศลจิตเกิด ขณะใดกุศลจิตเกิด

พระธรรมจะประดับประดาชีวิตของบุคคลที่เข้าใจพระธรรมและปฏิบัติตาม ให้ละคลายอกุศลได้ ซึ่งถ้าเป็นคำสอนอื่นจะไม่สอนเรื่องของเหตุและผล และสภาพธรรมที่มีจริงที่พิสูจน์ได้

ถ. ... อาจารย์เห็นด้วยไหมว่า ต้นไม้ถ้าขาดเปลือก ขาดกระพี้ ก็ตาย ศาสนาถ้าขาดพิธีกรรมก็ตั้งอยู่ไม่ได้ แต่ถ้าศาสนามีพิธีกรรมมากมายเกินไป ก็จะไม่ถึงแก่นแท้ของศาสนาว่า เราสอนในเรื่องไหนกัน

ส. ที่กล่าวกันว่า สุขทุกข์อยู่ที่ใจ ขอเพิ่มเติมอีกสักเล็กน้อย ไม่ทราบจะเห็นด้วยหรือไม่ว่า อยู่ที่ยกเลส ถ้ากิเลสมากก็ทุกข์มาก ถ้ากิเลสน้อยก็ทุกข์น้อย



เพราะฉะนั้น จะทุกข์มากทุกข์น้อยขึ้นอยู่กับกิเลสมากหรือกิเลสน้อย เพราะว่าความทุกข์มีหลายอย่าง ถ้าเป็นความทุกข์กาย แม้แต่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือพระอริยสาวกทั้งหลายก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะเป็นผลของอกุศลกรรมในอดีตที่ได้กระทำแล้ว เมื่อมีกายตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า ย่อมเป็นทางให้เกิดทุกข์กายได้ทั้งสิ้น ที่ศีรษะก็เป็นทุกข์ได้ ที่ปลายเท้าก็เป็นทุกข์ได้ ในเมื่อมีกายอยู่ นั่นก็เป็นเรื่องของทุกข์กาย แต่ผู้ที่ไม่มียกเลสแม้ว่าจะมีทุกข์กายก็ไม่เดือดร้อน เพราะฉะนั้น คนที่ไม่ใช่พระอริยบุคคลก็มีทั้งทุกข์กายและทุกข์ใจมากน้อยตามกิเลส

ส่วนเรื่องของพิธีกรรมต่าง ๆ ที่จริงแล้วถ้ากุศลจิตเกิดขณะใด ปัญญาเกิดขณะใด จะเข้าใจสิ่งซึ่งเรียกว่าพิธีกรรมพอสมควร ซึ่งไม่ใช่หมายความว่าต้องติดหรือไปยึดมั่นแบบขาดเหตุผล

ถ้าเป็นศาสนาที่ขาดเหตุผลก็จะกล่าวว่า บ้านไหนปลูกดอกดาวกระจายก็จะทำให้บ้านแตกสาแหรกขาด เพราะว่ากระจายไปหมด นี่เพียงดอกไม้ก็คิดว่ามีอิทธิพลสามารถทำให้ความสงบสุขในบ้านแตกได้ หรือดอกलันทมก็ไม่น่าปลูก เพราะชื่อลันทม ก็คงจะเต็มไปด้วยความทุกข์ความโศกต่าง ๆ นี่ก็เป็นเรื่องของชื่อที่ขาดเหตุผล

เพราะฉะนั้น เมื่อไม่เข้าใจเหตุผลแล้ว ความคิด ความเชื่อ ความรักตัว ก็ทำให้เกิดแม้การจะปลูกต้นไม้ดอกไม้ ก็ต้องปลูกต้นมะยม หรือต้นดาวเรือง ไม่ปลูกต้นลันทม ซึ่งในคำสอนของพระพุทธศาสนาไม่มีเลย

สำหรับที่ใช้คำว่า พิธีกรรม อาจจะหมายความว่าขนบธรรมเนียมระเบียบซึ่งทำให้เรียบร้อยขึ้นเท่านั้นเอง ไม่ใช่หมายความว่าถ้าไม่ทำแล้วจะเกิดโทษ เพียงแต่เมื่อทำแล้วก็ทำให้เรียบร้อยเท่านั้นเอง

จะยกตัวอย่างบ้างไหม เพื่อเราจะได้พูดถึงพิธีกรรมเป็นเรื่อง ๆ ว่า ควรหรือไม่ควรอย่างไร

ผู้ฟัง เรายังแยกพิธีกรรมออกจากกันไม่ได้ ทั้งทางพุทธและทางพราหมณ์ใจเราไม่ยอมรับว่า มีพิธีทางพุทธแล้ว ก็มีพิธีทางพราหมณ์



สมพร พิจารณาเกิดขึ้นภายหลัง เดิมที่ไม่มี พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ครั้งแรก ไม่มีพิจารณาอะไรเลย เช่น ไปโปรดพระปัญจวัคคีย์ก็บอกให้พระปัญจวัคคีย์เชื่อถือ ก่อนว่า พระองค์ทรงตรัสรู้แล้ว และแสดงธรรมเลย ไม่ต้องบอกว่า ต้องทำอย่างไร ต้องทำอย่างนี้ พิจารณาต่าง ๆ ไม่มีในตอนนั้น เมื่อพระองค์ทรงตรัสรู้แล้วก็โปรดสาวกมากมาย เมื่อมีพระสงฆ์มากมายเกิดขึ้น พิจารณาอย่างซึ่งจำเป็น เพื่อจะรวบรวมให้เป็นกลุ่มเป็นพวกเดียวกัน ก็ทรงบัญญัติพระวินัย ถ้าจะเรียกพระวินัยว่าเป็นพิจารณา ก็เรียกได้

พิจารณา เราต้องเข้าใจว่า ถ้าทำด้วยความมกมายก็ไม่เหมาะสม ถ้าทำเพื่อเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม เราก็ต้องเข้าใจด้วยว่าหมายความว่าอย่างไร ถ้าเราเข้าใจทุกแง่ทุกมุมแล้วไม่เป็นปัญหา ที่เขาบอกว่า ศาสนาเราเหมือนต้นไม้ มีแก่น มีเปลือก มีกระพี้ ต้นไม้มีความสำคัญอยู่ที่แก่น แต่แก่นอย่างเดียวก็อยู่ไม่ได้ ต้องอาศัยรากบ้าง เปลือกบ้าง กระพี้บ้าง ใบบ้างประชุมกันอยู่ ต้นไม้จึงจะดำรงอยู่ได้ ฉะนั้น ศาสนาเราก็เหมือนกัน ต้องมีพระวินัย พระสูตร จะมีแต่เฉพาะพระอภิธรรม ก็ดำรงอยู่ไม่ได้

เพราะฉะนั้น ถ้าเราเข้าใจเรื่องพิจารณาที่ดีแล้ว ถ้าเราไม่เข้าใจก็ต้องศึกษาว่า สิ่งนี้เป็นเพียงพิจารณา ไม่สำคัญเท่าไร มีก็ได้ ไม่มีก็ได้ ข้อสำคัญ คือ จิตเราเกิดขึ้นเศร้าหมองหรือผ่องแผ้ว ข้อนี้สำคัญที่สุด พิจารณาในตัวเรา ถ้าจิตเราขณะนี้ เศร้าหมองด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งนั้นไม่ถูกต้อง ควรละเสีย ถ้าจิตเราผ่องใส นั้นเป็นพิจารณาที่ดี ควรจะประกอบ

สุ. คงจะเข้าใจเรื่องพิจารณาพิจารณาว่า ทำไมต้องมีทั้ง ๒ อย่าง ไม่ต้อง ไม่มีความสำคัญอะไรเลย ยิ่งถ้าเป็นผู้ที่มีเหตุผลจะตัดสิ่งซึ่งใจเคยผูกพันว่า ต้องมี ซึ่งคนส่วนใหญ่ที่ยังมีพิจารณาต่าง ๆ อยู่ ก็เพราะความกลัวและความรักตัว

ที่ชีวิตจะเคลื่อนไหวไปทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ มีจุดแกนกลาง คือ ความรักตัว ตัวตนที่ยังยึดมั่นอยู่ทำให้ทำทุกอย่างเพื่อประโยชน์แก่ตัว คิดว่าถ้าทำอย่างนี้ ไม่ทำอย่างนั้น ตัวตนจะมีโทษ เพราะฉะนั้น ก็ทำเสียหมดทุกพิจารณา เพื่อตัวเองจะได้สบาย ๆ



พ้นจากโทษภัยต่าง ๆ แต่ถ้าเป็นผู้หนักแน่นในเหตุผลจริง ๆ จะไม่คล้อยตามพิธีกรรม
ซึ่งไร้สาระ หรือปราศจากเหตุผล

ที่บ้านของดิฉันไม่มีศาลพระภูมิ คิดว่าศาลพระภูมิเป็นพิธีกรรมใหม่

ผู้ฟัง เป็น

ส. คิดว่าอย่างนั้น ที่ดิฉันระลึกถึงคุณของเทพ เพื่ออะไร ก็เพื่อจะได้รับความดี กุศลกรรม ให้ผลทำให้ปฏิสนธิเป็นเทวดา เพราะฉะนั้น ผู้ที่เป็นเทพมี
คุณความดีที่เราระลึกถึงได้ เช่นเดียวกับการระลึกถึงคุณของพระอรหันตสัมมา-
สัมพุทธเจ้า คุณของพระธรรม คุณของพระอริยสงฆ์ คือ ระลึกเพื่อเป็นอนุสสติที่จะ
ประพฤติกฎปฏิบัติตาม ไม่ใช่ว่าเมื่อผู้ใดเป็นเทพแล้วเขาก็เป็นเทพไป และเราก็มานั่งบูชา
หรืออาจจะมานั่งอ้อนวอนขอสิ่งต่าง ๆ ซึ่งท่านไม่สามารถจะบันดาลให้ได้เลย

บุคคลใดทำกรรมอย่างใดต้องได้รับผลของกรรมอย่างนั้น จะช้าหรือเร็ว แต่
ไม่ใช่กรรมของคนอื่นจะมาให้พ่อ ให้แม่ ให้ลูก ให้ญาติ ให้พี่น้องนั้น ไม่ได้เลย
เพราะฉะนั้น ความเข้าใจในเหตุในผลอย่างนี้ จะเป็นผู้ที่ประกอบกุศลกรรม และระลึก
ถึงกุศลกรรมของเทพเพื่อจะประพฤติกฎปฏิบัติตาม เพราะแม้ผู้ที่จะเป็นเทวดาได้ก็ต้อง
มีคุณธรรมของเทพด้วย จะต้องมีความกตัญญู จะต้องมีความอ่อนน้อม จะต้องมี
อะไรหลายอย่างซึ่งเป็นสิ่งที่ดี

แม้จะไม่ระลึกถึงเทพ ก็ยังกระทำความดีได้ แต่เมื่อระลึกถึงเทพก็ต้องด้วย
ความนอบน้อมในคุณความดี ไม่ใช่กลัวว่า ถ้าไม่นับถือแล้วเทพจะมาหักคอ หรือ
มาทำอันตราย ไม่เป็นเช่นนั้นเลย และสำหรับสถานที่อยู่ของเทพ ก็ไม่จำเป็นที่เรา
จะต้องทำให้ เพราะเทพต้องมีกรรมของเทพ ซึ่งจะทำให้มีที่อยู่ของเทพ ไม่ใช่เทพ
ต้องอาศัยสิ่งที่มนุษย์ทำให้เป็นที่อยู่

ไม่ทราบมีพิธีกรรมอะไรอีกไหม แต่สำหรับดิฉันเป็นผู้ที่ไม่ค่อยรู้เรื่องพิธีกรรม
ต่าง ๆ เพราะฉะนั้น เวลาถามก็ไม่ทราบว่า หมายความว่าถึงพิธีกรรมอะไรบ้าง
แต่ที่ได้ยินทั่วไปก็เป็นเรื่องศาลพระภูมิ





๑๗๘๕

สนทนาธรรมที่โรงพยาบาลจังหวัดเลย

วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๑



ถ. มีญาติผู้ใหญ่ที่ทราบข่าวว่า หลานได้รับอุบัติเหตุ ก็คิดว่า จะมีเคราะห์กรรมอะไรอีกหรือเปล่า ก็ไปหาคนเข้าทรง ผู้ที่เข้าทรงก็บอกว่า เคราะห์กรรมที่เกิดขึ้นนี้ยังไม่หมด จำเป็นต้องมีการสะเดาะเคราะห์เพิ่มเติมโดยการปล่อยโคกระบือ และปล่อยปลา เมื่อคุณกาญจนาทราบเช่นนั้นก็สั่งให้จัดการทำเลย ขอเรียนถามว่าการกระทำในลักษณะเช่นนี้เป็นการแลกเปลี่ยน หรือทำด้วยเมตตา และถือว่าเป็นสิ่งที่ควรกระทำหรือไม่ควรกระทำ

สุ. เรื่องการศึกษาพระธรรม กับการฟังพระธรรมเพื่อปฏิบัติ เราต้องมีความมั่นใจในเหตุในผลจริง ๆ และเราต้องรู้จุดประสงค์ด้วยว่า เราศึกษาเพื่ออะไร อย่างเราศึกษาเพื่อให้เข้าใจเรื่องของกรรมว่า กรรมต้องเป็นเหตุให้เกิดวิบากซึ่งเป็นผล และกรรมไม่ใช่มีชาตินี้ชาติเดียว ทุกคนเกิดมาต้องเพราะกรรม กรรมจำแนกให้เราต่างกันตั้งแต่เกิดจนกระทั่งระหว่างที่ยังมีชีวิตอยู่ ให้เห็น ให้ได้ยิน ให้ได้กลิ่น ให้ลิ้มรส ให้กระทบสัมผัสต่าง ๆ กันไป และให้ตายต่าง ๆ กันด้วย เวลาที่เราตาย ก็เพราะกรรมที่ทำให้จุติจิตเกิด

ถ้ากรรมยังไม่ทำให้จุติจิตเกิด ในระหว่างนี้กรรมก็ทำให้เราเห็น เช่น ในขณะที่เรากำลังเห็น กรรมทำให้เราได้ยินเสียงนี้ ในขณะที่เรากำลังได้ยิน เพราะว่ากรรมยังไม่ทำให้จุติจิตของเราเกิด เพราะฉะนั้น ไม่ว่าเราจะได้รับลาภ ยศ สรรเสริญ สุข หรือปวดเจ็บ ทุกข์ทรมานอย่างไร ก็ต้องมีกรรมที่ได้ทำแล้วเป็นเหตุที่จะให้เกิดขึ้น

ใครก็ตามกำลังได้รับผลของกรรมที่ได้ทำแล้ว อย่างเช่น อุบัติเหตุ หรือปวดเจ็บต่าง ๆ เหล่านี้ เขาควรที่จะได้ระลึกถึงว่า ปวดเจ็บมาจากไหน ไม่มีใครทำให้เลย สมมติว่ามีขโมยเข้าบ้านคุณกาญจนา และขู่ว่าจะจับมัดประทุษร้ายคุณกาญจนา คุณกาญจนาก็คงจะคิดว่า เพราะขโมยหรือโจรคนนั้นทำ



แต่ถ้าไม่ใช่ใจ ไม่ใช่ขโมย เป็นอุบัติเหตุ เพราะฉะนั้น คุณกาญจนาก็น่าจะคิดได้ถูกต้องว่า จะเป็นใจหรือไม่ใช่ใจ เมื่อมีร่างกายก็ต้องมีทุกข์ ใครมีร่างกายแล้วไม่มีทุกข์บ้าง มีร่างกายก็ต้องปวด ต้องเจ็บ ต้องเมื่อย จะน้อยจะมากที่ตา ที่หู ที่แขน ที่ขา ก็แล้วแต่ เป็นเรื่องที่จะทำให้ได้รับผลของกรรมอยู่แล้ว ถ้าสบายขณะใด ก็เป็นผลของกุศลกรรม ถ้าไม่สบายขณะใด ก็เป็นผลของอกุศลกรรม

ถ้าทุกคนมีความมั่นใจในเรื่องเหตุผล คือ ในเรื่องของกรรมและในเรื่องของวิบากจริง ๆ ความห่วงใยในเหตุผลในพระธรรมของเรามากหรือน้อย ถ้าเราเป็นคนที่ไม่มั่นคงในพระธรรม เราก็ก้าวแล้ว ธิเบตจะต้องทำอย่างนั้น ธิเบตจะต้องทำอย่างนี้ เพราะความรักตัว เพราะว่าทุกคนรักตัวมากที่สุด ที่ทุกคนไม่อยากตาย หรือกลัวตาย ก็เพราะว่ายึดถือตัว ไม่ได้รู้เลยว่า เป็นจิต เจตสิก รูป ซึ่งเกิดแล้วก็ดับ ๆ

ถ้าพูดถึงความจริงที่เป็นปรมาตม ขณะนี้ทุกคนกำลังเกิดและตาย เพราะว่าจิตเกิดและดับ ไม่มีจิตของใครเลยซึ่งเกิดแล้วไม่ดับ ไม่ว่าจะเป็นในภพภูมิไหน อย่างคนที่เขาตายจากเราไปแล้ว ก็ไม่ใช่ว่าเขาจะไปไหน ปฏิสนธิจิตเขาเกิดแล้วก็ดับ ภวังคจิตเขาก็เกิด และจักขุวิญญาณเขาก็เกิด โสทวิญญานเขาก็เกิด เหมือนกันทั้งนั้นแหละ เพียงแต่สิ้นสภาพความเป็นบุคคลนั้น

เพราะฉะนั้น ถ้ากรรมจะทำให้จิตจิตของเราเกิด เราก็ไม่ได้สูญอะไร เพราะเรามีปฏิสนธิจิตที่จะเกิดต่อ เพียงแต่ว่าเราหมดสภาพความเป็นบุคคลนี้ และไม่รู้ว่าจะเกิดเป็นบุคคลไหน เหมือนกับชาตินี้เราก็ไม่รู้เลยว่า ตอนที่เราจะตายชาติก่อนเราจะเกิดเป็นบุคคลนี้ในชาตินี้

เราต้องเป็นคนที่ไม่ห่วงใยจริง ๆ ในเรื่องกรรมและผลของกรรม ซึ่งความไม่ห่วงใยจะทำให้เราพ้นจากการไปติดในพิธีกรรมที่ไม่ใช่เหตุและผล

อย่างในเรื่องของการปล่อยสัตว์ รู้สึกรู้ว่าจะทำกันแบบพิธีกรรมหลายประการ คือ ประการที่ ๑ เพื่อสะเดาะเคราะห์ เพราะคิดว่ามีเคราะห์ จึงต้องทำอย่างนั้น แต่คนที่มีการจริง ๆ มีเคราะห์จริง ๆ ต่อให้ปล่อยถึง ๑๐๐ ตัว ถ้าถึงคราวที่กรรมนั้นจะให้ผล จะช่วยได้ไหม ก็ช่วยไม่ได้



และการปล่อยสัตว์ เราไม่ได้ระลึกถึงจิตของเราในขณะนั้นที่กำลังปล่อยว่า เราต้องการอะไร จะพ้นไปจากความต้องการได้ไหม หรือเราเป็นผู้มีปกติมีความเมตตา ถึงแม้ว่าเราจะไม่ปล่อยควาย ไม่ปล่อยปลา แต่เราก็เป็นคนที่เมตตาต่อทุกคน ไม่ว่าเขาจะตกทุกข์ได้ยาก หรือไม่ตกทุกข์ได้ยาก ทั้งกาย ทั้งวาจา ทั้งใจของเรา ที่คิดต่อเขาเป็นไปในเรื่องของกรรมไม่ผูกโกรธ ไม่อาฆาต ไม่พยาบาท ไม่เบียดเบียนแม้ด้วยใจ ถ้าเรามีใจอย่างนี้แล้ว ไม่ต้องห่วงเกรงกลัวว่า จะต้องไปปล่อยวัว ควาย ปลาตั้งร้อยตั้งพันอะไรเลย

คนที่ปล่อยปลา หรือปล่อยวัว ปล่อยควาย เมตตาคนอื่นหรือเปล่า หรืออยากจะปล่อยเท่านั้นเอง ปล่อยเพื่อตัวเอง แต่ลืมว่าเราต้องมีเมตตาต่อคนอื่น เพราะฉะนั้น ก็ไม่ได้เข้าใจจุดประสงค์ ถ้าเราไม่มั่นคงในพระธรรมจริง ๆ ชีวิตในวันหนึ่ง ๆ ของเราเคลื่อนไปมาตามกำลังของอกุศล ของความไม่มั่นคงในเหตุผล ซึ่งทั้งหมดมีความรักตัวเป็นแกนสำคัญ เป็นโมหะ เป็นอวิชชา เป็นทิฏฐิ เป็นความยึดมั่นในตัวตน แต่ถ้าเราเป็นคนที่มีจริง ๆ ว่า แท้ที่จริงคนที่ปล่อยวัวปล่อยควายต้องด้วยจิตที่เมตตา ไม่ใช่หวังสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นการตอบแทน นี่เป็นจุดที่ต่างกัน คนที่ปล่อยวัวควายสัก ๑๐ คน จะมีจิตของใครที่ปล่อยด้วยความเมตตา

แต่เมตตาควายตัวที่ปล่อยยังไม่พอ ขอให้คิดอย่างนั้น ถ้าเมตตาควายที่ปล่อย ทำไมไม่เมตตาคนนั้นล่ะ คนนี้ล่ะ คนโน้นล่ะ ยุงล่ะ มดล่ะ ทำไมเมตตาเฉพาะควายที่จะปล่อย

ผู้ฟัง ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. สงสารตัวอื่นด้วยหรือเปล่า

ผู้ฟัง ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. และมดล่ะ

ผู้ฟัง ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. อย่างนั้นก็หมายความว่า เป็นผู้ที่มีเมตตาและเจริญเมตตาอย่างถูกต้อง แต่บางคนปล่อยควาย แต่ฆ่ามด



ผู้ฟัง ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. นี่พูดถึงคนส่วนใหญ่ บางคนโกรธคนอื่น แต่ปล่อยควาย

ผู้ฟัง ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. โกรธเป็นของธรรมดา แต่บางคนผูกโกรธ เพราะฉะนั้น เมื่อพูดถึงคน เราไม่ได้พูดถึงคนคนเดียว เราพูดทั่ว ๆ ไปเลยว่า บางทีเขาไม่เข้าใจเรื่องการเจริญเมตตา แต่ละคนรู้จักตัวเอง ถ้าปล่อยด้วยเมตตาก็แน่นอน แต่บางคนปล่อย เพราะต้องการบุญ นี่ผิดกันแล้ว และเราศึกษาธรรมก็รู้ว่า เขายังหมดไม่ได้แน่ ๆ มีใครบ้างที่จะหมดอกุศลกรรม เป็นไปไม่ได้เลย

ผู้ฟัง แต่คิดว่าเมื่อมีโอกาสได้ปล่อยสัตว์บ้าง เป็นสิ่งที่ควรกระทำ

ส. พิสูจน์ตัวของตัวเองว่า เพราะต้องการผลบุญหรือด้วยเมตตา นี่คือความต่างกัน เวลานี้มีคนอยู่ ๒ จำพวก คนหนึ่งปล่อยเพราะต้องการได้บุญ อีกคนหนึ่งปล่อยเพราะเมตตา เพราะฉะนั้น รู้จักตัวของเราเองว่า เราทำเพราะอะไร

ถ. ในกรณีคุณกาญจนาเท่าที่ทราบ ปล่อยเพราะเคราะห์ยังมีเหลืออยู่ ถ้าไม่ทำอาจจะได้รับอุบัติเหตุอีก ประโยชน์ของการปล่อยสัตว์มีอะไร

ส. ที่จริงการปล่อยสัตว์ คือ การเจริญเมตตา เพราะฉะนั้น เราต้องรู้ว่า เราเป็นคนที่ขาดเมตตาหรือมีเมตตา แต่ไม่ใช่หมายความว่า เราจะปล่อยเฉพาะควาย หรือวัว หรือปลา แต่เรายังคงมีความโกรธอยู่มาก ๆ เราไม่เมตตาคนอื่นเลย เรายังมีคนที่เรามองในแง่ร้าย หรือเป็นศัตรูอยู่ ซึ่งจริง ๆ แล้ว ไม่ได้ไปกระทบกระเทือนคนที่เรามองเขาเลย ใจของเราต่างหากที่เป็นอกุศลที่หนาและสะสมมาเรื่อย ๆ ไม่มีวันที่จะหมดไปได้ ถ้าเราไม่เห็นโทษของกิเลสนั้น แต่ถ้าเราเห็นโทษจริง ๆ เราเจริญเมตตาอย่างเดียวนั้น กุศลทั้งหลายจะเจริญขึ้นมาก

คนที่มีเมตตาเห็นคนที่จะถูกฆ่าตาย จะเป็นสัตว์ตัวไหนก็ช่วยได้ โดยไม่ต้องเลือกด้วยว่า จะเป็นควาย หรือจะเป็นนก หรือจะเป็นปู หรือจะเป็นปลา หรือจะเป็นแมงดา หรืออะไรก็แล้วแต่



ถ. อย่างคุณกรณิเขาได้ทำทรัพย์สินของเราให้เสียหาย และคนในคณะล้มตายไปด้วย เมื่อเขามาพูดดีด้วย ด้วยความโกรธ ก็เมตตาไม่ได้

สุ. คนที่ตายนั้นกรรมของใคร และคนที่เจ็บนั้นกรรมของใคร ค่อย ๆ อบรมไป กิเลสนี้มาก ถ้าเราปล่อยไว้ก็หนา ทั้ง ๆ ที่เราสติปัฏฐานก็เกิดบ่อย แต่เรารู้ว่าอะไรควร อะไรไม่ควร และเราเริ่มขัดเกลา โยนิโสมนสิการ ไม่ใช่เราจะไปทำแต่หมายความว่า ฟัง และความเข้าใจจะเป็นผู้ชี้ว่าอะไรควร อะไรไม่ควร ซึ่งนั่นคือปัญญา

เพราะฉะนั้น ปัญญามีหน้าที่เข้าใจ อะไรถูก อะไรผิด นี่เป็นปัญญา อะไรดี อะไรชั่ว นี่เป็นปัญญา อะไรควร อะไรไม่ควร นี่เป็นปัญญา ถ้าเราโกรธเขาและบอกว่า ควรโกรธ ก็ไม่ใช่โยนิโสมนสิการ

ความโกรธไม่ได้มีประโยชน์อะไรกับใครเลย ไม่อย่างนั้นเราจะเรียนทำไมในเรื่องเหตุ เรื่องผล เรื่องสภาพธรรม เรื่องจิต เรื่องเจตสิก อกุศลธรรมมีกี่ชนิด เป็นเหตุมี ๑๒ ดวง เป็นผลมีกี่ดวง เกิดขึ้นทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เราเรียนเพื่อจะเข้าใจให้ถูกต้อง ไม่ว่าจะมีความอะไรเกิดขึ้นเรารู้ได้เลยว่า จิตที่เป็นกุศลต่างกับจิตที่เป็นอกุศลหน้ามือเป็นหลังมือเลยจริง ๆ ไม่ว่าจะมีความเห็นใจ มีการช่วยเหลือ เขาจะเป็นใครก็ตามแต่ เขาก็มีอกุศลจิต เราก็มียอกุศลจิต ถ้าใครยังโกรธใครอยู่ หรือไม่ชอบใครก็ตาม ขอให้คิดว่า เราจะเห็นเขาเป็นครั้งสุดท้าย และจะไม่เห็นกันอีก เพราะฉะนั้น จะทำอะไร เมื่อเป็นการเห็นครั้งสุดท้ายกันแล้ว จะทำดี หรือจะทำชั่วต่อกัน

ผู้ฟัง ผมคิดได้ที่หลัง แต่ตอนแรกโกรธ และเสียใจด้วยว่า ไม่ควรโกรธ

สุ. เพราะว่าไม่มั่นคงในกรรม ถ้ามั่นคงในกรรมแล้ว เรื่องกรรมของเขา เขาก็ต้องมีแน่ ๆ วิบากของเขา เขาก็ต้องได้รับแน่ ๆ และอกุศลของเขาก็มี ของเราก็มี เรามีหน้าที่อย่างเดียวที่เกิดมาในโลกนี้ คือ เพียรละอกุศลของเรา ไม่ต้องไปยุ่งเกี่ยวกับอกุศลของคนอื่น



ผู้ฟัง เรื่องราวเข้าใจได้ แต่ทำจริง ๆ ไม่ได้

ส. พระพุทธศาสนาจึงใช้คำว่า อบรม หรือ ภาวนา นี่คือความหมายของภาวนา ไม่ใช่ไปนั่งหลับตา แต่อบรมจนสภาพของจิตที่ดีอย่างนี้จะค่อย ๆ เกิดขึ้น และยังต้องอบรมต่อไป จนกระทั่งสภาพของจิตที่ประกอบด้วยปัญญาที่รู้สัจธรรมจะค่อย ๆ เกิดขึ้น

คิดถึงความหมายของคำว่า อบรม เด็กเกิดมาเราต้องอบรมเท่าไรกว่าจะมีกิริยามารยาท มีจิตใจที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นปี ๆ เป็นชาติ ๆ เพราะฉะนั้นการเจริญกุศลก็ต้องอบรม ไม่อย่างนั้นในพระพุทธศาสนาจะไม่มีคำว่าอบรมเลย ไม่มีคำว่า ภาวนา เพื่อให้กุศลที่ยังไม่เกิดเกิดขึ้น เพื่อให้กุศลที่เกิดแล้วเจริญขึ้น เพื่อให้กุศลที่กำลังมีหมดไป เพื่อให้กุศลที่จะเกิดไม่เกิด นี่คือการอบรม

ถ. ที่เขาโกงอยู่ทุกวัน ๆ จะทำอย่างไร

ส. เรื่องโกงเป็นเรื่องของเขา จิตใจของเขา เรื่องใจของเขา เรามีหน้าที่เจริญกุศล คือ เราอาจจะปฏิบัติต่อเขาที่ถูกที่ควร ไม่ใช่ด้วยความโกรธ แต่ด้วยความมีเหตุมีผลและด้วยเมตตา คือ สงสารในความโกงของเขาที่เขาจะต้องเป็นคนโกงต่อไปอีกไม่รู้กี่ชาติ แต่เรามีสิทธิที่จะยับยั้งไม่ให้เขาโกงเราได้ เพื่อที่ว่าเขาเองก็จะไม่ทำอกุศลกรรม และเขาเองก็รู้ว่า เรารู้ แต่เรารู้แล้ว เราก็ไม่โกรธ เพราะเรามีหน้าที่ที่จะขัดเกลากิเลสของเรา และเรายับยั้งเขาโดยไม่ให้เขาทำอกุศล ไม่ใช่ปล่อยให้เขาโกงต่อไป แต่ยับยั้งไม่ให้เขาโกง ช่วยเขาให้ลดอกุศลลงไปด้วย โดยการไม่ให้เขาโกงต่อไป

ถ. ในขณะที่เป็นผู้เริ่มอบรมเจริญสติปัฏฐาน ส่วนมากมักจะพิจารณาว่ามีลักษณะ ๒ อย่าง คือ สิ่งที่ปรากฏเป็นรูป รู้เป็นนาม ก็มุ่งพิจารณาแต่สิ่งที่ปรากฏเป็นรูปอยู่ตลอดเวลา แต่จากคำพูดของคุณอลันบอกว่า แม้แต่นามก็ต้องมีการสังเกตพิจารณาบ่อย ๆ ผมยังไม่เข้าใจที่ว่า แม้แต่นามก็ควรมีการพิจารณาบ่อย ๆ

ส. เวลานี้ตั้งแต่เกิดจนตาย เรามีสิ่งที่กำลังปรากฏ และก็เปลี่ยนไปเรื่อย อย่างเห็นก็เป็นสิ่งที่ปรากฏ เสียงก็เป็นสิ่งที่ปรากฏ แฉ่งก็เป็นสิ่งที่ปรากฏ แต่ตัวจิต



ซึ่งมีตั้งแต่เกิดจนตายที่เป็นสภาพรู้ไม่เคยระลึก เพราะฉะนั้น ก็เป็นจิตที่รู้สิ่งที่ปรากฏทีละอย่าง อย่างทางตากำลังเห็นเป็นจิตชนิดหนึ่ง ทางหูที่กำลังได้ยิน ลองฟังไม่สนใจทางตา มาสนใจเสียงทางหูก็รู้ว่า มีจิตที่กำลังได้ยินเสียง

เพราะฉะนั้น ตัวจิตซึ่งเป็นสภาพรู้ เขาว่าสิ่งที่ปรากฏเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ สนิทจนไม่รู้เลยว่าสภาพรู้ที่มี ทั้ง ๆ ที่ถ้าไม่มีสภาพรู้ คือ จิตเกิด จะไม่มีเรานั่งอยู่ที่นั่นเลย

ต้องสังเกตพิจารณาระลึกได้ว่า อาการรู้ในขณะที่กำลังเห็น เป็นสิ่งที่มีจริงและกำลังเห็นอยู่ คือ เป็นเพียงอาการรู้สิ่งที่ปรากฏทางตา ก็ต้องพูดเข้าไปเข้ามาอย่างนี้เปลี่ยนไม่ได้ เพราะของจริงก็คืออย่างนี้ จนกว่าสติจะระลึกได้ และค่อย ๆ คลายจากการที่ไม่รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม

ถ. ก่อนหน้านั้นผมไม่คำนึงในเรื่องของนามเลย มุ่งจะให้รู้ลักษณะของรูปทางตามีสี่ ทางหูมีเสียง มุ่งไปที่ลักษณะของสี และลักษณะของเสียง ขาดการพิจารณาจิตที่รู้เสียงและรู้สี ความจริงแล้วต้องรู้ทั้ง ๒ ลักษณะ ตอนแรกคิดว่าเพียงรู้รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะให้ทั่วก็เป็นวิปัสสนาญาณแล้ว คราวนี้มาฟังคุณอลันพูดก็รู้ว่า ต้องสังเกตทั้งนาม ทั้งรูป แล้วแต่อะไรจะเป็นอารมณ์ของสติ ฉะนั้น โอกาสที่จะเป็นวิปัสสนาญาณก็เข้าไปอีก





๑๗๘๖

สนทนารธรรมที่จังหวัดอุดรธานี

วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๑



ส. เวลาที่เราจะไม่ท้อ ก็เพราะเรารู้ว่าเป็นเรื่องของปัญญา ไม่ใช่เป็นเรื่องที่เราจะเอาอะไร เพราะฉะนั้น ที่แล้ว ๆ มาแล้วทั้งหมดในสังสารวัฏฏ์เป็นเรื่องของอวิชชา ไม่ใช่วิชชา ไม่ใช่ปัญญา คือ เรื่องไม่รู้ เวลาที่ไม่เคยฟังพระธรรม เป็นเรื่องไม่รู้ทั้งหมด

เมื่อฟังแล้วก็มีความรู้ถึง ๓ ชั้น คือ ชั้นฟังแล้วเข้าใจ หมายความว่า ขณะที่ฟังจะต้องพิจารณาด้วยและเข้าใจ เป็นปัญญาที่เกิดจากการฟัง แต่ยังไม่พอ สำหรับปัญญาที่สำเร็จจากการพิจารณาสิ่งที่เคยได้ยินแล้วอย่างนี้ก็ยังไม่ใช่ภาวนามยปัญญา จะต้องอบรมอีกชั้นหนึ่ง

ถ้าเราเข้าใจว่าเป็นเรื่องของปัญญาจริง ๆ จะทำอะไร ไม่ใช่ว่าเรื่องท้อ เป็นเรื่องอบรม เป็นเรื่องที่เราเป็นคนตรง ปัญญาของเราสูงขึ้น และขึ้นไหนกำลังค่อย ๆ ศึกษาไป ค่อย ๆ อบรมไป ค่อย ๆ เจริญไป นิดหนึ่งที่ปัญญาเกิดขึ้นพร้อมสติที่ระลึกไว้ในอาการรู้ ก็เป็นสิ่งที่ดีแล้ว ทำไมเราจะท้อ

เพราะฉะนั้น เรื่องของความท้อทั้งหมดเป็นเรื่องของอวิชชาและตัณหา แทรกเข้ามาอย่างรวดเร็วที่สุด ไม่ว่าคนจะศึกษามาก ศึกษาน้อยอย่างไร ถ้าเกิดมีความท้อใจขึ้นมารู้ได้เลยว่าหวังอะไร ไม่ได้ต้องการหรือเข้าใจเรื่องของปัญญาที่จะต้องอบรม แต่ถ้ารู้ว่าเป็นเรื่องเข้าใจ จะไม่ท้อเลย เข้าใจแค่นี้ ต่อก็เข้าใจอีก เข้าใจอีก ๆ มีสิ่งที่จะให้เราเข้าใจอยู่เรื่อย ๆ ถ้าเป็นปัญญา คือ เริ่มจากเข้าใจ และค่อย ๆ ไป ค่อย ๆ เข้าใจขึ้น ทางตาเข้าใจขึ้น

เราจะเข้าใจปรมัตถธรรมที่เราเรียนเพิ่มขึ้น ๆ ความเข้าใจนั้นคือตัวปัญญา จะเป็นขึ้นไหนก็ตามแต่ แต่ไม่ใช่เรื่องทำ หรือเรื่องอื่น เป็นเรื่องเข้าใจจริง ๆ

ถ. ท้อใจ และแข่งขาค่อน เป็นอาการแสดงออก ...



ส. ขณะนั้นสภาพธรรมเป็นอย่างนั้น เกิดขึ้นก็เป็นอย่างนั้น แต่ขณะนี้ไม่เป็นอย่างนั้น ก็เป็นสภาพธรรมอีกอย่างหนึ่ง เพราะฉะนั้น สภาพธรรมทุกอย่าง แม้แต่ความแห้งใจ เมื่อมีเหตุปัจจัยก็เกิด เวลาที่โลภะเกิด สนุกสนาน ก็เป็นสภาพอย่างหนึ่ง เวลาที่โทสะเกิด แห้งใจ ก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง เพราะฉะนั้น ทุก ๆ วัน ก็คือสภาพธรรมแต่ละอย่างเท่านั้นเอง ที่เราจะต้องคลายความเป็นตัวตนออกไปจากสภาพพวกนี้ เวลาสภาพธรรมพวกนี้เกิด ปัญญาเกิดก็คือคลายความยึดถือว่า เป็นตัวตน เพราะรู้ว่ากำลังเป็นเพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ไปเรื่อย ๆ อย่างนี้ทีละเล็ก ทีละน้อยจริง ๆ

ถ. เป็นกรรมของเราด้วย ใช่ไหม ที่จะต้องรู้สึกอย่างนั้น

ส. เป็นกิเลส

ถ. เรามีปัจจัยทำให้แห้งใจ เพราะอะไรจึงทำให้เราต้องแห้งใจ

ส. ก็กิเลสของเรา ถ้าพระอรหันต์ท่านได้ยิน ท่านสบายมาก ท่านไม่แห้งใจ เพราะท่านไม่มีกิเลส

คำว่า ปัจจัย ไม่พ้นจากจิต เจตสิก รูป ถ้าเราเป็นคนมีโลภะ เห็นอะไรก็อยากได้ ๆ ถ้าเราเป็นคนมีโทสะ สะสมความไม่ชอบ เห็นคนนี้เราก็ไม่ชอบ เห็นคนนั้นเราก็ไม่ชอบ เห็นคนโน้นเราก็ไม่ชอบ เพราะเราสะสมโทสะเป็นปัจจัย

เพราะฉะนั้น มีเรื่องต้องขัดเกลามาก ใช่ไหม เกิดมาแล้วได้ขัดไปหน่อยก็ยังมี และเจริญปัญญาขึ้นทุกภพทุกชาติ จะน้อยจะมากเราก็รู้ตัวเราเอง

ถ. ... วันนี้ก็สอนตัวเองว่า จะไม่กินเหล้า วันพรุ่งนี้ก็เอาอีกแล้ว หรือวันนี้ฉันจะไม่โกรธ วันพรุ่งนี้ก็โกรธอีกแล้ว ก็ปฏิบัติกันอยู่ซ้ำ ๆ ซาก ๆ ...

ส. อริยสัจไม่ง่ายอย่างที่เข้าใจ เป็นสัจจธรรมที่ทำให้ผู้ประจักษ์แจ้ง เป็นพระอรหันต์บุคคล แม้แต่อริยสัจที่ ๑ คือ ทุกขอริยสัจจะ ถ้าจะพูดว่า เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นทุกข์ ก็ไม่ผิด แต่ว่าอะไรเกิด อะไรตาย เรา ใช่ไหม ถ้ายังเป็นเราอยู่ ก็คือความเห็นผิด



การไม่ประจักษ์แจ้งในลักษณะของนามธรรมแต่ละประเภทซึ่งเกิดและดับไปอย่างรวดเร็ว ทำให้หลงและหลงว่า ยังมีอยู่ ยังเป็นเราอยู่ แต่แท้ที่จริงจิตเมื่อวานนี้ดับหมดแล้ว และจิตเมื่อนี้ก็ดับหมดแล้ว

ถ. ผู้ที่สำเร็จพระอรหันต์ ท่านไม่คิดอะไรเลย เข้าใจว่าอย่างนั้น ไม่ทราบว่าจะถูกผิดอย่างไร

สุ. การที่จะเป็นพระอรหันต์เป็นด้วยปัญญา การที่จะเป็นพระโสดาบันก็เป็นด้วยปัญญา เพราะฉะนั้น เราต้องรู้จริง ๆ ว่าปัญญารู้อะไร ที่ว่าเป็นปัญญานั้นต้องเป็นสภาพที่รู้แจ้ง ประจักษ์แจ้ง ไม่ใช่เพียงขั้นคิด หรือไม่ใช่เพียงขั้นฟัง อย่างบอกว่าจิตขณะนี้เกิดดับ พอที่จะพิจารณาว่าเป็นความจริงอย่างนั้นหรือเปล่า ขั้นฟังกับขั้นคิด จิตดับจริง ๆ ไหม หรือว่าพูดกันเอาเองว่า จิตเกิดดับ

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

สุ. พระธรรมที่ทรงแสดงไว้มีทั้งหมด ๓ ปิฎก ถ้าไม่เห็นประโยชน์จะไม่ทรงแสดง คำตรัสของพระผู้มีพระภาค ถ้าคำนั้นเป็นคำจริง ไฟเราจะ แต่ไม่มีประโยชน์ก็ไม่ตรัส ถ้าคำนั้นเป็นคำที่ไฟเราจะ จริง และมีประโยชน์จึงตรัส ถ้าเป็นคำจริง แม้ไม่ไฟเราจะ แต่มีประโยชน์ก็ยังตรัส ส่วนคำใดที่ไม่จริงเป็นอันว่าไม่ต้องพูดถึง

พระธรรมที่ทรงแสดงไว้ทั้ง ๓ ปิฎก แสดงให้เห็นถึงคุณค่า เพราะว่าทรงพระมหากรุณาแสดงพระธรรมถึง ๔๕ พรรษาอย่างละเอียด พระวินัยก็เป็นเรื่องของบรรพชิตซึ่งเป็นเพศที่ขัดเกลากิเลสมากกว่าคฤหัสถ์ ส่วนพระสูตรเป็นเรื่องของสภาพธรรมที่ทรงแสดงกับบุคคลต่าง ๆ เป็นเครื่องประกอบให้รู้ว่า พระธรรมเทศนาแล้วแต่อัธยาศัยของบุคคลว่า เมื่อบุคคลสะสมมาที่จะได้ฟังพระธรรมข้อนี้ เขาสะสมมาที่จะเข้าใจ ก็ทรงแสดงตามอัธยาศัยสำหรับเฉพาะแต่ละบุคคล

สำหรับอีกส่วนหนึ่งของพระไตรปิฎก คือ พระอภิธรรม อภิ หมายความว่าละเอียดยิ่ง เพื่อที่จะอนุเคราะห์คนที่ฟังสั้น ๆ ปัญญาก็ไม่เกิด ไม่เหมือนกับว่ากำลังฟังอยู่ เมื่อจบเทศนาก็เป็นพระโสดาบัน หรือเป็นพระอรหันต์ อย่างท่านพระสารีบุตรก็ฟังท่านพระอัสสชิเพียงย่อ ๆ คาถาสั้น ๆ ท่านก็เป็นพระโสดาบัน



เพราะท่านเป็นพระอัครสาวก เพราะฉะนั้น ไม่ต้องพูดถึงวันกับเดือนที่เรามีโอกาสได้ฟังพระธรรม แต่ผู้ที่ฟังมาเป็นกัป ๆ คิดดู ขณะนี้พระอภิธรรมที่ทรงแสดงธรรมโดยละเอียดเรื่องของจิตแต่ละชนิดให้เห็นว่า ไม่ใช่จิตขณะเดียว ในวันหนึ่ง ๆ จะต้องมิจิตเกิดดับหลายประเภท หลายชนิด ถ้าไม่ประจักษ์แจ้งว่าจิตเกิดดับจะทรงแสดงได้หรือว่า ขณะนี้นามธรรมคือจิตกำลังเกิดดับอยู่ทุกขณะ และจิตขณะหนึ่งประกอบด้วยเจตสิกกี่ประเภท อะไรบ้าง ถ้าไม่ประจักษ์แจ้งแทงตลอดจริง ๆ ทรงแสดงไม่ได้

เพราะฉะนั้น เหตุที่ทรงแสดงเรื่องจิตก็ดี เรื่องเจตสิกก็ดี เรื่องรูปก็ดี โดยละเอียดที่สุดซึ่งบุคคลอื่นไม่สามารถแสดงได้ ก็เพื่อบุคคลอื่นให้คนฟังเห็นความจริงว่า เป็นอนัตตา เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยและดับไป แม้ว่าจะยังไม่ประจักษ์แต่อาศัยการฟังก็ทำให้สติปัญญาเพิ่มขึ้นและค่อย ๆ รู้ว่า พระปัญญาคุณของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าคืออะไร พระมหากรุณาคุณคืออะไร

ไม่ใช่เรื่องวันสองวัน หรือไม่ใช่เรื่องที่จะข้ามความละเอียดไป แต่ต้องเข้าใจจริง ๆ โดยการฟังมากขึ้น เป็นเรื่องที่น่าศึกษา เพราะจิตใจก็อยู่ที่เรา เจตสิกต่าง ๆ โลภะ โทสะ โมหะก็อยู่ที่เรา ทำไมเราไม่รู้ ทำไมเราไม่ควรรู้สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ แต่จะข้ามไปรู้สิ่งอื่นซึ่งไม่มีประโยชน์เท่ากับรู้จักตัวเอง เพราะว่าผู้ที่ปฏิบัติธรรมต้องเห็นโทษของกิเลส ต้องรู้ว่าตัวเองยังไม่ดี เพื่อที่จะละคลายความไม่ดีนั้น และเพิ่มความดีขึ้น แต่ถ้าใครคิดว่าดีมาแล้ว คนนั้นจะไม่ฟังพระธรรมเลย เพราะว่าดีแล้ว แต่ผู้ที่รู้จักตัวเองตามความเป็นจริงว่า ดีเท่าไรก็ยังไม่พอ ผู้นั้นก็มีโอกาสที่จะเจริญกุศลเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

สุ. หมายความว่า ปัญญามีหลายชั้น ขึ้นฟังเข้าใจยังดับกิเลสไม่ได้เลย และเราก็พิสูจน์ความจริงด้วยว่า ขึ้นเข้าใจเป็นปัญญาระดับที่อ่อนมาก แต่เป็นพื้นฐานที่จะให้ปัญญาที่เข้าใจนั้นเจริญขึ้น ถูกต้องขึ้น คือ ไม่ผิดพลาด ไม่ไปทำอย่างอื่น นอกจากศึกษาให้เข้าใจ



ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. แต่เราใช้ของจริงในชีวิตประจำวันดีกว่าไปทำขึ้นมา เหมือนเห็น แต่ไม่จริง อย่างถ้ามีคนบอกว่า มีดวงแก้วที่ตรงกลางตัว จะเป็นความจริงไปได้อย่างไร ขณะนี้เมื่อไม่มี แต่มีแข็ง อะไรจะให้ความจริงกับเราได้มากกว่ากัน มีเห็น มีได้ยิน มีโลภะ มีโทสะ ของจริง ซึ่งจะให้ความจริงได้มากกว่าที่จะต้องไปทำเห็นขึ้นมา ทั้ง ๆ ที่ไม่มี แต่หลอกตัวเองว่าเห็น โดยต้องทำขึ้น แต่ได้ยินนี้ไม่ต้องทำ มีปัจจัยปรุงแต่งเกิดและดับ เห็นนี้ก็ต้องทำ ไม่มีใครทำได้ มีปัจจัยปรุงแต่งให้เกิดเห็นเห็นจริง ๆ และกีดดับ

ผู้ฟัง ผมถึงบอกว่า ลืมตาอยู่ยังไม่เห็น ไปหลับตาจะเห็นอะไร

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. กิเลสของเราพอใจอะไร เราต้องรู้ว่ากิเลสพอใจในสิ่งที่เราเห็น เพราะฉะนั้น การที่เราจะดับกิเลสได้ เราต้องรู้ความจริงในสิ่งที่ปรากฏทางตาที่เราเคยพอใจว่า เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏ เมื่อเรามีสตาแล้ว มองเห็นเป็นสีต่าง ๆ เท่านั้นเอง

เราเห็นลาดหรือเปล่าที่พอใจสี สีเลอะ ๆ เทอะ ๆ สีเขียว สีแดง สีฟ้า สีสว่าง สีอะไรต่าง ๆ ก็ไปหลงติด อย่างคนที่เขาสะสมภาพเขียน เขาซื้อภาพเขียนราคาแพง ๆ สีทั้งนั้น ไข่มุข ที่บนกระดาดหรือบนผ้าก็คือสี แต่ก็นำมาซึ่งความผูกพัน ทำให้ราคาสูงตามความพอใจ เป็นเครื่องวัดโลภะของเราว่าเราติดในสีนั้นแค่ไหน เพราะฉะนั้น ราคาของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเราสามารถจะซื้อหามาได้ สะท้อนถึงโลภะหรือความยึดมั่นในสิ่งนั้นของเรา ซึ่งเป็นแต่เพียงสีเท่านั้นเอง

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. เพราะฉะนั้น ไม่ต้องไปมุ่มมิด ถ้าไปมุ่มมิดแล้วกลับมาก็ยังคงชอบอยู่ จนกว่าจะอาภายาญที่จะเผชิญของจริงที่ค่อย ๆ รู้ขึ้นจากการฟังพระธรรมว่าเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏ และเอาไปไม่ได้ คนที่สะสมภาพเขียนไว้มาก ๆ ก็ต้องจากภาพเขียนนั้นไป คือ ไม่มีสมบัติสิ่งใดเลย สีต่าง ๆ นี้ก็ไม่ได้เป็นของใคร ใครจะรักเขาสักเท่าไร จะพอใจเขาสักเท่าไร เขาก็เกิดดับ และแก่ชราไปตามลักษณะของเขา



ทุกอย่างเกิดแล้วก็ดับ ๆ ไม่มีใครพ้นความจริงนี้ไปได้ เป็นอนัตตา ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา เปลี่ยนแปลงไม่ได้

อภิธรรม หมายความว่าถึงธรรมส่วนละเอียด คือ ตั้งแต่ศีระะตลอดเท้านามธรรมทุกประเภท รูปธรรมแต่ละชนิด ทำให้เราฉลาดที่จะรู้ว่า สิ่งที่เราไม่เคยรู้ และหลงยึดถือว่าเป็นตัวตน เป็นร่างกายทั้งแท่ง แท้ที่จริงแล้วมีอากาศธาตุแทรกคั่นอยู่พร้อมที่จะแตกสลายเป็นผงจุณละเอียดยับเมื่อไรก็ได้ เท่ากับว่าผงคลีหรือว่าฝุ่นแต่ละส่วนเล็ก ๆ มารวมกัน เกิดเพราะกรรมบ้าง เกิดเพราะจิตบ้าง เกิดเพราะอุตุ ความเย็นความร้อนบ้าง เกิดเพราะอาหารที่เราบริโภคเข้าไปบ้าง ทำให้ร่างกายนี้คงดำเนินต่อไปได้ และเราก็ยึดถือว่า สิ่งที่ยรวมกันนี้เป็นเรา แต่ให้ทราบว่ามีอากาศธาตุแทรกคั่นอยู่ และแตกสลายไปเมื่อไร เมื่อนั้นก็หาความเป็นเราไม่ได้

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

สุ. แสดงให้เห็นว่า เหตุกับผลต้องตรงกัน ถ้าเราทำกุศล ทำแต่สิ่งที่ไม่ดี และเราก็ขอแต่สิ่งที่ดี จะเป็นไปได้ไหม และอีกอย่างหนึ่ง คือ ถ้าเราทำแต่สิ่งที่ดี จะให้สิ่งที่ไม่ดีเกิดขึ้นกับเรา เป็นไปได้ไหม เพราะฉะนั้น เหตุกับผลต้องตรงกัน ถึงแม้ว่าไม่ขอแต่ถ้าทำดี ผลก็คือเห็นดี ได้ยินดี ได้กลิ่นดี ลิ้มรสดี กระทบสัมผัสสิ่งที่ดี

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

สุ. มีกรรม และมีผลของกรรม

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

สุ. ต้องปัญญาเท่านั้น ใครทำอะไรไม่ได้เลย กิเลสเขาทำหน้าที่ของกิเลส คือ โภคะเขาก็มีกิจหน้าที่ของเขา คือ ติดทุกสิ่งทุกอย่าง เห็นแล้วก็ชอบอยากได้ ได้ยินเสียงก็ติดข้อง มีความยึดมั่นไม่สละ นั่นคือกิจของโภคะ ถ้าโทสะก็เป็นสภาพที่หยาบกระด้าง ขณะใดที่เกิดขึ้นเขาก็แข็งกระด้าง ชุนเคือง ทำร้ายทำลายทุกอย่าง นั่นคือลักษณะของโทสะ



ส่วนปัญญาก็มีกิจที่ตรงกันข้ามกับอกุศล เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า เราทำอะไรไม่ได้เลย ถ้าเรารู้กิจของปัญญาว่า ปัญญาสามารถรู้สิ่งใดผิด สิ่งใดถูก สิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร เราก็จะอบรมเจริญปัญญา ให้ปัญญาเกิดขึ้น และจึงทำกิจของปัญญาได้ แต่ถ้าปัญญาไม่เกิด จะอ่อนวอนขอให้เราเป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนี้ ก็เป็นไปไม่ได้ และอยู่ดี ๆ ปัญญาก็เกิดไม่ได้ ต้องอบรมเจริญให้ค่อย ๆ เกิดขึ้น

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. เวลาทำกุศลแต่ละครั้งเราอุทิศส่วนกุศลได้ ส่วนอกุศลเราไม่อุทิศให้ใคร หลังจากทำกุศลแล้วอุทิศทันทีเฉพาะกุศลที่ทำ ไม่ต้องไปคิดถึงขณะอื่น ทำกุศลสำเร็จ ขณะใดก็อุทิศเฉพาะกุศลที่ทำให้

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. กุศลจิตบางขณะเกิดร่วมกับความรู้สึกเฉย ๆ ปานกลาง บางขณะเกิดร่วมกับความปิติโสมนัส เรบบังคับไม่ได้ บางขณะที่เราทำกุศล เราก็ปิติ บางขณะเราก็เฉย ๆ แต่ให้ทราบว่าการกุศลเป็นธรรมฝ่ายดี ไม่ว่าจะเกิดร่วมด้วยกับโสมนัส ความปิติหรือไม่เกิดร่วมด้วยกับโสมนัสก็ตาม ก็ยังเป็นกุศล

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. สภาพธรรมแม้แต่จิตของเราก็ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา สัมมาสติ คือ ขณะที่เราจะรู้ลักษณะสภาพของจิต และเห็นความไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวตน นี่คือจุดเริ่มของปัญญา ไม่ใช่ไปเห็นอย่างอื่น หรือทำอย่างอื่น แต่รู้ของจริง ๆ คือ ขณะที่กุศลจิตเกิดไม่เกิดปิติ ก็รู้ว่าขณะนั้นเป็นกุศลที่ไม่เกิดกับปิติ

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ถ้าเป็นพุทธศาสนิกชนต้องเป็นผู้ที่มั่นคงไม่หวั่นไหวในเหตุในผล คือ ในกรรมและผลของกรรมของตนเอง จะต้องไม่หวั่นไหวจริง ๆ

อย่างคนที่ได้รับอุบัติเหตุ ถ้าไม่เคยมีกรรมมาก่อนเลย จะไม่มีร่างกาย ซึ่งบางวันก็กระทบกับสิ่งที่สลาย บางวันก็กระทบกับสิ่งที่ไม่สลาย แต่ถ้าถูกใจผู้ร้าย ประทุษร้าย ก็อาจจะคิดว่าที่กำลังเจ็บปวดเป็นเพราะใจผู้ร้าย ลืมว่า ไม่ใช่เลย



ถึงแม้ไม่มีใจผู้ร้าย ตกเครื่องบินก็ได้ ตกรถไฟก็ได้ ถูกรถทับก็ได้ อะไรก็ได้ทุกอย่างที่จะเกิดขึ้น แต่เมื่อมีบุคคลอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องจึงคิดว่าเป็นเพราะคนอื่น จันใดเวลาที่จะได้ลาภ ได้ยศ ได้สรรเสริญ ก็คิดว่าเพราะคนอื่นให้ แต่ลืมนึกว่า เป็นเพราะกรรมของเราเอง คนอื่นจะให้ได้อย่างไร ในเมื่อเขาเองก็มีกรรมของเขาเอง จะไปทำกรรมให้คนอื่น เป็นไปไม่ได้

คำว่า พร หรือ ะวัง แปลว่าประเสริฐ คนอื่นให้ได้ใหม่ ที่ให้พรกัน อวยพรกัน ขณะนั้นเป็นแต่เพียงเมตตาจิตที่มีความหวังดี มีความปรารถนาดี มีความระลึกถึงในทางที่ดีต่อกัน แต่ใครก็ตามที่ขอพร หวังพร ต้องการพร ต้องทำกุศลด้วยตนเองจึงจะได้ ถ้าขอพรมาก ๆ ก็หมายความว่า ต้องทำกุศลให้มากพอที่จะเป็นปัจจัยให้พรนั้น ๆ เกิด ไม่ใช่ทำนิดเดียวและขอมาก ๆ เหตุกับผลไม่ตรงกันเลย

เพราะฉะนั้น คนไหนได้รับพร คือ สิ่งที่ดีมาก ก็เพราะเหตุคือกุศลที่ทำไว้มาก ต่างหาก ไม่ใช่เพราะคนอื่นมาให้ได้

มีหนังสือเรื่องพระพุทธเจ้าเสวยเนื้อหรือไม่ ที่มีเรื่องพร แสดงให้เห็นถึงในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน มหาอุบาสกวิสาขาทักขิโณ ขอร้องโอกาสที่จะกระทำกุศล เพราะรู้ว่าพรทั้งหลาย สิ่งที่ดีทั้งหลาย สิ่งทีประเสริฐทั้งหลายจะมีได้เกิดขึ้นได้ก็เพราะกุศลซึ่งเป็นเหตุ แต่ไม่ใช่จะไปเที่ยวขอพรจากคนนั้นคนนี้แล้วหวังว่า สิ่งที่จะได้รับนั้น มาจากคนนั้นคนนี้





๑๗๘๗

สนทนาธรรมที่จังหวัดอุดรธานี

วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๑



ถ. ผู้ที่บำเพ็ญเพียร สมาธิ สามารถมีญาณมองเห็นเลข ๒ ตัว ๓ ตัว ไม่มีเหตุผลเลย แต่ในขณะที่เดียวกันก็มีคนถูก

ส. เพราะมีกรรมเป็นของตน และประจวบกันได้ ถึงคราวที่กรรมให้ผลดี ก็ถูก ถึงคราวกรรมไม่ดีก็ผิด ไม่ใช่จะต้องถูกเสมอไป เวลานี้ใครจะมองเห็นอะไร ก็มองเห็นได้ทั้งนั้น แต่จะถูกหรือจะผิด

ถ. อย่างร่างทรง อาจารย์จะแสดงความคิดเห็นอย่างไร

ส. จิตมีพลังถ้าคนนั้นเคยเจริญสมาธิ แม้เป็นมิจฉาสมาธิ

สัมมาสมาธิเป็นเรื่องละเอียดซับซ้อนกลไกกลอส แต่แม้มิจฉาสมาธิซึ่งไม่เป็น เรื่องของปัญญา ไม่ใช่เป็นการเห็นโทษของอกุศล ไม่ใช่เป็นเรื่องของการขัดเกลากิเลส ก็ยังสามารถสร้างรูปบางรูปได้ด้วยกำลังของจิต เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นสัมมาสมาธิ ที่ถูกต้อง เป็นฌานจิตจริง ๆ จะเกิดอิทธิปาฏิหาริย์ซึ่งเป็นของจริง ๆ ได้แก่ไหน เพราะว่าเพียงเศษเล็กเศษน้อยในสังสารวัฏฏ์ที่แต่ละคนก็เคยเคยทำสมาธิมาบ้าง และ มีการสะสมหลงเหลือเป็นเศษเล็กเศษน้อยก็ยังมีผลเล็ก ๆ น้อย ๆ อย่างนี้ได้ แต่ไม่ใช่เรื่องอัศจรรย์ และไม่ใช่เรื่องถูกต้องที่ว่าเป็นผลที่สมควรแก่เหตุจริง ๆ เพียงแต่ เป็นการสะสมเล็ก ๆ น้อย ๆ อย่างบางคนสังหรณ์ใจหรือเฉลียวใจ นั่นก็เป็นเรื่องของ การที่เคยสะสมความละเอียด การคิดไตร่ตรอง และเป็นผู้ที่มีความว่องไวที่จะไม่ขาด เหตุผล ก็ทำให้เกิดการนึกเฉลียวใจได้

เพราะฉะนั้น แต่ละเรื่องเป็นสภาพของจิตที่สะสมสืบต่อสลับซับซ้อนมา แต่ ไม่ใช่ประโยชน์อันแท้จริง ถ้าเป็นประโยชน์อันแท้จริงแล้ว ต้องเป็นเรื่องละเอียด เรื่องปัญญา เรื่องสัมมาสมาธิ

ถ. อย่างเรื่องเทวดาก็มี



ส. ก้อนุโมทนาที่รู้ว่ากุศลมีหลายระดับชั้น เพราะฉะนั้น ผลของกุศลก็ต้องมีหลายระดับชั้นด้วย การเกิดเป็นมนุษย์เป็นผลของกุศล ฉันทใด ถ้ากุศลนั้นมีกำลัง ก็ทำให้เกิดในภุมิที่สบายกว่ามนุษย์ มีอารมณ์ที่ละเอียดประณีตกว่า เป็นสวรรค์ชั้นต่าง ๆ นั่นคือผลของกรรมที่ประณีต

ที่สงสัยนี้เป็นเรื่องเหลวมาเข้าทรงหรืออย่างไร

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. หมายความว่าสวรรค์มีจริง เพราะว่ากุศลที่ประณีตก็มี เพราะฉะนั้น สวรรค์ก็มี แต่ไม่ต้องไปสนใจ เพราะว่ายังไม่เห็น เหมือนอย่างโลกนี้ เราก็อาจจะสงสัยว่า โลกนี้จะเป็นอย่างไร

ตอนเกิด ปฏิสนธิจิตต้องเกิด ไม่ใช่เป็นก้อนเนื้อเฉย ๆ ต้องมีจิตเกิดด้วย ขณะแรกของการอยู่ในครรภ์ เราก็ไม่รู้ว่าโลกนี้จะเป็นอย่างนี้ หรือใครรู้ก่อนว่า โลกนี้คืออย่างนี้ มีสีอย่างนี้ มีเสียงอย่างนี้ มีกลิ่นอย่างนี้ เราก็ไม่รู้ แต่เมื่อเกิดในโลกนี้ ก็รู้จักโลกนี้ เห็นสีสัมผัสของโลกนี้ ได้ยินเสียงของโลกนี้ ได้กลิ่นของโลกนี้ ซึ่งมีทั้งกลิ่นที่ดีและกลิ่นที่ไม่ดี ขยะก็อยู่ในโลกนี้ ดอกไม้ น้ำหอม ก็อยู่ในโลกนี้ นี่คือกลิ่นของโลกนี้ ฉันทใด เวลาที่เรายังไม่ไปสู่สวรรค์ เราก็ไม่รู้ว่าสวรรค์มีลักษณะอย่างไร แต่ทราบได้ก็ตามที่ยังไม่หมดภพชาติ ก็ยังต้องเห็น นี่เป็นผลของกรรม ต้องได้ยิน ต้องได้กลิ่น ต้องลิ้มรส เพียงแต่อารมณ์ที่ปรากฏ หรือสิ่งที่จิตกำลังรู้ กำลังเห็นนั้น ประณีตต่างกัน หรือว่าทุกข์ทรมานต่างกัน

อย่างสัตว์ดิรัจฉานกับมนุษย์ ความสะดวกสบายก็ต่างกันตามกรรม เป็นภุมิหนึ่งซึ่งเรามองเห็นได้ ทั้ง ๆ ที่ร่วมโลกเดียวกัน แต่ระดับของจิตต่างกันเพราะผลของกรรมต่างกัน

ที่จริงแล้วก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจทั้งหมด เพราะว่าเรามาสู่โลกนี้ และเราต้องจากโลกนี้ แต่เราไม่รู้ว่าจะไปไหนเท่านั้นเอง ถ้าเราเป็นผู้ที่มั่นคงในเหตุผลก็ทราบได้ว่า ถ้าเป็นผลของกุศลกรรม เราก็ต้องเกิดในภพภูมิที่ดี



ในวันหนึ่ง ๆ อกุศลมากกว่ากุศลมากมายนับไม่ถ้วนเลย เพราะฉะนั้น ทำความดีทุกโอกาสที่จะกระทำได้ โดยที่ว่่าดีเท่าไรก็ยังไม่เพียงพอ เพราะว่่ายังไม่ได้ดับกิเลส เพราะฉะนั้น ต้องอบรมเจริญปัญญาให้มาก

ถ. เรื่องเคราะห์กรรมที่ไปปล่อยสัตว์ต่าง ๆ ถ้าให้ผมพูดตามความเข้าใจ คำว่า เคราะห์ ไม่ใช่พระพุทธศาสนา แต่กรรมเป็นเรื่องของพระพุทธศาสนา เมื่อพูดถึงเคราะห์ ก็จะมีการสะเดาะเคราะห์ เหมือนกับว่าไปทำอะไรสักอย่างให้ผลของกรรม ...

สุ. ที่จริงการปล่อยสัตว์ก็เป็นกุศลกรรม แต่เราทำด้วยเจตนาอะไร นี่สำคัญที่สุด คือ แทนที่จะระลึกได้ว่า เพื่อเจริญเมตตาให้มากขึ้น เรากลับไปหวังผลของการกระทำนั้น ซึ่งไม่ตรง

ถ. ถ้าเมตตาด้วย และปล่อยด้วย จะได้ผลไหม

สุ. ไม่ต้องหวังเลย เพราะว่่ากรรมดีต้องให้ผลแน่ ๆ โดยที่เราไม่ต้องหวัง เพราะฉะนั้น เวลาเราไปหวัง เราเสียตรงที่หวัง เพราะว่่าผลนั้นต้องเกิดแน่นอนอยู่แล้ว

ถ. ดิฉันก็อายุมากแล้ว ...

สุ. ช่วยให้เราใช้ชีวิตขณะนั้นเป็นเมตตา แต่เราไม่จำเป็นต้องหวังอะไรเลย เพราะถ้าถึงเวลาที่เราจะตาย ไม่ว่าเราจะอายุน้อยอายุมาก อย่างคุณอลันเราก็เห็นอยู่แล้วว่่า จิตจิตต้องเกิดเพราะกรรม จะไปฝันไม่ได้เลย เพราะฉะนั้น เราก็ไม่ห่วงว่่า วันไหนก็วันนั้น หนีกรรมไม่พ้นทุกคน ที่ใช้คำว่า ถึงแก่กรรม ตรงตัวที่สุด เพราะว่่ากรรมทำให้จิตจิตเกิด คนอื่นทำไม่ได้แน่นอน อย่างคุณกาญจนา ยังไม่ถึงแก่กรรม แต่คุณอลันถึง ทั้ง ๆ ที่อยู่ด้วยกัน ในที่เดียวกัน แล้วแต่ว่่ากรรมจะทำให้จิตจิตของใครเกิด ถ้ายังไม่เกิดก็ทำให้จักขุวิญญาณเกิด โสทวิญญาณเกิด จิตประภทอื่น ๆ เกิด

เพราะฉะนั้น เราไม่ต้องหวังอะไรเลย เพียงแต่ทำความดีไปเรื่อย ๆ วันไหนก็วันนั้นที่ต้องเปลี่ยนภพเปลี่ยนชาติตามกรรม

ผู้ฟัง เรียนให้อาจารย์ทราบย่อ ๆ เกี่ยวกับเรื่องกรรมที่สลับซับซ้อน ที่บ้านผม ใกล้สระน้ำ วันหนึ่งไปยืนบนกระท่อมกลางสระ เห็นงูตัวหนึ่งกำลังกินกบ นอนนิ่ง



ผมก็แปลกใจ ยืนดูอยู่ ๒๐ นาที ไม่กระดุกกระดิกเลยทั้งงูทั้งกบ เมื่อผมพิจารณาดู ก็รู้ว่า งูตัวนี้ไม่สามารถกินกบต่อไปได้อีก เพราะกบตัวนี้ใหญ่มาก มันอมทางขาเข้าไป ติดอยู่ที่สะโพก เอาก่อนหินปาไป งูตกใจก็ค่อย ๆ คลาย ๆ กบออก และงูก็หนีไป ผมก็นำกบมาทอด ก็มีคนมาว่าผมว่า ไปแย่งอาหารงู ผมก็เถียงว่า งูกินไม่เข้าแล้ว ผมเคยเลี้ยงงู ผมทราบดี ว่าต้องกบ พบปฏัตว์เมื่อเร่ออยู่ในท้องกบ จึงเอามาใส่ในขัน สักครู่ปฏัตว์ก็กระดุกกระดิกได้ ผมก็ปล่อยปฏัตว์ไปเลย

เรียนให้อาจารย์ทราบถึงกรรมที่สลับซับซ้อน

ส. ก็เห็นกรรมของปูว่า วิจิตรแค่ไหน ใครจะคิดว่าจะมีคนมาช่วย ขนาดอยู่ในท้องกบ และกบอยู่ในปากงู ก็เป็นไปตามกรรม จิตจิตของปูยังเกิดไม่ได้

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๓๑

ข้อที่น่าคิดซึ่งจะต้องพิจารณาอยู่เสมอ คือ การอบรมเจริญกุศลและการอบรมเจริญปัญญาขึ้นเพื่ออะไร นี่เป็นสิ่งที่ประโยชน์มากสำหรับชีวิตประจำวัน เพราะว่า การที่รู้แจ้งอริยสัจธรรมจนกระทั่งประจักษ์ลักษณะของพระนิพพาน สามารถดับกิเลสเป็นพระอรหันต์ได้ เป็นเรื่องที่จะต้องอบรมจริง ๆ ด้วยการขัดเกลาจิตใจ ด้วยปัญญาที่พิจารณารู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในชีวิตประจำวัน เพื่อบรรลุถึงสังขารูปกษญาณ คือ ปัญญาที่เป็นกลาง วางเฉย ไม่หวั่นไหวในนามธรรมและรูปธรรมทั้งหลายในชีวิตประจำวัน เป็นการละคลายความผูกพันยึดมั่นในนามธรรมและรูปธรรมด้วยปัญญา ซึ่งสังขารูปกษญาณนั้นเป็นวิปัสสนาญาณสุดท้ายก่อนที่มรรควิธีจิตจะเกิด

แสดงให้เห็นว่า หนทางหรือระยะทางที่ปัญญาจะอบรมเจริญจากขณะหนึ่งสู่อีกขณะหนึ่งในชีวิตประจำวันซึ่งผู้ที่อบรมเจริญปัญญาสามารถจะรู้ได้จริง ๆ ว่า เริ่มจะมีการละคลายความไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจเพิ่มขึ้นหรือเปล่า ไม่ใช่หวังเพียงว่า เมื่อทำอย่างนั้นอย่างนี้แล้วปัญญาจะเกิดขึ้นโดยปัจจุบันทันทีรู้แจ้งอริยสัจธรรม แต่ปัญญา



ที่เพิ่มจะเพิ่มพร้อมกับสติที่ระลึกศึกษา รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น จึงเป็นสิ่งที่จะต้องพิจารณาโดยละเอียดว่า ปัญญาต้องเพิ่มขึ้น รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏคือในขณะนี้จากการฟัง และเป็นการพิจารณา สิ่งที่ได้ฟังด้วยความเข้าใจ จนถึงแม้ในขณะนี้เอง สติเกิดระลึก รู้ลักษณะของ สภาพนามธรรมหรือรูปธรรมทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

เพราะฉะนั้น ถ้าไม่ฟังพระธรรมอยู่เรื่อย ๆ และไม่พิจารณาโดยละเอียด ก็ไม่สามารถรู้ได้เลยว่า การวางเฉยมีหลายลักษณะ บางท่านอาจจะหลงเข้าใจผิด คิดว่าวางเฉยได้มากแล้ว แต่ตามความเป็นจริงถ้าปัญญาไม่เกิด จะไม่ใช่การวางเฉย ด้วยปัญญา แต่จะเป็นการหลงเข้าใจว่าได้ละคลายความผูกพันในนามธรรมและ รูปธรรมและวางเฉย

ด้วยเหตุนี้การอบรมเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นเรื่องที่จะละเอียดจริง ๆ ที่จะต้อง เข้าใจโดยไม่ผิด โดยไม่คลาดเคลื่อน แม้เพียงเล็กน้อยก็ต้องรู้ว่า ขณะใดเกิดความ เข้าใจผิด หรือว่าหลงเข้าใจผิดบ้างหรือเปล่า

สำหรับอุเบกขามี ๑๐ อย่าง ซึ่งได้กล่าวถึงแล้ว สำหรับวันนี้เป็นการทบทวน เพื่อที่จะให้ทราบว่า ในวันหนึ่ง ๆ ที่เข้าใจว่าวางเฉยบ้างสำหรับบางท่าน จะเป็นการ วางเฉยในอุเบกขาประเภทใด

อุเบกขา ๑๐ คือ

๑. อหังการอุเบกขา เป็นจิตของพระอรหันต์ เมื่อเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้ในภูมิจิตนึก ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็ไม่หวั่นไหว เพราะว่าเป็นผู้ดับกิเลสหมดเป็นสมุจเฉท เพราะฉะนั้น ไม่มีผู้ใดที่จะมีอหังการอุเบกขาแน่นอน นอกจาก ผู้ที่เป็นพระอรหันต์เท่านั้น

๒. พรหมวิหารอุเบกขา อุเบกขาที่เป็นพรหมวิหาร ไม่หวั่นไหว เป็นกลาง ในสัตว์ ในบุคคลทั้งหลาย คือ ไม่หวั่นไหวเอนเอียงไปด้วยความรักและความชัง ในชีวิตประจำวันต้องเป็นผู้ละเอียดที่จะรู้ว่าหวั่นไหวหรือเปล่า หรือเป็นกลางหรือเปล่า ในสัตว์ ในบุคคลทั้งหลาย



๓. โพชฌังคูปেকขา ได้แก่ อุเบกขาซึ่งเป็นองค์ที่จะให้ตรัสรู้หรือริยสัจจธรรม เป็นวิปัสสนาญาณที่อบรมเจริญถึงขั้นใกล้ที่จะรู้แจ้งหรือริยสัจจธรรม เพราะฉะนั้น ก็ยังอีกไกล

๔. วิริยูปেকขา สำหรับผู้ที่อบรมเจริญสมถภาวนา เป็นความเพียรที่ไม่ตึงนัก ไม่หย่อนนัก เพราะฉะนั้น ผู้ที่ไม่ได้เจริญสมถภาวนาที่จะให้ถึงสมาธิขั้นต่าง ๆ นั้น จะไม่มีวิริยูปেকขา

๕. สังขารูปেকขา ได้แก่ ปัญญาที่ได้ประจักษ์ไตรลักษณ์ของนามธรรมและ รูปธรรมจนชิน จนละคลาย จนละวาง จนใกล้ต่อการที่จะดับการยึดถือนามธรรมและ รูปธรรมว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล

เพราะฉะนั้น ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานย่อมเป็นผู้รู้จักตนเองตามความเป็นจริง ว่า เมื่อปัญญายังไม่ถึงขั้นวิปัสสนาญาณขั้นสูงขึ้น ๆ สังขารูปেকขาญาณก็เกิดไม่ได้

๖. เวทณูปেকขา คือ ความรู้สึกไม่สุขไม่ทุกข์ ข้อนี้เป็นสิ่งที่มีได้ในชีวิตประจำวัน บ่อย ๆ

๗. วิปัสสนูปেকขา ได้แก่ ปัญญาเจตสิกที่ประจักษ์แจ้งลักษณะของไตรลักษณ์

๘. ตัตตรมัชฌัตตูปেকขา ได้แก่ ตัตตรมัชฌัตตเจตสิกที่เกิดกับโสภณจิต เกิดในขณะที่จิตเป็นกุศล

๙. ฌานูปেকขา ได้แก่ ตัตตรมัชฌัตตตาในตติยฌานโดยจตุกกนัย และ จตุตถฌานโดยปัญจกนัย

๑๐. ปาริสុทฺธูปেকขา ได้แก่ ตัตตรมัชฌัตตตาในจตุตถฌานโดยจตุกกนัย หรือปัญจกนัยโดยปัญจกนัย





๑๗๘๘

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๓๑



ในวันหนึ่ง ๆ แม้พระผู้มีพระภาคจะทรงแสดงพระธรรมเป็นภาษาบาลีชื่อต่าง ๆ เพื่อที่จะให้เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ แต่ถ้าเข้าใจอรรถคือลักษณะของสภาพธรรม ก็จะต้องคำนึงถึงชื่อต่าง ๆ ซึ่งอาจจะคิดว่ายากต่อการที่จะจำ และถ้าเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานซึ่งสามารถรู้ลักษณะของสภาพธรรม จะรู้โดยลักษณะที่ไม่ได้คิดถึงชื่อ แต่กำลังรู้ในลักษณะของปรมัตถธรรมนั้น ๆ

เพราะฉะนั้น สำหรับอุเบกขา ๑๐ อย่าง ยังไม่ชินกับชื่อของอุเบกขาทั้ง ๑๐ เพราะว่ายังไม่ใช่ชีวิตประจำวัน ซึ่งในอุเบกขา ๑๐ นั้น ผู้ที่ไม่ใช่พระอรหันต์และผู้ที่ไม่ได้เจริญสมถภาวนา อุเบกขาในชีวิตประจำวันจะมีเพียง ๓ ประเภท คือ เวทูปเพกขา ๑ ตัตตมชฌัตตูปเพกขา ๑ และพรหมวิหารูปเพกขา ๑

นี่เป็นการรู้จักของแต่ละคนในแต่ละวันตามความเป็นจริงในเรื่องของการวางเฉยว่า เป็นการวางเฉยที่ถูกหรือที่ผิด เป็นการวางเฉยที่เป็นกุศลหรือที่เป็นอกุศล เช่น เวทูปเพกขา ความรู้สึกไม่สุขไม่ทุกข์ ก็จะต้องพิจารณาว่า ในวันหนึ่ง ๆ ตามความเป็นจริงแล้วเกิดบ่อย ใช่ไหม บ่อยกว่าความรู้สึกโลม่นัสหรือโทมนัส แต่เวทูปเพกขา ความรู้สึกไม่สุขไม่ทุกข์ที่เกิดขึ้นนั้น ประกอบด้วยปัญญาหรือไม่ประกอบด้วยปัญญา และเมื่อไม่ประกอบด้วยปัญญาก็จะต้องพิจารณาว่า เป็นกุศล หรือเป็นอกุศลด้วย

เพราะฉะนั้น แต่ละท่านซึ่งเป็นผู้ตรงจะสามารถรู้ว่า ความรู้สึกเฉย ๆ ในวันหนึ่ง ๆ ส่วนใหญ่แล้วเป็นอกุศล ในขณะที่ไม่เป็นไปในทาน ไม่เป็นไปในศีล ไม่เป็นไปในความสงบของจิต ไม่เป็นไปในการศึกษาหรือรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เพราะว่าอุเบกขาเวทนาหรือความรู้สึกเฉย ๆ ไม่ใช่การวางเฉยด้วยปัญญา แต่เป็นเพียงความรู้สึกไม่ดีใจ ไม่เสียใจ ไม่สุข ไม่ทุกข์ ในขณะที่เกิดร่วมกับโลภมูลจิตหรือโมหมูลจิตซึ่งเป็นอกุศลจิต



ในขณะที่ไม่เป็นกุศลในวันหนึ่ง ๆ เริ่มรู้จักว่า โลกมูลจิตเกิดร่วมกับอุเบกขา บ่อยไหม ไม่ใช่วางเฉยด้วยปัญญา หรือในขณะที่เกิดกับกุศล ขณะนั้นแม้เป็นกุศล แต่เป็นความรู้สึกที่ไม่สุขไม่ทุกข์ ไม่ใช่ปลาบปลื้มดีใจ เป็นกุศลด้วยอุเบกขาเวทนา คือ ไม่รู้สึกว่าเป็นสุขหรือเป็นทุกข์ เช่น ในขณะที่กำลังฟังพระธรรม เป็นกุศลจิต พิจารณา ความรู้สึกในขณะนี้ เป็นอุเบกขาหรือเปล่า เฉย ๆ ไม่สุขไม่ทุกข์ ขณะนั้นก็เป็น มหากุศล ซึ่งมีอุเบกขาเวทนาเกิดร่วมด้วย

เพราะฉะนั้น สำหรับเวทูปเพกขา ในวันหนึ่ง ๆ เกิดบ่อย และส่วนใหญ่จะเป็น อกุศล คือ เป็นโลกมูลจิต หรือโมหมูลจิต จะเป็นกุศลก็ได้ในขณะที่เป็นไปในทานบาริ ในศีลบาริ ในความสงบของจิตบาริ หรือในขณะที่ยึดระลึกลักษณะของสภาพธรรม

สำหรับอุเบกขาที่ ๒ คือ ตัตตมชฌัตตูปเพกขา ได้แก่ ตัตตมชฌัตตตาเจตสิกที่เกิดขึ้นกับโสภณจิตทุกประเภท ความเป็นกลางไม่หวั่นไหวเกิดร่วมกับโสภณจิตหรือ กุศลจิตในชีวิตประจำวัน มิฉะนั้นแล้วก็เป็นกุศลไม่ได้

สำหรับพรหมวิหารูปเพกขา เป็นกุศลในขณะที่ยังตนเป็นกลางในสัตว์ทั้งหลาย เพราะฉะนั้น วันหนึ่ง ๆ ความวางเฉยที่เป็นพรหมวิหารูปเพกขา จะเกิดมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับการสะสมของแต่ละบุคคล

กว่าจะถึงสังขารูปเพกขาญาณซึ่งเป็นญาณสุดท้ายก่อนที่มรรควิถีจะเกิด ต้องเป็นผู้ละเอียดที่จะรู้จักแม้ความเป็นกลางที่เกิดกับตนเองในวันหนึ่ง ๆ ว่า เป็นกุศล หรือเป็นอกุศล

เพราะฉะนั้น การศึกษาพระธรรมช่วยให้เป็นผู้ละเอียด และเป็นผู้ฟังพระธรรม ด้วยการพิจารณาที่จะเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมโดยไม่คลาดเคลื่อน และต้องไม่ เป็นผู้ที่ยังอ่านพระธรรม เข้าใจโดยพยัญชนะ แต่ไม่เข้าถึงอรรถซึ่งเป็นลักษณะของ ปรมัตถธรรม

ผู้ที่ศึกษาพระธรรมในขณะนี้ จะรู้จุดประสงค์ว่า ศึกษาเพื่อสามารถเข้าใจ ลักษณะของปรมัตถธรรมตามความเป็นจริงโดยแยกปัญญาออกจากปรมัตถธรรมได้



พระธรรมมีหลายชั้น แต่ชั้นที่สามารถดับกิเลสได้จริง ๆ นั้น ต้องเป็นการฟังพระธรรมที่สามารถแยกบัญญัติออกจากปรมัตถธรรมได้ มิฉะนั้นแล้วปัญญาไม่สามารถจะเจริญถึงขั้นรู้แจ้งอริยสัจธรรม

ถ. อุเบกขา ๑๐ นี้ คั่นได้ที่ไหน

ส. อัญฐุสาลินี จิตตูปปาทกัณฑ์

ถ. ในพระไตรปิฎกคงไม่มี

ส. เรื่องที่จะคั่นจริง ๆ ไม่ว่าจะเป็นข้อความที่มีอยู่ในพระไตรปิฎกหรือในอรรถกถาก็ไม่ต่างกัน เพียงแต่อรรถกถาจารย์ท่านประมวลรวบรวมข้อความในพระไตรปิฎกให้เป็นประเภทขึ้นเท่านั้น

ถ. ดูหนังสือหลายเล่มแล้ว บางทีเจอแค่ ๓ อุเบกขา ยังไม่เคยพบถึง ๑๐

ส. ในพระไตรปิฎกหรือในอรรถกถา

ถ. เป็นหนังสือของท่านพระมหาประยุทธ์

ส. หนังสือของท่านผู้ใดก็ได้แล้วแต่ ควรจะศึกษาหรืออ่านจากพระไตรปิฎกโดยตรงและอรรถกถา เช่น ในอัญฐุสาลินีด้วย

ถ. อาจารย์บอกว่า อุเบกขา ๓ เกี่ยวกับชีวิตประจำวันของเราได้ เรื่องนี้เกิดขึ้นเมื่อ ๒ วันนี่เอง คือ คนที่เคยเกี่ยวข้องและผูกพันกันมา ในระยะ ๑๐ ปีหลังไปอยู่ที่อื่น แต่ความผูกพันก็ยังมียู่ แต่เป็นไปในทางเกลียดชังกันมากกว่า เมื่อไม่พบกันก็ไม่มีอะไร ๒ วันก่อนเขาถูกยิงตาย เราศึกษาธรรม ความรู้สึกของเราก็อยากให้เป็นอุเบกขาว่า อย่าไปยินดียินร้ายเลย แต่รู้สึกเลสไม่ไหว อย่างน้อยที่สุดก็ได้ไปเล่าให้คนอื่นฟัง เป็นการพิสูจน์เลยว่า ยาก ตัณมัชฌัตตตาเกิดไม่ไหว ขนาดบางที่มีสติไม่พุด แต่เวลาไปพบคนที่เขารู้จัก ก็อดที่จะเล่าให้ฟังอีกไม่ได้ด้วยจิตที่เป็นอกุศล

ส. เรื่องของอกุศลจิตเป็นเรื่องที่เมื่อมีปัจจัยก็เกิด ไม่มีใครสามารถยับยั้งได้ เพราะว่ายังมีปัจจัยให้อกุศลจิตเกิด อกุศลจิตก็เกิด แต่การอบรมเจริญสติปัฏฐาน



เจริญปัญญาจะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตนว่า แม้อกุศลในขณะนั้นก็เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย

เพราะฉะนั้น การเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานจึงเป็นผู้ที่ละเอียดจริง ๆ คือ มีปกติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่มีปัจจัยเกิดขึ้นปรากฏ แม้ขณะนั้นอกุศลจิต ก็มีปัจจัยจึงเกิดขึ้น แสดงความเป็นอนัตตา เพราะว่าไม่ชอบอกุศล และไม่ยอมให้อกุศลเกิด แต่แม้กระนั้นก็ตามก็ไม่มีใครสามารถบังคับบัญชาได้

การอบรมเจริญปัญญาไม่ใช่เรื่องหวัง หรือไม่ใช่เรื่องบังคับให้จิตประเภทนั้นเกิด หรือไม่ให้จิตประเภทนี้เกิด แต่เป็นเรื่องเข้าใจสภาพธรรมตามความเป็นจริงว่า ลักษณะนั้นเป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง หรือเป็นรูปธรรมชนิดหนึ่ง ไม่ใช่จะมีใคร ต้องไปทำอะไรขึ้นมาเลย

การเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน เป็นปกติจริง ๆ โลกจะเกิดอย่างมาก บางคนกลัว เดือดร้อน เดือดร้อนแล้วทำอะไรได้กับโลกที่มีปัจจัยที่จะเกิดขึ้น อย่างมากนั้น นอกจากจะระลึกได้และรู้ว่า ยังไม่ใช่พระอนาคามีบุคคล ไม่ใช่จะไปทำลายโลกด้วยความตั้งใจหรือด้วยความต้องการ เพียงแต่ระลึกว่า ลักษณะนั้น ไม่ใช่ตัวตน นี่เป็นกิจที่จะต้องกระทำตามลำดับขั้น คือ ไม่ว่าสภาพธรรมเกิดขึ้นเป็นอย่างไร ก็ระลึกรู้ตามความเป็นจริงอย่างนั้น ก็จะละคลายความเดือดร้อนใจว่า โลกเกิดขึ้นแล้ว หรือว่าอกุศลเกิดขึ้นแล้ว

อย่างท่านที่ถาม เดือดร้อนใจที่อกุศลจิตเกิดขึ้นทั้ง ๆ ที่ไม่อยากจะให้เกิด แต่ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน จะเดือดร้อนทำไม ในเมื่อรู้ว่าเป็นนามธรรม ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ไปเดือดร้อน แต่ต้องเข้าใจลักษณะของนามธรรมว่า เป็นนามธรรม ซึ่งไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

ถ้าปัญญายังไม่พอก็เดือดร้อนอีก เพราะว่าขณะใดที่หวังจะเห็นลักษณะของ โลกได้ว่า เพียงต้องการไม่ให้โลกเกิดก็เป็นทุกข์ เพราะโลกจะต้องเกิดแน่ ๆ ไม่มีใคร ยับยั้งไม่ให้โลกเกิดได้ เพราะฉะนั้น ความหวัง หรือความต้องการ หรือความปรารถนานั้น เปล่าประโยชน์ ไม่เกิดประโยชน์อะไรเลย นอกจากจะทำให้เกิดความ



ผิด้หวังเมื่ออกุศลประเภทนั้นเกิด ต้องมีความโหม้นัส ความขุ่นเคืองใจอยู่เรื่อย ๆ เมื่อไม่รู้ว้าควรที่สติจะเกิดระลึกลักษณะของสภาพธรรมในขณะนั้น จึงจะละอกิขณาและโหม้นัสได้ ละทั้งความต้องการและความไม่ต้องการในสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ตามปกติตามความเป็นจริง

นี่เป็นเรื่องละเอียด ซึ่งไม่ใช่ละเอียดเพียงการฟัง ต้องละเอียดแม้ในขณะทีอกุศลเกิด ไม่ว่าจะเป้นอกุศลประเภทใดก็ตาม

ถ. สังขารูปกขาญาณ คือ การวางเฉยในสังขารธรรม ประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรมจนชิน จนชัดแล้ว คำว่า เป้นกลาง คือ ไม่มากและไม่น้อย อภิขณาหมายถึงการยึดการติดในสังขารธรรม โหม้นัสหมายถึงไม่ต้องการ ส่วนการวางเฉยนั้นหมายถึงละอกิขณาและโหม้นัส ใช่ไหม

ส. แน่นอน แต่ตามลำดับขั้น ตั้งแต่ขั้นสติปัฏฐาน จนกว่าปัญญาจะเจริญขึ้นเป้นสังขารูปกขาญาณ

ถ. ในวิปัสสนูปกขาเป้นัตตรมัชฌัตตตา ทุกวิปัสสนาญาณจะมีัตตรมัชฌัตตตาในวิปัสสนูปกขา ใช่ไหม

ส. วิปัสสนูปกขาเป้นปัญญาที่ประจักษ์ไตรลักษณ์ ไม่สงสัยในไตรลักษณ์เพราะว่าได้ประจักษ์ในขณะนั้น ก็ทำให้วางเฉยในขณะนั้น

ถ. แทนที่จะมีอกิขณาและโหม้นัส ใช่ไหม แทนที่จะสงสัย ยึดและก็ติด ใช่ไหม

ส. ในขณะทีประจักษ์ไตรลักษณ์ หมดความสงสัยในการเกิดดับของสภาพธรรมนั้น ในขณะที่กำลังประจักษ์นั้น ต้องวางเฉยด้วยปัญญาขั้นทีประจักษ์ไตรลักษณ์

ถ. เป้นการเข้าใจสภาพธรรมทีแท้จริง

ส. ทีกำลังเผชิญหน้า ทีกำลังเห็นแจ้งในการเกิดดับนั้น เพราะฉะนั้น ไม่มีตัวตนทีจะหวั่นไหว

ถ. เท่ากับแยกปรมัตถธรรมออกจากบัญญัติ



ส. การแยกปรมาัตถธรรมออกจากบัญญัติ ต้องเริ่มจากขั้นการฟังเรื่องของปรมาัตถธรรมจึงจะรู้ว่า แท้ที่จริงแล้วที่เคยหลงเข้าใจว่าเป็นสัตว์บุคคล ซึ่งเป็นบัญญัติ สภาพธรรมที่มีจริง ๆ นั้นเป็นปรมาัตถธรรม คือ เป็นจิต หรือเป็นเจตสิก หรือเป็นรูป มีสภาวะลักษณะปรากฏให้รู้ได้

ถ. เนื่องจากไม่เห็นลักษณะที่แท้จริงแต่ละขณะ

ส. เนื่องจากสติเริ่มระลึกรู้ ศึกษา สังเกต พิจารณาลักษณะของปรมาัตถธรรม จึงเพิ่มความรู้ว่า ลักษณะนั้นไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เพราะถ้าเพียงฟังว่า ไม่มีตัวตน ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล แต่เวลาเห็นก็ยังเห็นคน เวลาคิดก็ยังคิดเรื่องคน ขณะนั้นจะชื่อว่ารู้แจ้งปรมาัตถธรรมไม่ได้ เพียงแต่ฟังและเข้าใจว่า สภาพธรรมที่มีจริง ๆ ไม่ต้องเรียกอะไรเลย เป็นสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา อย่างหนึ่ง ทางหูอย่างหนึ่ง ทางจมูกอย่างหนึ่ง ทางลิ้นอย่างหนึ่ง ทางกายอย่างหนึ่ง ทางใจอย่างหนึ่ง เป็นสภาพธรรมแต่ละอย่าง ๆ

เพราะฉะนั้น ถ้าสติระลึกลักษณะของปรมาัตถธรรมเพิ่มขึ้น ในขณะนั้นไม่ได้คิดถึงบัญญัติใด ๆ เลยทั้งสิ้น เมื่อปัญญารู้ลักษณะของปรมาัตถธรรมเพิ่มขึ้นมากเท่าไร การละคลายการที่ยึดถือปรมาัตถธรรมนั้นว่าเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล จึงจะค่อย ๆ ละคลายลงไป แต่จะต้องรู้ลักษณะของปรมาัตถธรรมเพิ่มขึ้นมากขึ้น ทว่าขึ้น กว่าละคลายการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน

ถ. เป็นการละคลายสักกายทิฏฐิ เช่น ถ้าเกิดมีอาการของแข็งปรากฏ ถ้าไม่เข้าใจปรมาัตถธรรมก็เข้าใจว่าถนนแข็งหรือตัวแข็ง เพราะฉะนั้น เรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องของปัญญาที่เริ่มคลายความเห็นผิดขึ้นเรื่อย ๆ จากการที่มีสติที่ละเล็กที่ละน้อย ไซ้ไหม

ส. เพราะถ้าพระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า ธรรมทั้งหลาย ก็หมายความว่า เป็นธรรม ไม่ใช่เป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด ธรรมทั้งหลาย ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เพราะฉะนั้น ธรรมที่เกิดขึ้นปรากฏ ปัญญาจะต้องอบรมจนกว่าจะรู้แจ้งจริง ๆ



สามารถที่จะแยกบัญญัติออกจากปรมาตถ์ซึ่งเคยหลงยึดถือว่าเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นบัญญัติ

ถ. จนกว่าจะเป็นพระอรียเจ้า ซึ่งท่านสามารถรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงแล้ว แต่ท่านก็รู้บัญญัติ และใช้บัญญัติให้เป็นประโยชน์ได้ ใช่ไหม

ส. ก่อนที่จะเป็นพระอรียเจ้า บัญญาจะต้องเพิ่มความรู้อันลักษณะของปรมาตถธรรม

ถ. ผู้ที่ไม่ประจักษ์ลักษณะสภาพธรรมของนามธรรม ของรูปธรรม ยังไม่เข้าใจว่าต่อนไหนเป็นบัญญัติ ต่อนไหนเป็นปรมาตถธรรม จึงรวม ๆ กัน ถือว่ายังไม่รู้จักบัญญัติที่แท้จริง ใช่ไหม

ส. รู้บัญญัติอยู่ตลอดเวลา แต่ไม่รู้ปรมาตถ์ ถ้าบอกว่าเห็นคน ก็เป็นบัญญัติแล้ว สัตว์ บุคคล ตัวตน หญิง ชาย สิ่งของต่าง ๆ เป็นบัญญัติ

ถ. นึกเอา คิดในสิ่งที่เห็น ใช่ไหม และบัญญัติแต่งตั้งสิ่งที่เห็นขึ้นมา

ส. นอกจากนั้น บัญญัติยังเป็นคำ หรือชื่อต่าง ๆ

ผู้ฟัง บัญญัติจริง ๆ นั้น ไม่มี บัญญัติก็คือบัญญัติ บัญญัติไม่จริงอยู่แล้ว ถ้าจริงก็ไม่ใช่บัญญัติ บัญญัติไม่มีสภาวะรับรอง จะไปพิจารณาบัญญัติให้มีสภาวะรับรองเป็นไปไม่ได้ ความเข้าใจอย่างนี้ ถูกต้องไหม

ส. ก่อนที่จะได้ฟังพระธรรมมีใครรู้บ้างว่า มีแต่ปรมาตถธรรมที่เป็นสภาวะธรรมจริง ๆ ก่อนที่จะได้ฟังพระธรรม มีสัตว์ มีบุคคล มีหญิง มีชาย มีวัตถุ มีสิ่งต่าง ๆ นั่นคือมีบัญญัติ มีความคิดนึกเรื่องของสิ่งที่ปรากฏต่าง ๆ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ รวมกันเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด แต่เมื่อได้ฟังพระธรรมจึงรู้ว่า แท้ที่จริงแล้วบัญญัติ คือ ในขณะที่จิตคิดเรื่องราวหรือรูปร่างสัณฐานของสิ่งที่ปรากฏและยึดถือว่าเป็นตัวตน หรือเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เช่น เห็นคน เป็นปรมาตถ์ หรือเป็นบัญญัติ

ถ. เป็นบัญญัติ เพราะแต่งตั้งให้ว่า นี่เป็นคน

ส. จำได้ว่า รูปร่าง สัณฐาน สืออย่างนี้เป็นคน

ถ. อาจจะเรียกว่า นายแดง นายดำก็ได้ ใช่ไหม



ส. ใช่

ถ. ในอภิธรรมมัตถสังคหะท่านกล่าวว่า บัญญัติอุปมาเหมือนเงาของ
ปรมัตถธรรม อาจารย์ช่วยขยาย

ส. เพราะว่าไม่มีบัญญัติจริง ๆ ต่างหาก นอกจากว่าปรมัตถธรรมเกิดและ
ดับไป แต่เมื่อปัญญาไม่สามารถจะประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดดับ
ก็ยึดถืออุปมาฐานที่รวมกันเป็นหนึ่งสิ่งใด และยึดมั่นว่าสิ่งนั้นมีจริง แต่
จริง ๆ แล้วถ้าจิตไม่เกิดขึ้นคิดนึก บัญญัติก็ไม่ได้เลย

ถ. คือ จิตที่คิดนึกเป็นเงา

ส. ใช้เป็นคำอุปมาให้เข้าใจเท่านั้นเองว่า ไม่ใช่หมายความว่าถึงสิ่งที่มีจริง
เมื่อไม่รู้ลักษณะของปรมัตถธรรมก็หลงยึดถือปรมัตถธรรมว่า เป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด
เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน เพราะฉะนั้น กว่าจะสามารถแยกปรมัตถธรรม
ออกเป็นสภาพธรรมแต่ละอย่างไม่รวมกัน ก็ยาก จะต้องค่อย ๆ พัง และค่อย ๆ
อบรมเจริญไปเรื่อย ๆ





๑๗๘๙

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๓๑



การฟังพระธรรม หรือการศึกษาพระธรรมเป็นเรื่องที่ละเอียด และไม่เพียงเข้าใจ
โดยพยัญชนะเท่านั้น แต่ต้องเข้าใจถึงอรรถด้วย

อรรถกถา มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ อนังคนสูตร ข้อ ๕๓ มีข้อความว่า

พระธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาคมี ๒ อย่าง คือ สมมติเทศนา ๑
ปรมัตถเทศนา ๑

ในจำนวนเทศนาทั้ง ๒ อย่างนั้น สมมติเทศนา มีรูปความอย่างนี้ว่า บุคคล
สัตว์ หญิง ชาย กษัตริย์ พราหมณ์ เทพ มาร เป็นต้น

ส่วนปรมัตถเทศนา มีรูปความอย่างนี้ว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ชันธ ชาติ
อายุตนะ สติปัฏฐาน เป็นต้น

แม้เพียงได้อ่านอย่างนี้ก็ต้องพิจารณาโดยละเอียดว่า พระธรรมเทศนาของ
พระผู้มีพระภาคมี ๒ คือ สมมติเทศนา ๑ ปรมัตถเทศนา ๑ นี้แสดงถึงการที่จะต้อง
เข้าใจลักษณะของปรมัตถธรรมแล้ว มิฉะนั้นถ้าคิดว่าเพียงบัญญัติหรือสมมติก็สามารถ
ที่จะทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ก็จะต้องไม่มีปรมัตถเทศนา

ในจำนวนเทศนาทั้ง ๒ อย่างนั้น สมมติเทศนา มีรูปความอย่างนี้ว่า บุคคล
สัตว์ หญิง ชาย กษัตริย์ พราหมณ์ เทพ มาร เป็นต้น

ในพระไตรปิฎกมีข้อความอย่างนี้ มีเรื่องสัตว์ เรื่องบุคคล เรื่องพราหมณ์
เรื่องกษัตริย์ เรื่องหญิง เรื่องชาย เรื่องเทพ เรื่องมาร แต่จะต้องเข้าใจว่า
ทรงหมายถึงสภาพที่ต่างกันของปรมัตถธรรม มิฉะนั้นแล้วผู้ที่ไม่ได้ศึกษาไม่ได้เข้าใจ
ในพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้ที่เป็นอริยสัจธรรมก็จะคิดว่า เพียงศึกษา
สมมติเทศนาก็สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ แต่นี่ทรงแสดงให้เห็นว่า การที่กล่าวถึง



บุคคลก็ตาม สัตว์ หญิง ชาย กษัตริย์ พราหมณ์ เทพ มารนั้น ก็เพื่อให้รู้ลักษณะที่ต่างกันที่เป็นปรมาตถธรรมต่าง ๆ นั้นเอง

ในจำนวนเทศนาทั้ง ๒ อย่างนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงสมมติเทศนาแก่เหล่าพุทธเวไนย ผู้ที่ฟังพระธรรมเทศนาว่าด้วยเรื่องสมมติแล้ว เข้าใจเนื้อความทะลุปรุโปร่ง สามารถละโมหะบรรลุดุคฺคพิเศษได้

ส่วนคนเหล่าใดฟังพระธรรมเทศนาว่าด้วยเรื่องปรมาตถ์แล้ว เข้าใจเนื้อความทะลุปรุโปร่ง สามารถละโมหะบรรลุดุคฺคพิเศษได้ พระองค์ก็ทรงแสดงปรมาตถเทศนาให้เขาฟัง

แสดงให้เห็นว่า ในขณะนี้ซึ่งท่านผู้ฟังกำลังฟังข้อความนี้ ขึ้นอยู่กับความเข้าใจของท่านผู้ฟังว่า ท่านผู้ฟังเป็นผู้ที่มีความเข้าใจถูกต้องในพระธรรมที่ได้ฟัง หรือมีความเข้าใจผิดคลาดเคลื่อนในพระธรรม เพราะว่าบางท่านอาจจะจับความโดยพยัญชนะที่ว่า ในจำนวนเทศนาทั้ง ๒ อย่างนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงสมมติเทศนาแก่เหล่าพุทธเวไนย ผู้ที่ฟังพระธรรมเทศนาว่าด้วยเรื่องสมมติแล้ว เข้าใจเนื้อความทะลุปรุโปร่ง สามารถละโมหะบรรลุดุคฺคพิเศษได้ ถ้าฟังผิด ๆ และเข้าใจผิด ก็จะต้องคิดว่า เพียงสมมติเทศนาก็สามารถจะเข้าใจเนื้อความทะลุปรุโปร่ง สามารถละโมหะบรรลุดุคฺคพิเศษได้

แต่ขอให้คิดว่า ผู้ที่จะรู้แจ้งอริยสัจจธรรมทุกท่าน เป็นผู้ที่ต้องบรรลุถึงอริยสัจจธรรมด้วยปัญญา เพราะฉะนั้น ข้อความที่ว่า ผู้ที่ฟังพระธรรมเทศนาว่าด้วยเรื่องสมมติแล้ว เข้าใจเนื้อความทะลุปรุโปร่ง อย่าลืม ข้อความที่ว่า เข้าใจเนื้อความทะลุปรุโปร่ง ไม่ใช่ไม่เข้าใจ

เข้าใจเนื้อความอะไร ถ้าไม่ใช่ปรมาตถธรรม จะมีเนื้อความอะไรที่จะให้เข้าใจทะลุปรุโปร่งถ้าไม่ใช่ปรมาตถธรรม เพราะฉะนั้น ไม่พ้นไปจากปรมาตถธรรมเลย

การที่ปัญญาจะประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นปรมาตถ์ ที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน จนกระทั่งละลายสัณกายทิฏฐิ การยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้ จะต้องเป็นผู้ที่สามารถเข้าใจปรมาตถธรรม



อบรมเจริญปัญญา แต่การที่จะขัดเกลาละคลายกิเลสโดยการเพียงแสดงว่า จิตมีจำนวน ๘๙ ประเภท เจตสิกมีจำนวน ๕๒ ประเภท รูปมีจำนวน ๒๘ ประเภทเท่านั้น ต่อให้จะแสดงอย่างนี้สักเท่าไร การละคลายมีไหม ในเมื่อชีวิตประจำวันของแต่ละคน ยังมีการที่จิตจะโน้มเอียงไปในเรื่องของโลภะบ้าง โทสะบ้าง กุศลบ้าง อกุศลบ้าง

เพราะฉะนั้น อาศัยพระธรรมเทศนาที่ไพเราะ ที่วิจิตรต่าง ๆ จะทำให้ผู้ฟัง เกิดจิตที่อ่อนคล้อยตามการที่จะละคลาย เช่น ทรงแสดงเรื่องมรณสติโดยนัยต่าง ๆ หรือทรงแสดงเรื่องของการเกิดแล้วเกิดอีก ตายแล้วตายอีก ฟังดูก็เหมือนสมมติ เพราะว่ามีเกิดมีตายจากความเป็นบุคคลหนึ่งสู่อีกบุคคลหนึ่ง จากการที่เคยเป็นเศรษฐกิจ ผู้ความเป็นผู้ลำบากเดือดร้อน สังขารธรรมทั้งหลายไม่เที่ยง ถ้าฟังอย่างนี้ ผู้ที่รู้เรื่องของปรมัตถธรรมในขณะนั้น ก็สามารถมีจิตโน้มไปสู่การไม่ยึดถือปรมัตถธรรมในขณะที่สุดระลึกขณะนั้นได้

และต้องพิจารณาจริง ๆ แม้ข้อความที่ว่า ส่วนคนเหล่าใดฟังพระธรรมเทศนา ว่าด้วยเรื่องปรมัตถ์แล้ว เข้าใจเนื้อความทะลุปรุโปร่ง สามารถละโมหะบรรลुकุณวิเศษได้ พระองค์ก็ทรงแสดงปรมัตถเทศนาให้เขาฟัง

ถึงอย่างไรก็พ้นจากปรมัตถเทศนาไม่ได้เลย เพราะฉะนั้น การที่จะละคลายกิเลสจนรู้แจ้งอริยสัจธรรมนั้น ก็ด้วยเทศนา โดยนัยสมมติเทศนาหรือปรมัตถเทศนาตามอรรถาธิบาย

ท่านผู้ฟังซึ่งเป็นผู้เข้าใจการอบรมเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ รู้ว่า ขณะใดหลงลืมสติ ขณะใดสติเกิด ในขณะที่กำลังฟังอย่างนี้เองเป็นเรื่องของสมมติบัญญัติก็มี แต่สติปัญญาสามารถเกิดระลึกรู้ลักษณะของปรมัตถธรรมในขณะนั้น จึงรู้ว่าไม่ใช่เราที่กำลังฟัง มิฉะนั้นแล้วจะละความเป็นสัตว์ เป็นบุคคลเป็นตัวตน เป็นเราได้อย่างไร

ข้อความในอรรถกถาอธิบายต่อไปว่า

ในการทรงแสดงพระธรรมเทศนาทั้ง ๒ อย่างนั้น มีข้อเปรียบเทียบดังต่อไปนี้



อุปมาเหมือนอาจารย์ผู้บรรยายไตรเพท รู้ภาษาถิ่น เมื่อพูดภาษาทมิฬ นักเรียนพวกใดเข้าใจความหมาย ก็จะบอกเขาเหล่านั้นด้วยภาษาทมิฬ แต่ถ้าพวกใด เข้าใจความหมายด้วยภาษาใดภาษาหนึ่งในจำนวนภาษาทั้งหลายมีภาษาอันธกะ เป็นต้น ก็จะบอกเขาเหล่านั้นด้วยภาษานั้น เมื่อเป็นเช่นนั้น มาณพน้อย (นักเรียน) เหล่านั้นได้อาศัยอาจารย์ผู้ฉลาดหลักแหลม จะเรียนศิลปะได้เร็วทีเดียว ฉะนั้น ในข้ออุปมาเมื่อนั้นก็ฉันทัน พระผู้มีพระภาคเจ้าพึงทราบว่ามีเหมือนอาจารย์ พระไตรปิฎก ที่อยู่ในภาวะที่จะต้องทรงสอนเหมือนไตรเพท พระปรีชาฉลาดในสมมติและปรมาัตถ์ เหมือนความฉลาดในภาษาถิ่น เวไนยสัตว์ผู้สามารถแทงตลอดด้วยสมมติเทศนาและ ปรมาัตถเทศนาเหมือนมาณพน้อย (นักเรียน) ผู้พูดภาษาถิ่นต่าง ๆ พระธรรมเทศนา ว่าด้วยสมมติและปรมาัตถ์ของพระผู้มีพระภาค เหมือนการบอก (ไตรเพท) ด้วยภาษา ทมิฬเป็นต้นของอาจารย์

ไม่มีสภาพธรรมใดเลยที่จะพ้นจากปรมาัตถธรรม ไม่ว่าจะทรงแสดงโดยนัยของ สมมติต่าง ๆ ก็ตาม ก็ต้องเข้าใจถึงปรมาัตถธรรมด้วย

ข้อความต่อไปมีว่า

และในการที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงสมมติเทศนาและปรมาัตถเทศนา^๑ นี้ พระโบราณจารย์ได้กล่าวไว้ว่า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ประเสริฐกว่าผู้สอนทั้งหลายได้ตรัสสัจจะไว้ ๒ อย่าง คือ สมมติสัจจะ ๑ ปรมาตถสัจจะ ๑ ไม่มีสัจจะอย่างอื่นที่ ๓ พระพุทธดำรัสเกี่ยวกับ สมมติ ชื่อว่าเป็นสัจจะ เพราะเหตุที่เป็นสมมติของโลก

ส่วนพระพุทธานุญาตเกี่ยวกับปรมาัตถ์ ชื่อว่าเป็นสัจจะ เพราะเหตุที่เป็นความจริง ของธรรมทั้งหลาย เพราะฉะนั้น สำหรับพระโลกนาถศาสดาผู้ทรงฉลาดใน โวหารเทศนา ตรัสถึงสมมติ มุสาวาทจึงไม่เกิดขึ้น (ไม่เป็นการกล่าวเท็จ) ดังนี้

ข้อความต่อไป

เหตุตรัสบุคคลคาถา ๘ ประการ



อีกอย่างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสบุคคลกถา (ถ้อยคำระบุนุคคล) ด้วยเหตุ ๘ ประการ คือ

๑. เพื่อทรงแสดงถึงhiriและโอตตปปะ
๒. เพื่อทรงแสดงถึงความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน
๓. เพื่อทรงแสดงถึงการกระทำของคนโดยเฉพาะตัว
๔. เพื่อทรงแสดงถึงอนันตริยกรรม
๕. เพื่อทรงแสดงถึงพรหมวิหารธรรม
๖. เพื่อทรงแสดงถึงบุพเพนิวาสานุสสติญาณ
๗. เพื่อทรงแสดงถึงทักษิณาวิสูทธิ
๘. เพื่อไม่ทรงละทิ้งสมมติของโลก

แสดงให้เห็นชัดว่า ไม่ว่าจะทรงแสดงสมมติอย่างไร ก็เพื่อให้เข้าใจปรมัตถธรรมนั่นเอง ไม่ใช่ว่าไม่มีปรมัตถธรรมที่จะเข้าใจแล้วจะสามารถรู้แจ้งอริยสัจจธรรมได้ด้วยสมมติบัญญัติ

อธิบายความเหตุ ๘ ประการ

เมื่อพระองค์ตรัสว่า ชันธธาดุอายุตนะทั้งหลายละอายแก่ใจอยู่ เกรงกลัวบาปอยู่ มหาชนจะไม่เข้าใจ พวกนักพิศวงงมงาย ได้แย้งว่า นี่อะไรกัน ชันธธาดุอายุตนะทั้งหลายละอายแก่ใจ เกรงกลัวต่อบาปด้วยหรือ ดังนี้

แต่เมื่อพระองค์ตรัสว่า บุรุษ กษัตริย์ พราหมณ์ เทพ มาร (ละอายแก่ใจ เกรงกลัวต่อบาป) ดังนี้ มหาชนจะเข้าใจ ไม่พิศวงงมงาย ไม่ได้แย้ง เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสบุคคลกถา เพื่อทรงแสดงถึงhiriและโอตตปปะ

ผู้ฟัง อยากจะกล่าวว่า ภาชิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก แต่คงไม่มีสิทธิที่จะกล่าว เพราะยังไม่เข้าใจถึง ๑,๐๐๐ นัย สมมติเทศนาของพระพุทธองค์มีมากในพระไตรปิฎก และผู้ที่ได้ฟังสมมติเทศนาแล้วได้ดวงตาเห็นธรรมก็มาก แต่ไม่ได้หมายความว่าเขาฟังแต่เรื่องสมมติบัญญัติอย่างเดียว เขาต้องได้เจริญสติปัฏฐาน ได้รู้เรื่องปรมัตถธรรมอย่างแจ่มแจ้งลึกซึ้งมาแล้ว เขาจึงฟังแต่สมมติเทศนาก็แทบตลอด



เป็น ๑,๐๐๐ นัย หรือจะเป็น ๖,๐๐๐ นัย ผมเชื่ออย่างนั้น เพราะฉะนั้น ที่อาจารย์ชี้แจงบรรยายวันนี้ แจ่มแจ้งจริง ๆ

ส. ข้อความต่อไปมีว่า

แม้ในพระดำรัสที่ตรัสว่า ชนธำมญฺญายตนะทั้งหลายเป็นผู้มีกรรมเป็นของตน ดังนี้ ก็นัยเดียวกันนั้นแหละ เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสบุคคลกถา เพื่อทรงแสดงธรรมที่สัทธิมีกรรมเป็นของของตน

แม้ในพระดำรัสที่ตรัสว่า มหาวิหารมีพระเวฬุวันเป็นต้น ชนธำมญฺญายตนะทั้งหลายสร้างไว้ ดังนี้ ก็นัยเดียวกันนั้นแหละ ฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสบุคคลกถา เพื่อทรงแสดงถึงการกระทำของคนโดยเฉพาะตัว

แม้ในพระดำรัสที่ตรัสว่า ชนธำมญฺญายตนะทั้งหลายปลงชีวิตมารดา บิดา พระอรหันต์ ทำโลหิตูปบาทกรรม (ทำร้ายพระพุทธเจ้าให้ห้อพระโลหิต) (และ) ทำลายสงฆ์ให้แตกกัน ดังนี้ ก็โดยนัยเดียวกันนั้นแหละ เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสบุคคลกถา เพื่อทรงแสดงถึงอนันตริยกรรม

แม้ในพระดำรัสที่ตรัสว่า ชนธำมญฺญายตนะทั้งหลายย่อมเมตตา ดังนี้ ก็นัยเดียวกันนั้นแหละ เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสบุคคลกถา เพื่อทรงแสดงถึงพรหมวิหารธรรม

คงจะเกรงว่าไม่พอที่จะเข้าใจ จึงได้ทรงแสดงโดยนัยต่าง ๆ ซึ่งจุดประสงค์ของการทรงแสดงสมมติสังขาก็เพื่อให้เข้าใจปรมัตถสังขานั้นเอง

แม้ในพระดำรัสที่ตรัสว่า ชนธำมญฺญายตนะทั้งหลายระลึกชาติที่เคยอยู่ก่อนของเราได้ ดังนี้ ก็นัยเดียวกันนั้นแหละ เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสบุคคลกถา เพื่อทรงแสดงถึงการระลึกชาติที่เคยอยู่ก่อนได้

คือ ทรงแสดงถึงปัญญาที่สามารถระลึกชาติได้

แม้ในพระดำรัสที่ตรัสว่า ชนธำมญฺญายตนะทั้งหลายรับทาน ดังนี้ มหาชนจะไม่เข้าใจ พวกนักพิศวงงมงาย ได้แย้งว่า นี่อะไรกัน ชนธำมญฺญายตนะทั้งหลายรับทานด้วยหรือ ดังนี้



แต่เมื่อตรัสว่า บุคคลผู้มีศีลมีกัลยาณธรรมรับทาน ดังนี้ มหาชนก็เข้าใจ ไม่พิศวงงงงวย ไม่ได้แย้ง เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสบุคคลกถา เพื่อทรง แสดงถึงความบริสุทธิ์แห่งทักษิณาทาน

เพราะว่า ธรรมดาพระผู้มีพระภาคทั้งหลายจะไม่ทรงละทิ้งสมมติของโลก ทรงดำรงอยู่ในถ้อยคำของชาวโลก ในภาษาของชาวโลก ในการเจรจาของชาวโลก นั้นแหละทรงแสดงธรรม เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสบุคคลกถาไว้ เพื่อไม่ละทิ้งสมมติของโลกเสีย

เพราะฉะนั้น ไม่น่าจะมีข้อสงสัยในเรื่องของสมมติบัญญัติและปรมาัตถ์ว่า การที่จะประจักษ์แจ้งอริยสัจธรรมได้นั้น ต้องเป็นการรู้แจ้งปรมาตถธรรม

ถ. ที่อาจารย์กล่าวว่า เทศนามี ๒ นัย คือ สมมติเทศนา กับ ปรมาตถเทศนา จากข้อความนี้ผมระลึกถึงพระสูตรหนึ่ง คือ อนุราธสูตร ที่กล่าวว่า สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ภูฏาคารศาลา ปามหาวัน ใกล้พระนครเวสาลี ครั้งนั้นแล ท่านพระอนูราธะอยู่ไม่ไกลพระผู้มีพระภาค อัญญเดียรถียพวกรหนึ่งได้เข้าไปหา ท่านพระอนูราธะแล้วได้สนทนาข้อความนี้ว่า

ดูกร อนูราธะ พระตถาคตเป็นอุดมบุรุษ เป็นยอดบุรุษ ถึงความบรรลุนั่นเยี่ยม เมื่อจะทรงบัญญัติ ย่อมบัญญัติในฐานะ ๔ เหล่านี้

คำว่า ในฐานะ ๔ เหล่านี้ เป็นสมมติไซ้ไหม ที่ว่า สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้ว ย่อมเกิด ย่อมไม่เกิดอีก เกิดอีกก็มี ไม่เกิดอีกก็มี เกิดอีกก็หาไม่ได้ ไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้

ผมมีความสงสัยว่า เกิดอีกก็หาไม่ได้ ไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้ หมายถึงเนื้อแท้ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ไซ้ไหม ที่เป็นอรรถเนื้อแท้อันยิ่ง คือ ขันธ ๕ นั่นเอง ที่อัญญเดียรถียเห็นผิดว่า เป็นสัตว์ เป็นบุคคล

สุ. ถูกต้อง เพราะฉะนั้น ต้องรู้จักประสงค์ของการทรงแสดงธรรม และ ผู้ศึกษาต้องรู้ด้วยว่า ศึกษาเพื่ออะไร การศึกษาพระธรรม การฟังพระธรรม เพื่อเข้าใจอะไร

ถ. เข้าใจขันธ ๕



ส. เข้าใจขันธ ๕ ในขณะไหน

ถ. ขณะที่กำลังเกิด มีปรากฏขึ้น

ส. ขณะนี้มีขันธ ๕ กำลังเกิด จะเข้าใจได้อย่างไร ต้องถึงจุดประสงค์นี้ด้วย เพราะการฟังพระธรรมทั้งหมดจะมากจะน้อย ใครกล่าวกับใครว่าอย่างไรก็ตาม ถ้าจุดประสงค์เพื่อเข้าใจขันธ ๕ แล้ว ต้องหมายถึงเข้าใจลักษณะของขันธ ๕ ในขณะนี้ที่กำลังปรากฏ

ถ. ขอให้อาจารย์ชี้แนะขันธ ๕ คร่าว ๆ ด้วย

ส. ขันธ ๕ มีรูปขันธ ๑ เวทนาขันธ ๑ สัญญาขันธ ๑ สังขารขันธ ๑ วิญญาณขันธ ๑

การที่จะเข้าใจขันธ ๕ จะเข้าใจได้มากและละเอียดขึ้น ชัดขึ้น เมื่อพิจารณาขันธที่กำลังปรากฏ ไม่ใช่เป็นชื่อเท่านั้น ถ้าอ่านตามตำรา ก็จำได้ว่ามีขันธ ๕ แต่ขณะนี้หลงลืม ไม่รู้ว่าขันธ ๕ อยู่ที่ไหน อย่างนั้นจะไม่ทำให้เข้าใจขันธ ๕ เลย

จำได้แต่ชื่อจริง ๆ เช่น รูปขันธ ได้แก่ ธรรมที่ไม่ใช่สภาพรู้ แต่ในขณะนี้ก็มีสภาพธรรมที่ไม่ใช่สภาพรู้กำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น การที่จะรู้จักแม้รูปขันธ ก็ต้องระลึกลักษณะสภาพของรูปที่กำลังปรากฏทางหนึ่งทางใด เช่น ทางตามีลักษณะของรูปขันธกำลังปรากฏ และไม่ใช่คิดว่าเข้าใจแล้วว่า ทางตามีรูปขันธกำลังปรากฏ แต่ต้องรู้ด้วยว่า ขณะนี้เป็นรูปขันธ ที่ไม่ใช่คน ไม่ใช่สัตว์นั้น คืออย่างไร ถ้าสติปัฏฐานไม่เกิด ไม่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ ...

ถ. หมายความว่าอัตตภาพนี้เป็นรูปขันธ ใช่ไหม

ส. อันไหนเป็นรูปขันธ

ถ. ก็รูปร่างกายนี้

ส. ตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า มีรูปหลายประเภท ไม่ใช่รูปเดียว แต่ละรูปปรากฏได้แต่ละทาง

ถ. ถ้าเราเดินอยู่ ก็เป็นรูป

ส. ทำไมต้องถ้าเดิน ก็กำลังยืนอยู่แล้ว เดียวนี้



- ถ. ถ้าจะเข้าใจรูปขันธ์ให้ถ่องแท้ ต้องเข้าใจจากจุดนี้ ใช่ไหม
- ส. ต้องในขณะนี้ เพราะว่ารูปหมายถึงสภาพธรรมที่ไม่รู้อะไร ไม่ใช่สภาพรู้ เพราะฉะนั้น การที่จะรู้จักรูปขันธ์ ไม่ใช่ดูจากหนังสือและจำชื่อ
- ถ. ตัวที่ศึกษา รู้ชัดว่าเป็นรูปขันธ์ เป็นจิต ใช่ไหม
- ส. เป็นปัญญา เพราะว่าจิตเป็นใหญ่เป็นประธานในการรู้ ปัญญาเป็นสังขารขันธ์
- ถ. ขันธ์ศึกษาขันธ์หรือ
- ส. แน่นนอน เพราะในขันธ์ทั้ง ๕ ขันธ์ ๔ ขันธ์เป็นนามขันธ์ เป็นสภาพรู้
- ถ. ขันธ์รู้ขันธ์ ขันธ์ศึกษาขันธ์ แต่จิตไม่ใช่ขันธ์
- ส. จิตเป็นวิญญาณขันธ์
- ถ. จิตเป็นวิญญาณขันธ์ด้วย และวิญญาณขันธ์ศึกษาสังขารขันธ์
- สังขารขันธ์ศึกษาสัญญาขันธ์ สัญญาขันธ์ศึกษาเวทนาขันธ์ และเวทนาเป็นนามขันธ์
- ส. อย่าศึกษาเป็นชื่ออย่างนั้น เริ่มตั้งแต่รูปขันธ์ อยากจะเข้าใจรูปขันธ์ ใช่ไหม ไม่ต้องไปคิดถึงอย่างอื่น มีขันธ์ ๕ จริง และขณะนี้รูปขันธ์ก็มี
- ถ. แบ่งโดยนัยของธาตุ ๔ ได้ไหม
- ส. อย่าเพิ่งไปถึงไหน เวลานี้อยากจะรู้จักขันธ์ ๕ ใช่ไหม ดิฉันก็เรียนให้ทราบว่า อย่าไปคิดถึงขันธ์ ๕ ในหนังสือ การที่จะเข้าใจขันธ์ ๕ ต้องในขณะที่กำลังปรากฏ จะทำให้เข้าใจได้ดีขึ้น ชัดเจนขึ้น ถูกต้องขึ้น ซึ่งในขณะนี้ก็มีขันธ์ ๕ เพราะฉะนั้น จะไล่เรียงไปที่ละขันธ์
- ถ. หมายความว่าในอัฐภาพมนี้มีอาการ ๓๒ ก็เป็นรูปขันธ์ ใช่ไหม
- ส. อาการ ๓๒ มีอะไรบ้าง
- ถ. ตั้งแต่ผมไปจนถึงโน้นเลย
- ส. เป็นรูปขันธ์หรือเปล่า
- ถ. เป็น
- ส. เพราะอะไรจึงเป็นรูปขันธ์



- ถ. เพราะเป็นสภาพที่ต้องแตก
- ส. เพราะไม่ใช่สภาพรู้ เพราะไม่รู้อะไร
- ถ. เพราะไม่รู้นามธรรม
- ส. เพราะไม่ใช่สภาพรู้
- ถ. รู้ดีกว่าซันท์กว้างขวางมาก แค่นี้ก่อนแล้วกัน ขอบพระคุณ





๑๗๙๐

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๓๑



ถ. คำว่า ทะลุปรุโปร่ง คือ ต้องรู้เข้าไปถึงสัจจะ ความเป็นจริง ใช่ไหม

ส. ทะลุปรุโปร่ง คือ ในขณะนี้เอง ที่กำลังมีขันธปรากฏ มีอายตนะ มีธาตุ

ถ. เช่น เสียง ใช่ไหม

ส. ทุกอย่างที่กำลังปรากฏ ที่เป็นของจริง ที่เป็นปรมาัตถธรรม เข้าใจ ทะลุปรุโปร่ง ต้องหมายความว่าเข้าใจลักษณะของปรมาัตถธรรม

ถ้ากล่าวว่า พระเจ้าปเสนทิโกศล หรือพระเจ้าพิมพิสาร เข้าใจทะลุปรุโปร่ง เข้าใจอย่างไร ก็คือเข้าใจถึงกุศลจิต โสภณเจตสิกต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เข้าใจเรื่องการสร้าง พระวิหารเชตวันของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี ก็คือเข้าใจถึงกุศลจิตของท่านที่เป็นไป ในการสร้างพระวิหาร หมายความว่าสภาพปรมาัตถธรรม แทนที่จะกล่าวว่า ขันธ ๕ สร้างพระวิหาร ก็ไม่มีใครที่สามารถเข้าใจได้ว่า เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ วิญญาณขันธสร้างพระวิหารเชตวัน เพราะฉะนั้น ก็กล่าวว่า ท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี สร้างพระวิหารเชตวัน แต่ต้องเข้าใจถึงลักษณะของปรมาัตถธรรม จึงจะเป็นการเข้าใจ ที่ทะลุปรุโปร่ง

แม้แต่ในเรื่องของรูปขันธที่จะเข้าใจทะลุปรุโปร่งได้ ก็คือขณะที่สติเกิด ระลึกรู้ลักษณะของรูปขันธหนึ่งรูปขันธใดที่กำลังปรากฏ มีฉะนั้นแล้วปัญญา เจริญไม่ได้เลย ไม่ว่าจะอ่านพระไตรปิฎก หรือฟังพระธรรมมากสักเท่าไรก็ตาม ถ้า ไม่รู้ว่าจะต้องระลึกศึกษาลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏจึงจะเป็นปัญญาที่ เข้าใจทะลุปรุโปร่งได้จริง ๆ

ถ. ผู้ที่กล่าวว่า การเจริญสติปัฏฐานต้องไปที่สงบสงัด อย่างนี้เรียกว่า เข้าใจทะลุปรุโปร่งไหม



ส. ขณะนี้กำลังเห็น สติเกิด

ถ. เพราะฉะนั้น ต้องถือว่าเขาไม่เข้าใจ ใช่ไหม ถ้าเข้าใจแล้วต้องไม่ไป
ที่สงบสงัด

ส. เป็นผู้ที่มีปกติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมบ่อย ๆ เนือง ๆ เพราะฉะนั้น
ปกติอยู่ที่ไหน ขณะนี้กำลังเป็นปกติ บางท่านฟังแล้ว ความที่คัดค้านกับความเข้าใจ
เดิมของท่าน ท่านก็ถึงกับไม่เข้าใจว่า ที่ว่าเป็นปกติมันคืออะไร สงสัยแม้คำว่า
เป็นผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐาน บอกหน่อยซิว่าปกติคืออะไร ไม่เข้าใจว่า ปกติ
คือ ในขณะที่กำลังเห็นเป็นปกติ ในขณะที่กำลังได้ยินในขณะที่เป็นปกติ ในขณะที่
กำลังคิดนึกเดี๋ยวนี้มีเหตุปัจจัยเกิดขึ้นเป็นปกติ คือ ไม่ต้องทำอะไร ก็มีเหตุปัจจัยทำให้
สภาพธรรมเกิดขึ้นเป็นปกติ

ในที่สุดก็เลยไม่เข้าใจคำว่า ปกติ เพราะไม่ใช่เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน
แต่ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานจะไม่สงสัยเลยว่า ปกติคืออะไร

กำลังนั่ง กำลังนอน กำลังยืน กำลังเดิน กำลังประกอบกิจการงาน
กำลังเคลื่อนไหว มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส
รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส คิดนึก นี่คือปกติ ยังไม่ต้องทำอะไรเลย สติก็เกิดระลึกถึงลักษณะ
ของสิ่งที่กำลังปรากฏ

สติเจตสิกเป็นองค์หนึ่งในมรรคมงคล ๘ ซึ่งปกติจะประกอบด้วยมรรค ๕ องค์
จะเกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ไม่มีตัวตนที่กำลังปฏิบัติ
แต่มรรคมงคล ๕ เจริญขึ้นโดยการเกิดขึ้นบ่อย ๆ ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลัง
ปรากฏ

เพราะฉะนั้น ถ้ามีความเข้าใจผิด หรือความเข้าใจคลาดเคลื่อน จะทำให้สงสัย
แม้ในสิ่งซึ่งไม่เคยคิดว่าจะมีใครสงสัย หรือไม่น่าจะสงสัย คือ คำว่า ปกติ ซึ่งก็คือ
เดี๋ยวนี้เอง ไม่ต้องทำอะไร แต่ถ้าทำขึ้นด้วยความเข้าใจผิด ขณะนั้นไม่ใช่ปกติ

เรื่องของสังขารูปกขาญาณเป็นวิปัสสนาญาณก่อนที่มรรควิถิจะเกิด เป็นเรื่องที่
แสนไกล แต่ชีวิตประจำวันทุกขณะที่จะอบรมจนกว่าจะถึง คือ การเข้าใจข้อปฏิบัติ



ที่เป็นการอบรมเจริญปัญญาอย่างถูกต้อง รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริงที่ละเอียดที่ละน้อย และสามารถรู้ว่า ปรมาตถธรรมที่หลงยึดถือว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนนั้น แท้ที่จริงแล้วเป็นเพียงนามธรรมและรูปธรรมซึ่งเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยและดับไป ส่วนสังขารูปกขาญาณเป็นสิ่งที่ไกลมากทีเดียว เพราะว่าใกล้ต่อการที่มรรควิธีจิตจะเกิดรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระโสดาบันบุคคล

เพราะฉะนั้น ชีวิตประจำวันจริง ๆ ถ้ามีความวางเฉยด้วยปัญญาบ้างแม้เพียงชั่วขณะเล็ก ๆ น้อย นั่นก็เป็นการสะสมที่ถูกต้อง แต่ไม่ใช่คิดว่าเราจะวางเฉย และเราก็วางเฉยได้ และก็พอใจที่เราสามารถจะวางเฉยได้โดยปัญญาไม่รู้อะไร คือไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติ ตามความเป็นจริง

ควรเห็นคุณค่าของการสะสมการวางเฉยด้วยปัญญาที่ละเอียดที่ละน้อยในชีวิตประจำวัน ซึ่งจะต้องเกิดขึ้นในขณะที่สติปัฏฐานเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม และถึงแม้จะยังไม่ถึงขั้นสติปัฏฐาน ความวางเฉยด้วยกุศลก็เป็นไปได้ แต่ก็เป็นสิ่งที่ไม่มั่นคง ไม่เหมือนกับขณะที่สติปัฏฐานเกิดและระลึก สังเกต พิจารณา รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเพิ่มขึ้น

ความไม่หวั่นไหวที่จะเป็นสังขารูปกขาญาณ เป็นจุดประสงค์ของการอบรมเจริญปัญญา แต่ต้องรู้ด้วยว่า ปัญญาที่จะไม่หวั่นไหวจริง ๆ นั้นจะเริ่มเกิดในขณะไหน เช่น ในขณะที่กำลังฟังพระธรรม จะเป็นเหตุให้วางเฉยด้วยปัญญา เป็นสังขารขั้นต้นที่จะปรุงแต่งให้สติปัฏฐานเกิด เพราะว่าธรรมทั้งหมดต้องสัมพันธ์กัน เกื้อกูลกัน ปรุงแต่งกัน จนกว่าจะเป็นสังขารขั้นต้นที่ทำให้ประจักษ์การเกิดดับของนามธรรมและรูปธรรมจนละคลาย เพราะว่าการยึดถือสภาพนามธรรมและรูปธรรมว่าเป็นตัวตนมากมายเหลือเกิน ถ้ายังฟัง ยังศึกษา ยังพิจารณา จะเห็นว่าละเอียดมาก

เช่น ในขณะที่สติเกิดระลึกถึงลักษณะของรูป ไม่ว่าจะเป็นทางหนึ่งทางใดก็ตาม และกำลังสังเกตในลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตน ขณะนั้น อย่าลืม ความเป็นตัวตนยังมีอยู่ในเวทนาขั้นต้น สัญญาขั้นต้น สังขารขั้นต้น และวิญญาณขั้นต้นที่กำลังสังเกตลักษณะของรูป เพราะว่าในขณะนั้นสติกำลังสังเกตลักษณะของรูป กำลังพิจารณาลักษณะของรูป



เพราะฉะนั้น ความเป็นตัวตนยังมีอยู่ที่เวทนาบ้าง สัญญาบ้าง สังขารบ้าง วิญญาณบ้าง

เพราะฉะนั้น ยากจริง ๆ ที่จะต้องฟังโดยละเอียด และเป็นผู้ที่อดทนต่อการที่จะเป็นพหูสูต โดยการฟังให้เข้าใจให้ละเอียดยิ่งขึ้น เป็นการเกื้อกูลให้เกิดความเข้าใจ และละคลายการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน

ขอทบทวนถึงความละเอียดของจิตที่เกิดขึ้นรู้อารมณ์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ซึ่งท่านผู้ฟังได้เคยฟังมาแล้ว แต่ถ้ายังพิจารณาถึงความละเอียดเพิ่มขึ้นจะทำให้เห็นการที่ปัญญาจะต้องอบรมเจริญมากขึ้นพร้อมกับความอดทนจริง ๆ

ทุกท่านทราบแล้วว่า สภาวรูปทุกรูปมีอายุเท่ากับจิตเกิดดับ ๑๗ ขณะ เพราะฉะนั้น ขอให้คิดถึงความเร็วของรูปซึ่งมีอายุเท่ากับจิตเกิดดับ ๑๗ ขณะว่า จะสั้นและเล็กน้อยสักแค่ไหน ทางตาอาจจะมองไม่เห็นเลยว่าเป็นรูปที่มีอายุเพียงแค่ ๑๗ ขณะและกิดดับ แต่สำหรับทางหู คิดถึงเสียงเล็ก ๆ นิดเดียว ขณะนั้นที่เรา รู้สึกว่าสั้นมาก ความจริงเกิน ๑๗ ขณะของจิตแล้ว เพราะต้องมีทั้งวิถีจิตทางปัญจทวาร และวักค์คัน และวิถีจิตทางมโนทวาร

แสดงให้เห็นว่า แม้เพียงรูปที่สั้นที่สุด เล็กน้อยที่สุดที่เกิดขึ้นและดับไป ก็เป็นไปอย่างรวดเร็วมาก ถ้าปัญญาไม่ตามรู้ความจริงของสภาพธรรมจะประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไปของนามธรรมและรูปธรรมได้อย่างไร

บางท่านอาจจะได้ยินเสียงบางเสียง เช่น เสียงยุงบิน เคยได้ยินไหม เคยสังเกตไหม ทันทีที่ได้ยินเสียง กำลังนอนอยู่จะรู้ได้เลยว่า ยุงบิน ช่วงขณะที่สั้น นิดเดียว แต่ก็ยังสามารถตรึกนึกคิดเป็นเรื่องของเสียงที่ปรากฏว่า ยุงบิน ในขณะนั้น จะมีความรู้สึกเหมือนกับว่ามีการเคลื่อนไหว มีตัวตน คือ มีสัตว์ชนิดหนึ่งซึ่งบินด้วย เพราะว่าเสียงนั้นเป็นเสียงของยุงบิน ถ้ายุงไม่บินก็คงไม่มีเสียงอะไร แต่เวลาที่ ยุงบินเกิดขึ้น แม้สั้นนิดเดียวก็ยังทำให้เกิดความคิดในเรื่องของความเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้



แสดงให้เห็นว่า กว่าปัญญาจะรู้ความจริงของรูปที่สั้นกว่านั้น คือ ไม่ใช่ยุ่ง และไม่ได้บินด้วย จะมีบินได้อย่างไร เสียงบินได้ไหม เสียงบินไม่ได้ แต่เสียงของยุง ที่บินทำให้ในขณะนั้นสามารถนึกได้ถึงสิ่งที่มีตัวตนว่า เป็นสัตว์ชนิดหนึ่งซึ่งทำเสียง ชนิดหนึ่ง คือ บินผ่านไป แม้ช่วงสั้น ๆ

จะมีประโยชน์มากถ้าได้พิจารณาเรื่องของวิถิจิตทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจเพิ่มขึ้น เพื่อที่จะได้รู้ว่า รูปที่คิดว่าเที่ยง หรือว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดนั้น แท้ที่จริงแล้วสั้นและเล็กน้อยยิ่งกว่าที่ใครจะคาดคะเนได้ นี่สำหรับทางหู

เพราะฉะนั้น จะต้องฟังเรื่องของรูปและวิถิจิตที่เกิดขึ้น เพื่อที่จะโน้มนำไปพิจารณาเห็นความเล็กน้อยของสภาพธรรมที่เพียงเกิดขึ้น ไม่ควรที่จะยึดถือว่า เป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน

เทียบกับทางตา จักขุุปสาทรูปที่อยู่กลางตาซึ่งทุกคนมี ในขณะที่กำลังเห็น เดียวนี้ก็มีอายุ ๑๗ ขณะจิต รูปารมณที่กระทบกับจักขุุปสาทรูปก็มีอายุเพียง ๑๗ ขณะจิต สั้นเหลือเกิน เล็กน้อยมาก และกระทบกันจึงเป็นปัจจัยให้การเห็นเกิดขึ้น

แต่ขอให้พิจารณาถึงจักขุุปสาทรูป ในวันหนึ่ง ๆ ซึ่งเกิดเพราะกรรมเป็นสมุฏฐาน ขณะใดที่ไม่กระทบกับรูปารมณ ไม่มีการเห็น จักขุุปสาทรูปเล็ก ๆ สั้นมาก ก็เกิดดับ สืบต่อกันอยู่เรื่อย ๆ ส่วนรูปารมณคือวัณณะที่เกิดร่วมกับมหาภูตรูปก็เกิดดับ มีอายุ ๑๗ ขณะ ไม่ว่าใครจะเห็นหรือไม่เห็น จะกระทบกับจักขุุปสาท หรือไม่กระทบกับจักขุุปสาท รูปารมณนั้นก็เกิดดับเป็นประจำอย่างรวดเร็ว

เพราะฉะนั้น ช่วงขณะที่ทั้งจักขุุปสาทและรูปารมณกระทบกันเท่านั้น ที่จะเป็นปัจจัยให้จิตเกิดขึ้นที่สามารถจะขยายให้เห็นว่า เพียงชั่วขณะสั้น ๆ นั้น มีจิตเกิดดับถึง ๑๗ ขณะ แสดงให้เห็นว่า จิตต้องเกิดดับเร็วยิ่งกว่ารูป เพราะชั่วขณะที่รูปสั้น ๆ นิดหน่อยเกิดขึ้นปรากฏแล้วดับนั้น จิตยังเกิดดับถึง ๑๗ ขณะ



ที่ใดที่ไม่มีจักขุปสาทรูป ที่นั้นจะกระทบกับรูปารมณไม่ได้ แม้ว่ารูปารมณเกิดดับ จักขุปสาทรูปเกิดดับ แต่ต้องอาศัยการกระทบกันของรูปารมณและจักขุปสาท ซึ่งจะต้องกระทบกับภวังคจิต

นี่เป็นสิ่งซึ่งแม้ท่านที่ยังไม่ได้ศึกษาพระอภิธรรม ถึงตอนนี้ก็พอที่จะพิจารณาเข้าใจได้ ถ้ารู้ว่าชีวิตวันหนึ่ง ๆ แบ่งประเภทของจิตออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ จิตที่เป็นวิถิ และจิตที่ไม่ใช่วิถิ

ถ้าใช้คำว่า วิถิจิต ก็หมายความว่าถึงจิตที่อาศัยทางหนึ่งทางใดเกิดขึ้น รู้อารมณ์หนึ่งอารมณ์ใดใน ๖ ทาง ซึ่งทางที่จิตจะเกิดขึ้นรู้อารมณ์ที่เป็นรูปอย่างเดียว มี ๕ ทาง คือ

ทางตา เป็นทางที่จิตจะเกิดขึ้นเห็นสีต่าง ๆ ที่กระทบกับจักขุปสาทรูปที่ยังไม่ดับ

ทางหู คือ จิตที่เกิดขึ้นได้ยินเสียงที่กระทบกับโสตปสาทรูปที่ยังไม่ดับ

ทางจมูก คือ จิตที่เกิดขึ้นรู้กลิ่นที่กระทบกับจมูกหรือฆานปสาทรูปที่ยังไม่ดับ

ทางลิ้น คือ จิตที่เกิดขึ้นลิ้มรสที่กระทบกับชีวหาปสาทรูปที่ยังไม่ดับ

ทางกาย คือ จิตที่เกิดขึ้นรู้เย็นหรือร้อน อ่อนหรือแข็ง ตึงหรือไหวที่กระทบกับกายปสาทรูปที่ยังไม่ดับ

ที่เน้นจุดนี้ก็เพื่อให้เห็นว่า ต้องเป็นรูปที่ยังไม่ดับทั้งปสาทรูปและอารมณ์ที่กระทบกับปสาทรูปนั้น ๆ แสดงให้เห็นว่า ในขณะที่จิตกำลังเกิดดับ ๑๗ ขณะรูป ๆ หนึ่งจึงจะดับไป และก่อนที่จะมีการเห็นทางตา มีการได้ยิน มีการได้กลิ่น มีการลิ้มรส มีการรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส มีการคิดนึก ก่อนวิถิจิตเหล่านี้จิตต้องเป็นภวังค คือ เป็นจิตประเภทที่ดำรงภพชาติ โดยที่ขณะนั้นไม่รู้อารมณ์หนึ่งอารมณ์ใดทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ คือ ไม่เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้กลิ่น ไม่ลิ้มรส ไม่รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส และไม่คิดนึก เพราะฉะนั้น จิตจึงแยกได้เป็น ๒ ประเภท คือ เป็นวิถิจิตประเภทหนึ่ง และจิตที่ไม่ใช่วิถิจำพวกหนึ่ง

